

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΥΠΟ

Θ. ΝΙΚΟΛΑΪΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ, ΚΑΙ ΝΤΕΚΑ Δ. ΠΑΣΧΑΛΙΔΟΥ.

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΤΟΣ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΠΑΝ ΤΩ ΓΡΑΦΕΙΩ ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΛΛΙΔΟΣ

(Παρά τη Πύλη της αγοράς 'Αριθ. 426)

ΧΡΥΣΑΛΛΙΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ,

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ,

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1865.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 49.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚ ΓΕΝΟΥΣ ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΩΝ.

ΥΠΟ ΚΑΡΟΛΥ ΧΟΠΦΙΟΥ.

(Συνέχεια ἴδε φιλάδ. 48. Τόμ. β').

ΤΕΛΟΣ προστίθετα σημείωσις τῶν οἰκογενειῶν, αἵτινες ἀνήκον ἐς τὴν Μαόναν καὶ σχεδὸν ἅπαντα τῷ 1362 ἔλαβον τὸ ὄνομα *Ἰουστινιάναι*. Αὗται ἦσαν κατὰ πρῶτον οἱ οἴκοι *Caneto di Lavagna, S. Teodoro, Ruco, Campi, Arangio, Negro, Oliverie, Foneta* καὶ *Longo* ἅπαντες Ἰουστινιάναι καλούμενοι, ἂν καὶ δι' ἀκαταπαύστον ἐπιγναμιῶν μετὰ τῶν συγγενεύοντες καὶ οἱ *Aderno*, οἵτινες ἀπὸ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν 28 πινάκων τῶν εὐγενῶν ἔτει 1528 ἐκλήθησαν *Pinnelli*. Οἱ *Κανέτοι* καὶ *S. Teodoro* ἀπεσπάσθησαν ἤδη ἀπὸ τοῦ 1369 πρὸ τῆς Μαόνας· καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐπόλησαν τὸ ἐπιτόμιον αὐτῶν εἰς τοὺς *Rucca* καὶ *Fregoso*, οἱ ἑ δεύτεροι εἰς τοὺς *Ricanelli* καὶ *Φορνέτους*, ὅθεν ἐσῆλθον εἰς τοὺς πίνακας τῶν Ἰουστινιάνων δύο νέα οἰκογένεια, αἱ τῶν *Ρόκκων* καὶ *Ρικανέλλων*, ἐν οἷς *Φρέγοζοι* ἐτήρησαν τὸ ὄνομα αὐτῶν. Σχεδὸν πᾶσαι αὗται αἱ οἰκογένεια εἶχον μέρος εἰς τὴν Μαόναν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ

ἦττον μέχρι τοῦ 1566· καὶ ἡ ἐκκληρονόμουν τὰ μερίδια (*caratti*) αὐτῶν ἢ τὰ ἐπόλων ὡς μετοχὰς δὲ μὲν δλόκληρα δὲ δὲ κατὰ μέρος. Ἐκ τοῦ οἴκου τῶν *Βάρκων* ἐκτὸς ἐκείνων οὐς ὀνομάσαμεν, ἦτον ἰδίως γνωστὸς ὁ *Νικόλαος*, ὅστις τῷ 1393 ὑπῆρχε πρόξενος ἐν *Κωνσταντινουπόλει*· ἐκ δὲ τοῦ τῶν *Κάμπων*, ἐκτὸς τοῦ Ὀττοβουόνου ὅστις τῷ 1410 ἦτο *Γενοῦνήσιος* στρατηγὸς κατὰ τοῦ *Βεντιμίλια* καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ ἡμισθεσθεῖσα ἐπιτόμιος ἐπιγραφή εἰσέτι δείκνυται ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς *Χίου*, γνωστὸς εἶνε καὶ ὁ *Νικόλαος*, ὅστις τῷ 1448 ἐν *Γενοῦῃ* ἀδίκως περιπλέχθη εἰς δίκην ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ· πρὸς δὲ ὁ ἰππότης *Φραγκίσκος*, ὅστις σταλεῖς ὡς πρέσβυς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα *Σιγισμουῦνδον*, ὀνομάσθη παρ' αὐτοῦ τῷ 17 Μαΐου 1416 κόμης παλατίνος καὶ ἔλαβεν ἐπέκτασιν τοῦ θυρεοῦ αὐτοῦ δι' ὅλον τὸν οἶκον τῶν Ἰουστινιάνων. Τῶν δικαιωμάτων τοῦ κόμητος παλατίνου ἐποιήσατο χρῆσιν οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ *Νικόλαος* καὶ ὁ ἔγγονος *Λουκήσιος*. Οἱ *Ἀράγγιοι*, οἵτινες ἔλαβον διαδοχικῶς παρὰ τῆς Μαόνας τὴν νῆσον *Ἰκαρίαν* πρότερον οὐσαν κτήμα τῶν *Βεσσιανῶν*, καὶ ἀπέκτησαν ἐξ αὐτῆς τὸν κομητικὸν τίτλον τῷ 1413· διετέλεσαν δὲ κύριοι αὐτῆς μέχρι τοῦ 1481, ἀλλ' ἤδη πρότερον εἶχον πωλήσει τὸ μέρος αὐτῶν τῆς *Χίου* εἰς τοὺς

Ρεκανέλλους. Ούτως απεσπάρθησαν και οι Νέγροι και Ολιβέριοι από της Μαόνας ένωρις, εισήλθον όμως πάλιν εις αυτήν εξ επιγαμιών. Εκ του οίκου των Λόγγων ανεφάνησαν εκτός άλλων, ο Αντώνιος (άποθ. τῷ 1412) ὅστις τῷ 1390 προσεπάθει νά διορισθῆ δόγης και θραδύτερον ἐγένετο μεσάζων εις τὴν εἰρήνην μεταξὺ Γουέλφων και Γίβελίνων ὁ Γεώργιος τοῦ ὁποίου οἱ ἀπόγονοι διεκρίθησαν διὰ τὰ μεγάλα αὐτῶν κτήματα ἐπὶ τῆς Χίου καὶ ὅστις κατέλιπεν αὐτόθι διαθήκην ἀπὸ 4 Νοεμβρίου 1410 εἶτα ὁ ἤδη συγχάκις ὀνομασθεὶς *Hāris* και ὁ *Ἰωάννης Γουλιέλμος* ὁ ἠρωϊκὸς πρόμαχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸν ὅποιον ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ Μωάμεθ ὁ Β'. ἐξετίμησεν ὡς ἴσον πρὸς ὅλον τὸν Ἑλληνικὸν στόλον. Αὐτοῦ ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφή εις τὴν ἡδὴ ἰσοπεδωθείσαν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δομνίου ἐν Γενούῃ ἀνήγγελλε τὴν δόξαν εις τοὺς μεταγενεστέρους. Εκ τοῦ οἴκου των Φορνέτων ἐξῆλθεν ὁ ἱππότης ἐκεῖνος *Ἰάκωβος*, εις τὸν ὅποιον ὡς ἡγεμόνα τῆς Χίου παραδόθη τῷ 1435 ὁ βασιλεὺς Ἀλφόνσος τῆς Ἀραγωνίας και ὁ Βρίσιος, ὅστις ὡς Γενουήσιος νάυαρχος ἔπλεε περὶ τὴν Ὀνελίαν (Oneglia) κατὰ τῶν περικτῶν τῷ 1491. *Γαριβάλδος* (διότι οὗτοι τυχῶς εισήλθον εις τὴν Μαόναν), ἦτον ὁ Φραγκίσκος ἐκεῖνος, ὅστις τῷ 1387 ὡς ἔνοχος ἐσχάτης προδοσίας μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Λεονάρδου και Ραφαήλου ἐξορισθεὶς τῆς Γενούης, ἐγένετο τῷ 1393 δόγης τῆς δημοκρατίας. Εἶς Ρεκανέλλης, υἱὸς τοῦ γέροντος Πέτρου ἐκ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Μαργαρίτας Ἀδόρνου, ὁ *Γαβριήλ Ἰουστινιάνης*, τὸν ὅποιον τῷ 8 Δεκεμβρίου 1417 ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμουῆδος ὠνόμασε κόμητα πικτινῶν. Κατὰ πόσον δὲ οἱ ἰδιοκτῆται τῶν δωδεκάτων και μεριδίων (caratti) ἤλλαξαν δύναται τις εὐκόλως νά ἴδῃ ἐκ τῆς σημειώσεως τῶν διαφόρων κυρίων οἰκογενειῶν, αἵτινες κατεῖχον αὐτὰ τῷ 1497. Κατ' αὐτὴν λοιπὸν κατεῖχον οἱ μὲν *Ρόκκαι*, *Γαριβάλδοι*, *Βάνκαι*, *Ρεκανέλλοι* Λόγγοι ἀνά ἐν δωδεκάτον (duodenum) οἱ δὲ *Κάμποι* δύο δωδεκάτ' εις ἐν ἐξ αὐτῶν ἐνεῖχοντο οἱ Ἀδόρνοι μετ' ἐκκαίδεκα μερίδια (Karatti) οἱ Ἰουστινιάνοι και Σάουλοι μετ' ὀκτώ' εις τὸ ἑννακτὸν δωδεκάτον ἐνεῖχοντο οἱ Λόγγοι μετ' εἴκοσι ἑνός, οἱ Ἀδόρνοι μετ' ἑνός, οἱ Κάμποι μετὰ δύο' εις τὸ δέκακτον ἐνεῖχοντο οἱ Πατέριοι μετ' εἰκοσιτριῶν, οἱ Ἰουστινιάνοι μετ' 4' εις τὸ ἑνδέκακτον οἱ Φορνέτοι μετὰ δεκαοκτώ, οἱ Ἀδόρνοι μετ' ἑνός, οἱ Κίκεροι ὁμοίως και οἱ Σάουλοι μετ' ἑσπερὰ' εις τὸ δωδεκάκτον οἱ Φορ-

νέτοι μετ' εἴκοσι δύο και οἱ Πατέριοι μετ' ὀκτώ' τέλος τὸ δέκακτον τρίτην ἀπελὲς δωδεκάκτον ἦτο μεμερισμένον μεταξὺ τῶν Πατριῶν, τῶν de Francci de Paolo και τῶν Ἰουστινιάνων.

Εἰς τὴν ἑταιρὴν ὅμως τῶν Ἰουστινιάνων προσήλθον βαθμικτὸν διάφοροι οἰκογένειαι, ἐξ ὧν ἡ μὲν τῶν Κάστρων Παγάνων, Μονεργλίων, Κιπρόκων και Μαρμονιγίων εἶχον μέρος εις τὴν κτήσιν τῆς Χίου, ἡ δὲ τῶν Μαρούφων και Ουγέτων εις μόνον τὸ ὄνομα. Τούναντιον προσήλθον εις τὴν Μαόναν χωρὶς νά μεταλλάξωσιν ὄνομα, κατὰ πρῶτον οἱ Πατέριοι, οἰκογένεια ἀρχικῶς Χιακί, πολλὰς ἐν Κρήτῃ, ἰδίως δ' ἐν Σφακίῳς κτήσεις ἔχουσα, και ὧν τὸ οἰκογενειακὸν ταμίειον ἦτον εις τὸν ἐν τῇ αὐτόθι μητροπόλει ναύαρχον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. Οἱ πρόγονοι αὐτῶν ἦσαν ἐνοικιασταὶ τῆς Φαλαίας, προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου, κατεῖχον ἐπισποτάτας ἐν τῇ κοινωιῇ θήσεσι, ἐμπληροῦντες ὃ πλεῖστον χρεὴ πρόσθεων' ὁ δὲ Ἀντώνιος Πατέριος ἐνόμφευσε και τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἀντωνίου Κρίστου δουλοῦ τῆς Νάξου και κυρίου τῆς Σύρου. Εκτός τούτων συγκατηριθμοῦντο τῶς Μικονεῦσιν οἱ Γουάνοι (1382) οἱ Πέρσιοι, οἱ Σκαράμποι, οἱ Φρεγιόζοι (1373—1412) οἵτινες ἀπέβλησαν τὰ μερίδια αὐτῶν εις τὸν οἶκον τῶν Κάμπων (ἐξ οὗ γνωρίζεται ἡμῖν ὅτι κατὰ τὸν ΙΔ'. αἰῶνα ἡ κατὰ μέσον ὄρον τιμὴ ἑνὸς μικροῦ caratti ἦτο 4930 λίραι), οἱ Γρίλλοι, ὧν ἡ μετοχὴ ἐπωλήθη τῷ 10 Ἰουνίου 1467 εις τοὺς Λόγγους, οἱ Φράνκοι-δὲ-Πάολο και οἱ Φράνκοι-δὲ-Λουζάρδο, οἱ Φριδερίκοι ἀπὸ τοῦ 1476 δι' ἀγορᾶς ἐκ τῶν Λόγγων, οἱ Σάουλοι, οἱ Κίκεροι και οἱ κληρονόμοι αὐτῶν, οἱ Φερράροι, και τέλος ἀπὸ τῶν ἐσχῶν τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος οἱ Ἀλλέγροι, Δομοκοῦλτᾶ, Μεράνοι, δε-Λεβάντοι, Νεβάνκι, Φορνάροι, δε-Βεσιγνάνκι, Καττάνκοι, και Marmucca della Torre, οἵτινες κατὰ μέγα μέρος μέχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Παλῆ ἀλώσεως τῆς Χίου, εἶχον μέρος ἐπ' αὐτῆς. Αἱ πλεῖσταί τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ἐσδέσθησαν, πτωχοὶ δὲ ἀπόρνοι τῶν ὑπερφηρῶν Μικονέων ζῶσι μέχρι τοῦ ἡν ἐν τῷ ἀρχιπέλαγῳ. Εκ τῶν Λόγγων ὅμως και Κάμπων ἀμαρτῶσιν εἰσέτι κλάδοι τινὲς ἐν Γενούῃ, Ἀργαῶν και Βολωνίᾳ. Οἱ Ρεκανέλλοι, ὧν τελευταῖος ἐπίσημος ἀνὴρ ἐγένετο ὁ καρδινάλιος Ἀλέξανδρος (γεν. τῷ 3. Φεβρ. 1778, καρδινάλιος γινόμενος τῷ 30 Σεπτεμβρίου 1831 και θανὼν τῷ 11 Ὀκτωβρ. 1843) εἶσι τινῶν ἐν Γενούῃ οἱ μόνοι ἀντιπρόσω-

ποι τῆς μεγάλης αὐτῆς ἑταιρίας ἐξ ἧς, εκτός άλλων, ἐξῆλθον και ἐξ ὀνόματι τῆς Δημοκρατίας. Ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας αὐτῶν εἶνε ὁ τανῦν μαρκήσιος Παντολέον Ἰουστινιάνης, κατ' εὐθεῖαν ἀπόγονος τοῦ Πέτρου (θανόντος τῷ 1380) ἔχων ἕνα μόνον υἱόν, Ἀλέξανδρον τοῦνομα. Εκ τοῦ οἴκου τῶν Νέγρων, μετηνάστευσεν ὁ προμνημονευθεὶς Ἰωσήφ εις Ῥώμην, ἐνθα ἠγόρασε πλούσιά τινα κτήματα και ἰδίως τὸ Βασικίανον ἢ Βασσάνον, ἐξ οὗ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βικέντιος ὁ Α'. (1603—1638) ἔλαβε τὸν τίτλον μαρκησίου' ἐπειδὴ δὲ ὁ ἴδιος ἦτον ἄτεκνος, παρήτησε κληρονόμους τοὺς ἰδίους ἀδελφοὺς, υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ και τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν, και μετ' αὐτοὺς τοὺς ἀδελφῶνας συγγενεῖς τῆς μητρὸς αὐτοῦ Ἰερωνύμης Ρεκανέλλης. Δυνάμει τῆς διαθήκης ταύτης, τὸν διεδέξατο τῷ 1638 ὡς δεῦτερος μαρκήσιος τοῦ Βασσάνου, ὁ Ἀνδρέας Βάνκας, και αὐτὸν πάλιν ὁ υἱὸς του Κάρλος Βενέδικτος Α'. ὅστις τῷ 1673 ἔλαβε τὸν τίτλον Ῥωμαίου πρίγκηπος. Εκ τῶν πέντε υἱῶν του, Βικεντίου, Ἰωάννου Βαπτιστοῦ (γεν. τῷ 1675, ἀποθαν. τῷ 1751) Ἀλεξάνδρου (γεν. τῷ 1677, θαν. τῷ 1756) Κάρλου (γεν. 1679) και Ἀνδρέου (γεν. 1680 και ἀποθ. 1733) ὁ Κάρλος ἐγένετο ἱππότης τῆς Μαλίτης και ἀπεβίωσε τῷ 1758, ἐνθ' ὁ πρωτότοκος Α'. διεδέξατο τὸν πατέρα αὐτοῦ εις τὸ πριγκηπάτον τοῦ Βασσάνου και τῆς Κρηθάρης και ἀπέθανεν εις ἡλικίαν 81 ἐτῶν τῷ 1754. Ἡ χήρα αὐτοῦ Μαρία Κωνσταντία Βουονκομπάνη μετὰ τῆς ὀψίας εἶχε νυμφευθῆ τῷ 1705, ἐπέζησεν αὐτῷ δεκατέσσαρα ἔτη. Διεδέξατο δὲ αὐτὸν κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν ὁ Ἰερωνύμος (γεν. 1714. ἀποθ. 1757) νυμφευθεὶς τῷ 1734 τὴν Ἄνναν Μαρίαν Ἀγγελικὴν Ῥούσπολιν (ἀποθ. τῷ 1766) και ὁ Βενέδικτος Β'. ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ ὁποίου ἐγένοντο πρίγκηποι τοῦ Βασσάνου, πρῶτον μὲν ὁ Λαυρέντιος (γεν. 1759) εἶτα δ' ὁ Βικέντιος Γ'. Μετὰ τὸν ἡνεὺ διαδόχων θάνατον τοῦ τελευταίου τούτου τῷ 1826, ἠγέρθη φιλονεικία μεταξὺ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰακώβου Θωμά (γεν. τῷ 29 Δεκεμβρ. 1769) και τῆς οἰκογενείας τῶν Νέγρων, ἧτις τότε ἐξεπροσωπεῖτο ὑπὸ τοῦ Νικολάου και τῶν υἱῶν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Ἰακώβος εἶχεν ἐκλέξει τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον και τῷ 2 Ὀκτωβρ. 1826 περιεβλήθη μετὰ τὴν καρδιναλικὴν πορφύραν ὡς ἐπίσκοπος Ἀλβανῶν, δι' αὐτὸ οἱ Νέγροι θεώρουν τὴν οἰκογένειαν Βάνκα ὡς σεβεσθεῖσαν, και ἐπομένως δυνάμει τῆς διαθήκης τοῦ Βικεντίου, ἐξήτουν τὴν διαδοχὴν

τοῦ πριγκηπάτου τοῦ Βασσάνου. Ἡ περὶ διαδοχῆς δίκῃ ἐξεταίνετο λίαν, μέχρις οὗ ὁ λαβὼν τὸν τίτλον πρίγκηπος Ἰακώβος ἀπεβίωσε τῷ 21 Φεβρουαρίου 1843. Τότε τέλος οἱ Νέγροι ἔλαβον πάντα τὰ κληρονομικὰ δικαιώματα αὐτῶν και Λεονάρδος ὁ υἱὸς τοῦ Νικολάου, διεδέξατο ὡς ἕγδοος πρίγκηψ τοῦ Βασσάνου' ἐπειδὴ ὅμως εἶνε ἄτεκνος θέλει σεβεσθῆ και ἡ οἰκογένεια τῶν Νέγρων, και τότε ὁ πριγκηπικὸς τίτλος μεταβήσεται εις τοὺς *Ρεκανέλλας* τῆς Γενούης.

Περιβόητος ἀπατακὸν, ὅστις ὑπὸ τὸ ὄνομα Φραγκίσκος Ἰουστινιάνης, πρίγκηψ τῆς Χίου, ἐξῆλ, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα εις Παρισίους και Λιέγην, ἀνεκαλύθη ὡς υἱὸς ζυμωροπλάστου ἦτον ὅμως κάτοχος γνησίων χιακῶν νομισμάτων και ἐγγράφων, αἵτινα ἂν σώζωνται εις χεῖρας τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἀγνοοῦμεν.

Ὁ ἀρχικὸς θυρεὸς τῶν Ἰουστινιάνων τῆς Χίου ἦτο φουρίον ἐπέργυρον μετὰ τρεῖς πύργους ἐπὶ ἐρυθροῦ διαπέδου. Ὁ αὐτοκράτωρ Σιγισμουῆδος προσέθηκε, τῷ 1413, μέλαινα πρὸς τὰ δεξιὰ βλέποντα χρυσοσεστεμμένον μονοκέφαλον ἀετὸν τῆς Γερμανικῆς αὐτοκρατορίας' οὗτω και μέχρι τοῦ νῦν ἐξέχει ὁ θυρεὸς οὗτος ἐπὶ μαρμάρου και ἐπὶ τῶν καταβρεθέντων παλατιῶν και πύργων τῆς Χίου, ὡς και ἐπὶ τοῦ ποτὲ μεγάρου τῆς Μαόνας εις τὴν ἐν Γενούῃ contrada dei Justiniani.

ΤΕΛΟΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

Πραγματεία περὶ Δωδώνης, ὑπὸ Π. Ἀραβαντινοῦ. *Ἐν Ἰωαννίνοις*, τέποις Δωδώνης 1862.

ἘΝ τῷ μέσῳ τῶν πολλῶν και ποικίλων διδακτικῶν βιβλίων και τῶν μυθιστορημάτων ποῦ και ποῦ δύναται τις ν' ἀπαντήσῃ και διατριβᾶς φιλολογικῆς οὐχὶ τέρψιν συνήθη παρεχούσας, οὐδ' ἀργυρολογικὴν ἐπιδιωκούσας, ἀλλὰ πολλὰ ζητήματα μέχρι τινος σκοτεινὰ παρ' ἡμῖν διεναρνούσας. Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς εἶπετο μετὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς νά γεννήτῃ και ποιούτους ἄνδρας, ἵνα μὴ οἱ ξένοι και μισέλληνας εὐρίσκωσιν ἐπιχειρήματα νά κκαίζωσιν ἡμᾶς και τὴν ἑλληνικὴν καταγωγὴν ἡμῶν νά διαμυρισηθῶσι, μηδὲ νά ἰδιοποιῶνται ἐκαῖνοι πάντα, ἐνθ' και ἡμεῖς δυνάμεθα και ἀνατώτερον και εὐστοχώτερον πολλὰ νά ἐξεύρωμεν' πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν μάλιστα πολλοὶ τῶν

ἡμετέρων ἀπεκδύθησαν, καὶ δὲν ἐξετάζομεν τώρα ἂν ἐπέτυχαν καὶ ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχωσιν, ἔθηκαν ὁμῶς τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν ἄλλοις νὰ ἐξακριβώσωσι πολλὰ τῆ ἐπιστήμη χρήσιμα· ἀλλ' οἱ ὀλίγοι οὗτοι δίκην σχολαστικῶν ξηρὰ γράμματα εἰδότην παραγκωνιζόμενοι οὔτε κἂν τῶν πρὸς ἐκδοσιν μέσων ἐπιτυχάνουσι· καὶ ἡ αἰτία, διότι ἡ νεολαία κοσμοπολιτισθεῖσα δὲν ἀρέσκειται εἰς ξηρὰ καὶ σχολαστικά φληναφήματα, δὲν εὐρίσκει ὅ τι ἐπιδιώκει ἢ τρυφερὰ καὶ ἀγνή ἀλλὰ κλεμμένη καρδιά της, οὐδ' ἐνθουσιᾶ καὶ περυγίξει ἡ διάνοιά της, ἀφοῦ δὲν ἀναγινώσκει ἐπιτυχίαν ἢ ἀποτυχίαν τρυφερῶν ἠρώων μυθιστορικῶν συγγραμμάτων. Καὶ ἂν ἡ ὕλη ἦτον ἐθνικὴ, ἂν ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῶν μυθιστορημάτων ἐπεδιώκετο, καὶ ἂν ἡ ἀνάγνωσις καὶ μετὰφορὰς αὐτῶν δὲν ἦτο τὸ αἷτιον τῶν τσοῦτων περὶ τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἀσυγχωρήτων ξενισμῶν οὐδεὶς ἤθελε καταφύεσθαι κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ὅταν βλέπῃ ἔθνεα καὶ διεφθαρμένα μεταφραζόμενα καὶ πωλούμενα δὲν δύναται νὰ σιωπήσῃ, καὶ ἅς ψυχρὰν καὶ ἀθῶκν καρδίαν, καὶ νὰ εὐχρηθῇ νὰ παρελθῇ ὅσον πάχιον ἢ καταμαστιζούσα ἡμᾶς ἐκθηλοντικὴ ἀνάγνωσις. Ἀλλ' ἂν ἡ νεολαία παραγκωνίξει τοὺς τε ἀληθεῖς συγγραφεῖς καὶ τὰ συγράμματα αὐτῶν, ἔπρεπεν ἡ κυβέρνησις καὶ οἱ ὁμογενεῖς νὰ τοὺς ἐνθαρρύνουσιν ἂν θέλουσι νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀληθῆ τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν. Ἰσως τὸ παρελθὸν δὲν ὑπῆρξε καὶ ὡς πρὸς τοῦτο εὐτυχές, ἐλπίζομεν δ' ὅτι τὸ μέλλον θὰ δικαιοῦσῃ τὰς προσδοκίας ἡμῶν.

Εἰς τὴν χορείαν τῶν ὀπωσθήποτε ἀσχοληθέντων καὶ ἀσχολουμένων περὶ τοιαῦτα ἐθνικὰ καὶ φιλολογικὰ ζητήματα κατατάσσομεν καὶ τὸν ἐξ Ἠπείρου κύριον Π. Ἀραβαντινόν, ὅστις διὰ τῆς ἀγορογραφίας τῆς Ἠπείρου, τῆς συλλογῆς τῶν παροιμιῶν, τῆς περὶ Δωδώνης πραγματείας καὶ ἄλλων ἐκδοθησομένων ὅσον οὐπω, ἐθιμογραφίας κτλ. διευκρίνησε πολλὰ καὶ διευκόλυνεν εἰς πολλοὺς τὸ περὶ Ἠπείρου προταθὲν ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φιλολογικοῦ συλλόγου Ζωγράφειν διαγώνισμα· καὶ ἡμεῖς ὀπωσθήποτε, ὡς Ἠπειρώται, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ τῆς Ἠπείρου μετὰ νεανικοῦ θάρρους, τολμῶμεν ν' ἀπεκδύθωμεν εἰς τὸν τῆς ἐπικρίσεως ἀγῶνα τῆς περὶ Δωδώνης πραγματείας, καὶ τοὶ ἀναγνωρίζομεν ὅτι δὲν ἔχομεν τ' ἀπειτούμενα πρὸς τοῦτο μέγα, ἐλπίζομεν δὲ νὰ τύχωμεν καὶ τῆς εὐμενείας τοῦ κυρίου Ἀραβαντινοῦ καὶ τῆς συγκαταβάσεως τῶν ἀναγνωστῶν.

Ὁ Φιλίστωρ τὸ μόνον περιοδικὸν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη φιλολογικὸν σύγγραμμα ἐκάστοτε εἰς ἕκαστον τεῦχος περιελάμβανε καὶ βιβλιογραφίαν πολλῶν ἐκδοθέντων συγγραμμάτων, μετριοπαθῶς ἐπικρινόμενων ὑπὸ τῶν ἀξιολόγων καὶ παιδευμένων συντακτῶν αὐτοῦ, καὶ συσταίνοντων τοῖς ἀναγνώσταις· εἰς τὸ Ε' τεῦχος τοῦ Δ' τόμου ἀναγγέλλει καὶ τὴν ἐκδοσιν τῆς πραγματείας ταύτης χωρὶς νὰ ἐκφέρῃ κάμμίαν γνώμην ὁ συντάκτης αὐτῆς περὶ τῆς νέας γνωματεύσεως ἢ ἀνακαλύψεως τοῦ Δωδωναίου μαντείου ὑπὸ τοῦ κυρίου Ἀραβαντινοῦ, ἀλλὰ συνεύχεται αὐτῷ ἵνα κυβέρνησις τις κάμῃ ἀνασκηνῶς καὶ λυθῇ ὀριστικῶς τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα.

Ἡμεῖς δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα διατὶ ἀκροθιγῶς πως ἤψατο τῆς δικτριβῆς ταύτης ὁ συντάκτης τῆς βιβλιογραφίας· παρατηροῦμεν δὲ μόνον ὅτι θεωρεῖ ὡς γνώμην τοῦ Ἀραβαντινοῦ καὶ τὴν θέσιν τῆς πόλεως Δωδώνης ἐν τῇ Καστρίτσῃ (14/2 ὥραν μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων) γνώμην, ἣν καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀπερήναντο, καὶ ὅτι θέτει τὴν θέσιν τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ αὐτὸ που μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρρασκευῆς, ἂν καὶ ἡ θέσις αὕτη ἀπέχει τῆς Καστρίτσας ἕξ ὥρας περίπου.

Φιλολογικαὶ καὶ τοπογραφικαὶ πραγματεῖαι μονομερῶς περὶ ἀρχαίων τῆς Ἑλλάδος τοπογραφικῶν καὶ φιλολογικῶν ζητημάτων ἐξεδόθησαν μὲν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἡμετέρων λογίων ὀλίγα, ἀφοῦ ἔδρεψαν τοὺς καρπούς πρότερον οἱ περιηγηθέντες κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ μέσα τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ξένοι, ἔσχον ὁμῶς τὴν ἀτυχίαν ὅφ' ἡμῶν αὐτῶν νὰ μὴ θεωρῶνται ἀξιόπιστοι, καὶ τὸ δὴ χειρίστον οἱ ἡμέτεροι ἱκανοὶ νὰ εὐρωσιν, ὅσα ξένοι ἄλλως μὲν σοφοὶ ἢ ἐπεχείρησαν καὶ ἀπέτυχον ἢ εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐλθῶσι νὰ μᾶς τὰ ὑποδείξωσι· καὶ τὴν γνώμην ταύτην ἐκ παντελοῦς ἀγνοίας καὶ πολλὰ ἐφημερίδες ἡμῶν δυστυχῶς ἠσπάσθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη, ὅτε ὁ Γερμανὸς ἀρχιτέκτων Strack ἐπεχείρησε τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου. Δὲν ἀνοούμεθα ὅτι Ἄγγλοι, Γάλλοι καὶ ἰδίως Γερμανοὶ ἠσυχλήθησαν περὶ τὰ τοιαῦτα ἐπιστημονικῶς καὶ φιλοπόνως, ἀλλὰ δὲν πρέπει καὶ νὰ σιωπῶμεν ὅτι τοῖς Ἕλλησι συμπρομαρτοῦσι πολλὰ, ὧν στεροῦνται ἐκεῖνοι, καὶ ὅτι ὡς ὁ καιρὸς ἐδείξεν οἱ Ἕλληνας κατώρθωσαν ν' ἀνασκηιάσωσι πλείστας τῶν ξένων ἱστορικῆς ἢ τοπογραφικῆς θέσεις καὶ νὰ ἐξείρωσιν ἰδίαις.

Τὸ Δωδωναῖον ζήτημα, ζήτημα σπουδαιότατον, δικαιοῦς εἴλαυσε τὴν προσοχὴν τῶν ξένων προσπαθούτων νὰ συμβιδάσωσι τὰς πολλὰς τῶν ἀρχαίων καὶ ἀντιφατικὰς ἀλλήλας μαρτυρίας καὶ νὰ ὑποδείξωσι καὶ τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὡς συμβαίνει εἰς πᾶν ζήτημα, οὕτω συνέβη καὶ εἰς τὸ ἡμέτερον, περιεπλέγη καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων διακρινθέντων εἰς πολλὰ στρατόπεδα καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μαντείου αὐτοῦ καὶ τῆς θέσεως διακρινθέντων· τούτων δ' ἐπισκημότεροι εἰσιν ὁ Γάλλος Pouqueville, καὶ ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Leake· οἱ ἐξῆς δὲ καὶ ἔγραψαν εἴτε ἰδίαις διατριβῆς, εἴτε ἐν περιοδικῶς φιλολογικῶς συγγράμμασιν, εἴτε τοπογραφικοῖς καὶ ἀλλαχοῦ.

I. Sibranda de oraculo Dodonae, Francq. 4695. F. Cordes, de oraculo Dodonaeo, Groningae 1826. Jos. Arneht, über das Taubenorakel von Dodona, Wien 1840. das Pelasgische Orakel des Zeus in Dodona von Ernst von Lasaulx. Würzburg, 1840. preller in Pauli Encyclopädie. Klausen in Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste von Ersch und Gruber· ὁμοίως ἐνταῦθα L. Zander καὶ Richter, Stühr, Religionsystem der Hellenen. Buttman ἐν τῷ Mythologus. O. Müller, prolegomena. Creaser, Symbolik und Mythologie. Ἐκτὸς τούτων ὁ Leake, Northern Greece, καὶ ἄλλοι Ἄγγλοι· ὁ Pouqueville, voyage en Grèce· ὁ Hahn, Albanesische Studien· τελευταῖον δ' ὁ Franz Dorotheus Gerlach, Dodona, eine Historisch-antiquarische Untersuhung, Basel 1859.

Καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων ὀλίγοι ἐθίζαν τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὰ περὶ Ἠπείρου αὐτῶν συγγράμματα, οὐς ἀναφέρει ὁ Ἀραβαντινός, ὅστις καὶ μόνος ἐξέδωκεν ἰδίαν πραγματεῖαν ἐπὶ τῷ ὑποδείξει τὴν θέσιν τοῦ περιφήμου Δωδωναίου μαντείου· ἐκφράζομεν δὲ τὴν λύπην μας διότι εὐθύς ἐκ τοῦ προοιμίου του βλέπομεν ὅτι ἠγνοεῖ ἂν ἐξεδόθη ἐκτενὴς πραγματεῖα περὶ Δωδώνης συντεταγμένη ὑπὸ τινος τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἀρχαιολόγων καὶ σοφῶν, καὶ ἀποροῦμεν πῶς δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ, ἀφοῦ ἀπὸ τὰ 1859 ἀπεφάσισε νὰ ἐκδώσῃ τοιαύτην διατριβὴν, ἐπειδὴ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες περὶ τούτου πρέπει πολὺ νὰ φροντίζομεν καὶ νὰ μὴ ἀπειθώμεθα εἰς τὸν ἀγῶνα πρὶν μάθωμεν καλῶς ποῖοι τῶν νεωτέρων ἔγραψαν καὶ πῶς ἔγραψαν περὶ τοιαύτων ζητημάτων, ἄλλως καταντῶμεν γελοῖοι καὶ ἀντὶ νὰ δεῖξωμεν ὅτι καὶ κάμνομεν δικαιοῦς

ἐπισύρομεν τὴν ἀποδοκιμασίαν πολλῶν καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἐκ τῶν ξένων.

Ἡ ὅλη πραγματεῖα τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἐκ σελίδων 56 ἢ κυριώτερον ἐκ 45, μὴ συμπεριλαμβανόμενων τῶν τοὺς συνδρομητὰς καὶ τὰ ἐξώφυλλα ἀπαρτιζουσῶν, διακρίεται εἰς II'. κεφάλαια καὶ ἐν προοίμιον, καὶ δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ἄθροισμα παντοδαπῶν ἀπομνημονεύσεων, μαρτυριῶν καὶ γνωμῶν τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων, καὶ τὸ δὴ χειρίστον ὅπως ἀνασκηνίστων· καὶ δὲν τὸ λέγω μόνος ἐγὼ, οὐδ' ἔχουσι τὴν ἀνάγκην οἱ ἀναγνώσται νὰ διέλθωσι τὴν ὅλην πραγματεῖαν, ἀφοῦ καὶ ὁ Ἀραβαντινός ἐν τῷ προοίμιῳ ἀνακηρύττει ὅτι τὰ ἐνδεκα πρῶτα κεφάλαια τὰ ἐκ σελίδων τριάκοντα καὶ μίαις περιέχουσι ξηρὰς μαρτυρίας· μένουσιν ἤδη δύο κεφάλαια, ἡ θέσις καὶ τὸ συμπέρασμα ἐκ σελίδων 13 εἰς 2 ἐπιλαμβάνεται τῆς εὐκαιρίας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ν' ἀποκαλέσῃ τὰς γνωματεύσεις τῶν ἄλλων ἀντιφατικὰς καὶ αὐθαιρέτους χωρὶς νὰ τὰς ἀποδείξῃ τοιαύτας, ὅπερ ἀναγκαῖόν ἐστιν, καὶ πρὸς οὐδὲν λογιζόμενος τὰς σωρείας τῶν γνωμῶν ἢ μαρτυριῶν ἀποφαίνεται οἷονεὶ βασιζόμενος εἰς δώδεκα θέσεις, ἢ μαρτυρίας τοῦ Στράβωνος, Εὐσταθίου, Πλινίου, Πολυβίου, ἀδιστακτικῶς ὅτι τὸ περιφώνον Δωδωναῖον μαντεῖον ἔκειτο εἰς τὸ Πώτερον τῶν Κατσανοχωρίων. Ἄν περιορίζετο εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο οὐδ' ἡμεῖς ἠθέλαμεν τόσον τὸν κατακρίνει, οὔτε ἄλλος κἀνεὶς, ἀλλ' ὅταν βλέπει τις πραγματεῖαν συντεταγμένην μὲ τόσον κόμπον, μὰ τὴν ἀλήθειαν ἀναγκάζεται ἐκὼν ἅκων χάριν αὐτῆς τῆς ἀληθείας καὶ τῶν διασυρομένων σοφῶν ἀνδρῶν νὰ ἐπιπέσῃ βαρέως κατ' αὐτῆς, ἂν καὶ ὁ συντάκτης ἠσυχλήθη καὶ εἰς ἄλλα ὀπωσθήποτε ἐθνικὰ ἔργα καὶ ἀσχολεῖται.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τὰς ἐπιγραφὰς, ἢ τὴν ἔννοιαν τὴν ἐν ταῖς II'. κεφαλαίοις τῆς ὅλης του πραγματείας περιεχομένην.

Τὸ πρῶτον κεφάλαιον κατέχουσιν οἱ περὶ Δωδώνης κατὰ καιρὸν γράψαντες, καὶ ἐγχαράττονται αὐτολεξεῖ αἱ ἀπομνημονεύσεις τινῶν κατὰ χρονολογικὴν σειράν, αἱ πλείστα οὐδ' εἰς τίνα ἐκ τῶν πολλῶν βιβλίων τοῦ συγγραφέως ὡς ἀναφερόμενα σημαίνονται.

Ἡ ἔτυμολογία τῆς λέξεως Δωδώνης ἵνε τὸ Β'. κεφάλαιον, ἢ μάλλον ἀπομνημονεύσεις περὶ τῆς ἐτυμολογίας τῶν Ἀλεξανδρινῶν καὶ τοῦ Πουκεβίλ· παραδέχεται δ' ὡς μάλλον πιθανωτέραν κατὰ τινα νεώτερον φιλόλογον (;) τὴν ἐκ τοῦ δοῦναι, ὅτι διδῶσι τ' ἀγαθὰ ἢ γῆ αὕτη.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον διαιρεῖ εἰς τέσσαρα μέρη περιλαμβάνοντα μαρτυρίας καὶ γνώμας περὶ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Δωδωναίου χρηστηρίου καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐκτίθενται αἱ μαρτυρίαι τοῦ Σουίδα παρὰ Στεφάνῳ καὶ Στράβωνι, τοῦ σχολιαστοῦ τῆς Ἰλιάδος, καὶ ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου (!) περὶ ὑπάρξεως Θετταλικῆς Δωδώνης, εἰς τὸ β'. ὅτι ἡ ἐν Ἠπειρῷ προήχθη ἐκ τῆς Θετταλικῆς, εἰς τὸ γ'. ὅτι ἐκ τῶν Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰς τὸ δ'. τὸ καὶ τελευταῖον ὅτι ἰδρύθη πρωτοτύπως.

Τὰ συστατικὰ τοῦ ἱεροῦ, *ἱερὰ οἰκία, δῶδες, χαλκίον* περιέχονται κατὰ τὸν συνῆθη τῷ Ἀραβαντινῷ τρόπον εἰς τὸ Δ'. κεφάλαιον.

Τὸ πέμπτον κεφάλαιον φέρει τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν. «*Ἱερὰ θεορατεία τοῦ ναοῦ, τρόπος τῆς μεταδόσεως τῶν χρησμῶν, καὶ χρησμοὶ τινες διασωθέντες.*»

Διάφοροι γνώμαι ἴνε τὸ Στ'. κεφάλαιον περὶ τῆς πολιτικῆς ἢ ἐθνικῆς ἐξαρτήσεως τῆς Δωδωναίας χώρας.

Εἰς τὸ Ζ'. κεφάλαιον ἐκτίθενται μαρτυρίαι περὶ τῶν περὶ Δωδώνην Ἠπειρωτικῶν ἐθναρίων.

Τὰ δὲ τοπικὰ προσόντα καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς Δωδώνης περατοῦσι τὸ Η'. κεφάλαιον.

Τὸ Θ'. ἴνε ἡ ἀκμὴ, παρακμὴ καὶ ἐκλείψις τοῦ μαντείου.

Ἐρχονται αἱ διάφοροι γνώματεῦσις περὶ τῆς θέσεως τῆς Δωδωναίας χώρας ὅλαι ἐνδεκα τὸν ἀριθμὸν ἐκτὸς τῆς τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἧτις ἐκτίθενται εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

Τὸ κεφάλαιον ΙΑ'. περιλαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ Δωδωναίου ζητήματος κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἀφοῦ ἐξετέθησαν αἱ ἀντιφατικαὶ καὶ ἀθάλαστοι κατὰ τὸ πλεῖστον γνώματεῦσις τῶν ἄλλων (!), ἐπισυνάπτονται δ' εἰς τὰς ἀνωτέρας θέσεις καὶ τοπογραφικαὶ πληροφορίαι τοῦ Κατσκοχωρικοῦ τμήματος τῆς Ἠπειροῦ.

Τὸ ΙΒ'. κεφάλαιον τέλος φέρει εἰς φῶς τὸ συμπέρασμα ἐν ἐπτὰ σελίσι.

Καὶ τὸ ΙΓ'. κεφάλαιον, ἡ δὲ ἐπίλογος κλείει τὴν ὅλην πραγματείαν μὲ τὴν γνώματευσιν ὅτι οἱ μέγχοι τοῦδε τῶν αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων ἀποφανθέντες περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Δωδώνης δὲν ἔπεισαν ἑαυτοὺς, καὶ ὅτι μόνος αὐτὸς φρονεῖ καὶ πιστεύει ὅτι ἡ ἀνακάλυψις του ἴνε ἐπαρκῆς καὶ πειστικῆ.

Σημειωτέον ὅτι τὸ προοίμιον τὸ ἀφήσαμαν, διότι τὸ ἄφησε καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς γράψας

μὲ μικρὰ γράμματα καὶ χωρίσας τῆς ὅλης του πραγματείας.

Ὁ Ἀραβαντινὸς ἐν τῇ χρονογραφίᾳ του Τομ. Β'. ἐν λ. Ἰωάννινα γράφων περὶ Μιτσοκελίου παρεδέχτο τὴν γνώμην τοῦ Λεϊκίου καὶ συνεφώνει μὲ τὸν κύριον Ἀλέξιον Πάλλην περὶ τῆς Δωδώνης θέτοντα αὐτὴν εἰς τὸν ἀνατολικὸν σκόπελον τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων, ἐν δὲ τῇ περὶ Δωδώνης πραγματείᾳ διαστρέφει τὰ πάντα τῆς χρονογραφίας καὶ μετατοπίζει τὸν Τόμαρον καὶ τὴν Δωδώνην πολὺ μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων, καὶ τὸ περιεργότερον θεωρεῖ τὴν νεωτέραν ἀνακάλυψιν του ἐπαρκῆ καὶ πειστικῆν, διότι αὐτὸς καὶ μόνος κατάρθωσε νὰ πείσῃ ἑαυτόν. Πραγματεία γραφεῖσα μὲ τοιαύτας ἀξιώσεις δὲν ἔπρεπε καθ' ἡμᾶς νὰ ἐξέλθῃ γυμνή, ἀφοῦ ἡ Δωδώνη κεῖται εἰς δυσχεῖμερον θέσιν ἕνεκα τῶν κατὰ τὸ θέρος διρκουσιῶν χιόνων ἐπὶ τῶν Τσουμερικῶν ὄρεων, οὐδὲ καθ' τὴν ἡπειρωτικὴν χλαῖναν ἐνδεδυμένη, ἀφοῦ δὲν κατεδέχθη ὁ συγγραφεὺς τῆς νὰ τὴν ἐνδύσῃ τὸν γεωμανικὸν μανδύαν!

Ἡ διατριβὴ τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἴνε καλὸν βοήθημα εἰς σύνταξιν νέας περὶ Δωδώνης διατριβῆς, ἀφοῦ παντοῦ σενέλαξε καὶ ἔχει ἀβασανιστοὺς τὰς περὶ Δωδώνης, ὡς λέγει, μαρτυρίας, καὶ πρέπει διὰ τοῦτο νὰ τῷ ἀπονέμωσι τὸν δίκαιον ἔπαινον ὅσοι ἐπιχειρήσουσι νὰ συντάξωσι νέαν περὶ Δωδώνης διατριβὴν, νὰ προσέχωσιν ἔμως πολὺ εἰς τὰ παραπομπὰς καὶ αὐτὰς τὰς μαρτυρίας, διότι οὕτω σημειωθεῖσαι δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰς πηγὰς εὐκολα. Ἀντὶ δὲ νὰ βασανίσωμεν τὴν ὅλην πραγματείαν καὶ νὰ ὑποδείξωμεν ὅτι δὲν ἐγράφη καθὼς ὑπαγορεύει τὸ ζήτημα καὶ αἱ παρουσιαζόμεναι ἀντιφατικαὶ τῶν ἀρχαίων καὶ τῶν νεωτέρων μαρτυρίαι ἀρκούμεθα μόνον ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ ταύτῃ νὰ ἐπικρίνωμεν τὰ δύο κεφάλαια, τὴν θέσιν καὶ τὸ συμπέρασμα, δι' ἃ ἐπαίρεται ὁ κύριος Ἀραβαντινὸς καὶ εἰς ἃ στηρίζεται ἡ ὅλην πραγματεία του, εἰς ἰδιαιτέραν περὶ Δωδώνης διατριβὴν ἀφίγοντες ν' ἀναπτύξωμεν καὶ διευκρινήσωμεν ὅσον τὸ δυνατόν τὰ ἄλλα περὶ Δωδώνης ζητήματα.

Εἰς δώδεκα θέσεις, ὡς τὰς ἀποκαλεῖ, στηρίζόμενος ἀποφαίνεται ὅτι ἡ Ἑλλοπία χώρα ἴνε ὁ πεδινὸς τάπης τῶν Ἰωαννίνων, ἡ πόλις Δωδώνη ἔκειτο εἰς τὴν Καστρίτσαν, τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον εἰς τὸ Πάτερον, καὶ ἡ πόλις Ἑλλά εἰς τὸ Ξηροβούνι, ὅπερ Τόμερον ἀποκαλεῖ.

Καὶ ὅτι μὲν ἡ Ἑλλοπία χώρα οὐκ ἔστιν ἄλλη ἢ τερπνὴ καὶ ἐκτενὴς κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων δὲν

ἴνε γνώμη τοῦ Ἀραβαντινοῦ, διότι πολλοὶ τῶν νεωτέρων περιηγητῶν περιγράφοντες αὐτὴν εὐρίσκουσιν ὁμοίαν τοῖς ὑπὸ τοῦ Ησίοδου ἐκ τοῦ σχολ. τοῦ Σοφοκλ. Τραχιν. 1174 περὶ Ἑλλοπίας ἐκτεθεῖσιν, ἅτινα καὶ ἀπογράφωμεν ἐνταῦθα.

«*Ἔστι τις Ἑλλοπία, πολυλήϊος ἡδ' εὐλείμων ἀφνειὴ μῆλοισι καὶ εἰλιπόδεσι βόεσσιν. ἐν δ' ἄνδρες ναίουσι πολύρρητες, πολυθύοιται, πολλοὶ ἀπειρέσιαι, φύλα θνητῶν ἀνθρώπων. ἐνθάδε Δωδώνη τις ἐπ' ἐσχατῇ πεπόλισται, τὴν δὲ Ζεὺς ἐφίλησε ἐὼν χρηστήριον εἶναι, τίμιον ἀνθρώποις, ναῖον δ' ἐν πυθμένι φηγοῦ. ἔθνην ἐπιχθόνιοι μαντεύματα πάντα φέρονται, ὅς δὴ καὶθε μολὸν θεὸν ἀμβροτον ἐξερσεῖνη δῶρα φέρων ἔλθῃσι σὺν οἰωνοῖς ἀγαθοῖσι π.*»

Καὶ ὁ κύριος Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ κεφ. Ι. λέγει ὅτι καὶ ὁ Πουκεβίλ καὶ Λεϊκίος τιθέασιν τὴν Ἑλλοπίαν εἰς τὴν ἐκτενὴ κοιλάδα τῶν Ἰωαννίνων ἢ κοιλάς τῶν Ἰωαννίνων (1) κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς Ἠπειροῦ καὶ περικυκλοῦται πανταχόθεν διὰ συνελθῶν ὄρεων τοῦ Μιτσοκελίου ἀνατολικῶς, τοῦ Δρύσκου μεσημβρινῶς συνεχρομένου τῷ πρώτῳ ἀλλὰ χθαμαλωτέρου σχηματίζοντος συνεχεῖς λόφους, καὶ ἄλλων ὄροπεδίων δυτικῶς καὶ ἀρκτικῶς ἢ κοιλάς πρὸς δυσμὰς πετρώδης καὶ ξηρᾶ ἴνε ἐν τῷ μέσῳ καρποφόρος καὶ καταβαίνει εἰς χθαμαλωτέραν γῆν πολυλήϊον ἡδ' εὐλείμωνα λίμνην δὲ τις ἐκ τῶν πολλῶν πηγῶν τοῦ Μιτσοκελίου ἔχουσα μῆκος ἕξ ὠρῶν, καὶ πλάτος κατὰ τὸ μεσημβρινὸν ἄκρον μίαν καὶ ἡμίσειαν ὠραν σχηματίζεται ὅχι σχεδὸν συνεχῆς ἀλλ' εἰς δύο διὰ στενοῦ ἔλους συνδεδεμέναις καὶ ἡ μὲν πρὸς βορρᾶν, ἢ καὶ μικροτέρα, καλεῖται ἐκ τινος ἐκεῖ που πλησίον χωρίου λίμνη τῆς Αψίστας, ἢ δὲ πρὸς μεσημβρίαν μεγαλειτέρα, ἐν ἣ καὶ μικρὰ τις νῆσος (νησί) εὐρίσκειται, ἀπὸ τῆς πύλεως λίμνη τῶν Ἰωαννίνων ὀνομάζεται ἢ λίμνη δὲν ἴνε ἀρχαία, πρέπει δὲ νὰ ὀνομάζετο Παμβῶτις λίμνη διότι ἐκ τοῦ Εὐσταθίου Ἰλ. γ, 189 μανθάνομεν ὅτι ἡ ἐν Μολοσσίᾳ λίμνη εἶχε τὴν ὀνομασίαν αὐτὴν.

Καὶ ἡ πόλις Δωδώνη ὅτι ἔκειτο εἰς τὴν Καστρίτσαν δὲν ἴνε ἀνακάλυψις τοῦ Ἀραβαντινοῦ, διότι τοῦτο εἶπον πρότερον καὶ Πουκεβίλ καὶ Λεϊκίος καὶ σχεδὸν πάντες ἢ δὲ Καστρίτσαν κεῖται πρὸς μεσημβρίαν τῆς λίμνης μίαν καὶ ἡμίσειαν

(1) Geographie von Griecheland von Conrad Bartsch. Erster Band. Leipzig 1862. σελ. 20 κερξ. Χρονογραφία τῆς Ἠπειροῦ, Π. Α. II. Τόμ. Β'. σελ. 215 κερξ.

ὠραν μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἴνε λόφος τις μεμονωμένος, ἐκ δὲ τῶν ἐν αὐτῇ φαινόμενων ἐρείπιων ἀρχαίου καὶ βωμαϊκοῦ τείχους φέρει καὶ τὸ ὄνομα.

Περὶ τοῦ ἂν ἡ Ἑλλοπία ἴνε ὁ πεδινὸς τάπης τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἂν ἡ πόλις Δωδώνη ἔκειτο ἐν τῇ Καστρίτσᾳ, ἐπειδὴ ἴνε ἄλλων γνώμαι, δὲν μακρογοροῦμεν ἐνταῦθα, ἐρχόμεθα δὲ τῶρα εἰς τὴν γνώματευσιν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ὅτι δηλοῦν ὅτι τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον ἔκειτο εἰς τὸ Πάτερον τῶν Κατσκοχωρίων, ἢ πόλις Ἑλλά εἰς τὸ Ξηροβούνι, ὅπερ Τόμερον ἀποκαλεῖ καὶ πρὶν προβῶμεν ἐπιστημονικῶς ν' ἀποδείξωμεν τὰς γνώματεύσεις τοῦ Ἀραβαντινοῦ ἐσφαλμέναις, ἅς μοι συγχωρήσωσιν οἱ ἀναγνώσται νὰ τοῖς διηγηθῶ τί εἰς τὴν νεωτέραν μου ἡλικίαν συνέθη, διότι καὶ τοῦτο συντελεῖ ἴνα ἐνοήσωσι πρῶτον πῶς ὁ κύριος Ἀραβαντινὸς ἐσχημάτισε τὴν περὶ Δωδώνης γνώμην εἴτε μαγγανευθεὶς διὰ τῆς μαγείας τῶν μαγισσῶν τοῦ Πατέρου, εἴτε θέλων διὰ τῆς ἐπιτηδεϊότητός του τῆς μεγίστης νὰ φενακίξῃ τοὺς ἐπιπολαίως ἀναγινώσκοντας τὰ συγγράμματά του.

Ἦκουα παρὰ πολλῶν γραιδίων ὅτι εἰς μέρος τι μακρὰν τῆς χώρας μου ὑπάρχει τόπος θαυματουργός, τόπος ἀπότομος καὶ φαρμαγωγός ἐν ᾧ ἀναβρύει ἐκ μαρμάρων ὕδωρ, ὅπερ ἐθεώρουν ἱαματικὸν παντὸς χρόνιου νοσήματος καὶ ἐκάλουν ἔξουθοκονίερί ἐκεῖ προσήρχοντο καὶ προσέρχονται ἀσθενεῖς ἴνα ἱατρευθῶσιν, ἢ πέμπουσιν ἄλλους ἴνα φέρωσιν αὐτοῖς ἐκ τοῦ ὕδατος ἐκείνου, καὶ ἀφοῦ ἐτέλουν δεισιδαμονίας τινὰς ὁμοίας ταῖς ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ περιγραφόμεναις ἐν σελ. 40 τῆς πραγματείας του κατελάμβανον ἂν ὁ ἀσθενὴς ἱατρεύεται ταῖς ξωθεταῖς θεωροῦσιν ὡς ἀέρια σώματα ἢ μεταμορφούμενα μαγικά πουλία συνθεστάτα κατοικοῦντα εἰς ὑψηλὸν βράχον πλησίον τῆς πηγῆς ἀνυψούμενον ἤμην μαθητῆς εἰς τὸ σχολεῖον τῆς χώρας μου, εἶχον ἀκούσῃ τὰ περὶ Δωδώνης, (1) καὶ χείρων καὶ ἀγαλλόμενος τὸ ἐφύλαττα μυστικὸν μέχρις οὐ μάθω καὶ ἐξετάσω περὶ αὐτῆς καὶ προβῶ εἰς τὸ μέσον νὰ εἶπω τὴν ἀνακάλυψιν μου πολὺ εὐκόλον καὶ πιθανὸν τὸ ἐνό-

(1) Aen. III, 466 καὶ Servius «*circa templum quercus immanis fuisse dicitur, ex cujus radicibus fons manebat, qui suo murmure instinctu deorum diversis oracula reddebat, quae murmura anus, Pelias nomine, interpretata hominibus diserebat,*» καὶ ὁ Πλάτων; II, 403. «*in Dodone Jovis, fons sicut sit gelidus et immersas facis exstinguat, si exstinctae admoventur*»

μικρα, διότι οὕτω συμβαίνει νά θεωρῶσιν ὅλα πιστευτά καὶ ἀληθῆ οἱ νεώτεροι, ὅσα οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ γέροντες ἀπίθκνα ὅλως πιστεύουσι καὶ τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν ἀνευρίσκουσι μετ' ὀλίγα ἔτη ἔπαυθα ὀφθαλμίων, γρακίδια ἐξ ἄλλων χωρίων τυχαίως εὐρεθέντα εἰς τὸν οἶκόν μου καὶ ἀφορμὴν λαβόντα ἐκ τῆς ὀφθαλμίας μοι διηγήθησαν μεγαλείτερα πράγματα, καὶ μετ' ἀνάγκαν ἰδίους ποσὶ νά ἐπισκεφθῶ τὸν θαυματουργὸν ἐκεῖνον τόπον· τοῦτο τὸ ἤθελα ὅχι μὲν τὴν ἀλήθειαν χάριν τῆς ὀφθαλμίας, ἀλλ' ἕνεκα τῆς θέσεως ἐκείνης, τοῦ ἱεροῦ ἐκεῖνου τόπου· ὑπέικων εἰς τὰς παρακλήσεις ἄλλων, ἵνα μὴ δώσωμεν χώραν εἰς δαιμόνια πνεύματα καὶ ἰσκιωθῶμεν ἀνέβαλα τὸν καιρὸν ἀλλὰ δὲν μ' ἄφινεν ἡ ἰδέα ὅτι ἐκεῖ ἐκτετο τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον· ἐρωτῶ νά μάθω ποῦ εὐρίσκεται ὁ τόπος ἐκεῖνος, καὶ παρὰ πᾶσάν μου προσδοκίαν ὑπῆρχαν δύο τόποι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντες καὶ ὅλως εἰς ἀντίθετον θέσιν· ὑπόπτεισα, καὶ τὴν ὑπόψιν μου ταύτην διεσκέδασεν ἡ ἐλπίς ὅτι δὲν ὑπάρχουσι μὲν δύο τόποι, ἡ δὲ σύγχυσις προέρχεται ἐκ τῶν γρακιδίων ἀγνωστών ἴσως τὸ μέρος ἀφοῦ δὲν ἦσαν καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ χωρίου· ἐβλεπα ὅμως καὶ διαφορὰς τινὰς ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, διότι κατὰ πᾶσαν πρώτην Μαίτου ἐξ ὅλων τῶν γειτνιαζουσῶν χωρῶν τοῦ τόπου ἐκεῖνου, πολλάκις δὲ καὶ ἐκ πολὺ μακρινῶν ἀσθενεῖς οἰουδῆποτε χρόνιου νοσήματος ἢ θνησιτεκνίας ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων σωρηδὸν τρέχουσι νά μάθωσιν ἂν θά ἰατρευθῶσι, καὶ τὸ μυστήριον τοῦτο μόνον ὀλίγα γρακίδια πατροπαράδοτως γνωρίζουσι· τὸ πλῆθος συνοθεῖται, ἀλλ' οὔτε φωνῆ, οὔτε ἀκρόασις· ὅλοι οἰοῦνται φιλευλαθῶς προσέρχονται εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔνθα ἐγκαταλείπουσι τρίχας τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀσθενοῦς, ὄνυχας, παλαιόν τι ἐνδυμα, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν διάφορον χώραν ἄλλοιτ' ἀπαρῆλθον ἔτη καὶ δὲν εἶπον οὐδενὶ τὴν ὑπόψιν μου, δὲν ἠδυνάμην πῶς ἄλλως νά ἐξκηγῶ τὰ ὁμολογούμενα, νά πιστεύσω τὰς γρακίας μὲν τὴν ἀλήθειαν μοι ἐφάνετο ἄτοπον, νά ὑπάγω μόνος μου νά ἴδω ἐμποδιζόμεν καὶ ὅμως δὲν εἴξευρα ὅτι ὁ κύριος Ἀραβαντινὸς ἄλλα μελετᾷ· ἐξέδωκεν εἰς φῶς τὴν περὶ Δωδώνης πραγματείαν του· ἀνοπομόνως καὶ διαφερόντως τὴν ἀνεγίνωσα καὶ φθᾶς εἰς τὴν θέσιν τοῦ Δωδωναίου ζητήματος, πρὸ πάντων δ' εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ Κατσανοχωρικοῦ τμήματος καὶ εἰς τὰς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίας τῶν κατοίκων ἐσταμάτησα, ἐνόμισα ὅτι δνευρίζομαι, καὶ ἄλλη ἀνακάλυψις, λέγω, ὡς ἡ ἰδική μου· ἀλλὰ καὶ ἄλ-

λος τόπος πράξενον! καὶ λοιπὸν τρεῖς θέσεις τῆς Δωδώνης; τρέχω ἄνω κάτω, συλλογίζομαι, καὶ ὅμως δὲν εἶπα εἰς κανένα τίποτε· ἐξηκολούθησα τὴν διατριβὴν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τὴν ἐτελείωσα καὶ τὴν εἶδα ὅλως στηριζομένην εἰς τὰς δεισιδαιμονίας, ἤρχισα πλέον νά ὑποπτέωμαι, καὶ ἡ ὑπόψια νά με κάμῃ νά ἐξετάσω τὰ περὶ τοῦ Δωδωναίου ζητήματος, τώρα ἐν ἔλεγα τὴν τοῦ Ἀραβαντινοῦ γνωμάτευσιν σαθράν, καὶ ἡ ἰδική μου θά ἦτο σαθρά, καὶ ὅμως ὁ Ἀραβαντινὸς μετὰ τὰ σωστά του ἰσχυρίζεται ὅτι ἔνε ἀληθεστάτη· ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὰς δώδεκα θέσεις του καὶ εἶδον οὐδὲν ὠρισμένον, καὶ ὅτι μ' αὐτὰς δύναμαι καὶ ἐγὼ ὅχι μόνον ἐν Ἠπείρῳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλοχθῶ νά ὀρίσω τὴν θέσιν τοῦ μαντείου τῆς Δωδώνης, καὶ ὅτι εἰς πολλὰς τούτων δύνανται νά στηριχθῶσι καὶ στηρίζονται πᾶσαι αἱ γνωματεύσεις τῶν ἄλλων, ἃς αὐτὸς ἀπεκάλεσεν ἀντιφατικὰς καὶ ἀυθαίρετους· ζητοῦντες νά εὐρωμεν τὴν Δωδώνην ἀγνωσμένον ὅτι ἔνε ἀναγκαιότατον μετὰ τὴν Ἑλλοπίαν νά ὀρισθῇ τὸ ὄρος ὁ Τόμαρος· καὶ ὅμως καὶ αὐτὸ καὶ ἄλλα ὀρίζουσιν ὅσοι ἐπεχείρησαν νά γράψωσι καὶ ἔγραψαν περὶ Δωδώνης, ἀφοῦ εὐρωσί που ἴχνη ἢ ἐρείπια ἀρχαίας τινος κομπολόεως, καὶ τοιαῦτα ἐρείπια πλείστα ἀπκντᾶ τις οὐ μόνον πολλαχθῶ τῆς Ἠπείρου, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν ἑλληνικὴν χώραν, ἢ μάθωσιν ὅτι τελοῦνται δεισιδαιμονίαι τινές· ἔσπευσα, ἃς με πιστεύουσιν οἱ ἀναγκῶσαι, ἔσπευσα νά ἐκδώσω περὶ Δωδώνης διατριβὴν, νά μεταχειρισθῶ τὰς θέσεις τοῦ Ἀραβαντινοῦ, νά ὀρίσω τὸν Τόμαρον, τὴν Δωδώνην, νά εὐρω λίθον ὑπερμεγέθη, ἢ καθὼς λέγει ὁ Ἀραβαντινός, πέτραν μεγίστην ὡς ἐπλῆξιν ἐξέχουσαν καὶ ὑποθασταζομένην ὑπὸ σκοπέλου φυσικοῦ, ἔνθα νά θέσω τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεράσισα νά ἐπισκεφθῶ τοὺς ὑπὸ τῶν γρακιδίων ὑποδειχθέντας τόπους· ἀλλ' ὅταν ἔφθασα εἰς Ἰωάννικα καὶ ἐπισκέφθην τὸ Πάτερον, τὴν θέσιν εἰς ἣν θέτει ὁ κύριος Ἀραβαντινός τὴν Δωδώνην του, ἔστρεψα κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ περισκοπῶν τοὺς παραγγώδεις ἐκεῖνους τόπους ἐθαύμασα πῶς κατώρθωσεν ὁ κύριος Ἀραβαντινός ν' ἀναβῆ καὶ καταβῆ ἐκεῖ, ὅπου αἱ γυναῖκες βίψοκινδύνως καταβάνουσιν· εἶχον εἰς χεῖράς μου τὴν περιγραφὴν τῆς χώρας τῶν Κατσανοχωρίων, καὶ τὸ περιεργον δὲν μοι ἐφάνη νά περιγράφεται πιστῶς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ δ' ἀρχαιότατον μοναστήριον τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἔνε ἀπὸ τὰ συνήθη παρεκκλήσια τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἂν δὲν μ' ἀπα-

τᾶ ἡ μνήμη. Ἐξῆλθον εἰς Ζαγόριον, συνήντησα λογίους ἄνδρας, ὠμίλησα περὶ τοῦ Δωδωναίου ζητήματος, καὶ ἤκουσα παρὰ πᾶσάν μου προσδοκίαν ὅτι κάποιος Γούλας Σελιώτης ἢ Σουλιώτης τραπεζίτης εἰς Ἰωάννικα ἐπεριεδόμενος εἰς δεισιδαιμονίας τινὰς τῶν γυναικῶν ἀπεφῆνατο πρὸ πολλοῦ ὅτι ἡ θέσις τοῦ Δωδωναίου μαντείου ἦτο πλησίον τοῦ χωρίου του Σελ(λ)ιῶ εἰς τὸ Πάτερον; εἰς μίαν ἐπαλξίν· παράξενον εἰς τὸ Πάτερον; εἶπα πρὸς στιγμὴν, καὶ ἄλλη θέσις καὶ ἄλλος τόπος· ἀλλ' ἄρα γε ἄλλη θέσις ἦτο, ἄλλη δεισιδαιμονία, ἄλλος τόπος; ποῦ εἴξευρα, ποῦ τὸ ἐφανταζόμεν, ποῦ τὸ ἠλπίζε κανεῖς ὅτι ἔνε αὐτὸ τὸ Πάτερον τοῦ κυρίου Ἀραβαντινοῦ, αὐτὴ ἡ υἱοθετηθεῖσα γνωμάτευσις ἢ ἀνακάλυψις· καὶ ὁ μὲν κύριος Σελιώτης εἶχε δίκαιον νά θέτῃ τὸ Δωδωναῖον μαντεῖον πλησίον τῆς χώρας του καὶ εἰς τὰς δεισιδαιμονίας ἐκεῖνας στηριζόμενος καὶ εἰς τὸ ἐπόνυμόν του Σελιώτης—Ἑλλιώτης, Ἑλλός, Πελασγός· ἀλλὰ τοῦτο μόνον μᾶς φαίνεται παράξενον, πῶς ἠθέλησε νά δώσῃ τὴν ἀδειαν νά οἰκειοποιηθῇ τὴν ἰδίαν του γνωμάτευσιν καὶ νά ἐκδώσῃ διατριβὴν ἄλλος μὲν τὴν ἰδίαν του περιγραφὴν; ὑποπτέωμεν ὅτι κατ' ἐνόησεν ὁ κύριος Σουλιώτης καὶ δὲν ἠθέλησε νά γείνη θυμὰ τῆς δεισιδαιμονίας τῶν γυναικῶν· οὕτω πῶς κατὰ τύχην ἀνεκαλύφθη καὶ διατί ὁ κύριος Ἀραβαντινός ἐν τῇ χρονολογίᾳ του ἄλλου ἔθετε τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Τόμαρον, καὶ διατί εἰς τὴν πραγματείαν περὶ Δωδώνης τὸ Πάτερον ἔνε ὁ τόπος ἔνθα ἦτο ἡ Δωδώνη· ἤξιζεν ὄντως τὸ Πάτερον μᾶς τοιαύτης πραγματείας καὶ τὸ Κατσανοχωρικὸν τμήμα μᾶς τοιαύτης περιγραφῆς! ἀλλ' ἀφοῦ ἔμαθα ταῦτα δὲν ἔκρινα ἄσκοπον νά ἐπισκεφθῶ καὶ τοὺς τόπους ἔνθα τελοῦνται τοιαῦται δεισιδαιμονίαι· οἱ τόποι οἱ ὑποδειχθέντες παρὰ τῶν γρακιδίων εἰς ἐμὲ ἦσαν εἰς τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου Βιτσκό καὶ Βωβοῦσαν ὧν σήμερον σύντομον περιγραφὴν τοῦ πρώτου δίδωμεν τοῖς ἀναγνώσταις.

Τὸ Βιτσκό ἢ Βωβοῖτσκό χωρίον τοῦ Ζαγορίου κεῖμενον πρὸς τὸ δυτικώτερον μέρος αὐτοῦ κατοικεῖται, ὡς ὅλον τὸ Ζαγόριον, ὑπὸ Χριστιανῶν ὀρθόδοξων λαλούντων τὴν ἀπλοελληνικὴν γλῶσσαν (1) συγκεκομμένως μὲ ὀλίγας ξενικὰς. Ἐχει βρύσας· πλησίον αὐτοῦ διέρχεται μικρὸς ποταμός·

(1) Εἰς ὀλίγα χωρία τοῦ Ζαγορίου λαλεῖται καὶ ἡ κοινὴ τσοβλαχικὴ (Κουρτσόβλαχικὴ) γλῶσσα, ἣτις μικρὸν πρὸς μικρὸν διὰ τῆς συστάσεως σχολείων ἤρχισεν ἀποσκορακίζεσθαι.

πρὸ αὐτοῦ κεῖται ἡ Ἀρτσίστα καὶ ἀντικρὺ τὸ χωρίον Πάπιγκον, κάταντες δὲ τούτων ἐπιπρέμαται βουνόν τι μέγα καὶ ὑψηλόν, Ῥαδόβολη ὀνομαζόμενον· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἄλλα μικρὰ βουνά ὑπάρχουσιν, εἰς τὴν ὑπώρειαν τῶν ὀπίσθων συνθέστατα κεῖνται τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου· ἡμίσειαν ὄραν μακρὰν τοῦ Βιτσκού εἰς θέσιν ἀπότομον καὶ φραγγώδη ὁμοιοτάτην τῇ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ περιγραφομένη εἰς Πάτερον ἀπαντᾷ τις τὸν τόπον ἔνθα τελοῦνται αἱ δεισιδαιμονίαι τῶν γυναικῶν· τὸ μέρος μὲν διαβατὸν καὶ εἰς τοὺς πεζῆ προσερχομένους· βράχοι γλωσσασειδεῖς καὶ μάρμαρα μεγάλα πάντως κυκλώπεια περικαλύπτουσι τὸ ὅλον ἐκεῖ μέρος· ἐκεῖ νομίζουσιν ὅτι κατοικοῦσιν αἱ ῥουθελιαῖς, ἃς ἀκούουσιν ἔστιν ὅτε λαλούσας, χρορευούσας καὶ πυρολαμπούσας· καὶ αἱ μὲν δειλότεροι τῶν γυναικῶν πρηνεῖς πίπτουσαι περιμένουσαι τὴν στιγμὴν τῆς ἀποδιοπομπῆς τοῦ κακοῦ, αἱ δὲ γενναιώτεροι καὶ πρεσβύτεροι τολμῶσι νά λέγωσι τὰς πράξεις αὐτῶν καὶ νά δείχνωσι τοῖς ζητοῦσι ὀρθοπευτικῶς ἀπαγορεύεται ὅχι μόνον τὸ νά δείξωσι τῷ ζητοῦντι τὸν τόπον τοῦτον, ἀλλὰ καὶ νά ὀμιλῶσι περὶ αὐτοῦ (ἀναβάνωσι), οὐχ ἦττον ὅμως ὑπάρχουσι πτωχαὶ γυναῖκες καὶ γρακίαι ὀδηγοῦσαι τὸν πάσχοντα ἢ θεατὴν εἰς τὸν τόπον τοῦτον· ἡ ὀδηγήσασα ἐμὲ γρακίαι συνεβούλευσεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς, ἅμα ἐξέλωμεν καὶ βαδίζωμεν πρὸς ἐκεῖ νά μὴ ὀμιλῶμεν, διότι μᾶς πέργουν τῇ φωνῇ, θέλωμεν δὲ συνεννοεῖσθαι διὰ σημείων μέχρις ὅτου ἐπιστρέψωμεν· συνθέστατα τοῦτο γίνεται ἀπὸ πάντας καὶ πάσας τὰς ἐπισκεπτομένας τὸ μέρος ἐκεῖνο· ἐβαδίσσαμεν καὶ φθάσαντες ἐκεῖ εἶδον τὴν πηγὴν ἐν σχιστῷ τινι μαρμάρῳ ἀναβλύζουσαν ἀενάως ὡς μ' εἶπὸν ὕστερον ἡ γρακίαι· εἰς τὰ μάρμαρα ἐκεῖνα ὑπάρχουσι φύλλα τινα, ἀγνωῶ τίνος φυτοῦ, πλαταῖα καὶ στρογγυλά, καὶ οὐχὶ τὰ ἐν μαρμάρῳ συνήθως φύμενα· ταῦτα καὶ λαμβάνουσιν οἱ προσερχόμενοι σπουγγίζοντες ἢ ἐπιθέτοντες εἰς πληγὰς ἢ ἄλλα πάθη, χρησιμεύουσι δὲ καὶ ὡς μαρτύρια τοῦ ἀληθοῦς ὕδατος εἰς ὅσους ἐκ μεγάλης ἀσθενείας δὲν δύνανται νά ὑπάγωσιν· ἐφανταζόμεν ἐκεῖ ὅτι εὐρίσκομαι εἰς Πάτερον, καὶ ἂν κάτω τῆς φάραγγος δὲν βλέπω τὸν Ἀραχθὸν, βλέπω ὅμως ἄλλον μικρὸν ποταμόν· εἰς τὸν κρημνῶδη τοῦτον τόπον εἶδον καὶ ἐπάλλεις καὶ σκοπέλους, ὅχι ὅμως καὶ κρίκον σιδηροῦν ἐπὶ πέτρας κολοσσιαίας προσκεκολλημένον, ὡς εἰς Πάτερον, ὅν ἰδίους ὄμμασιν, ὀμολογῶ, δὲν εἶδον, ἀμφιβέλλω μάλιστα ἂν καὶ ὁ Ἀραβαντινός ἠδυνήθη νά καταβῆ εἰς τῶν

σχεδόν άπρόσιτον, ή ήρκέσθη εις τας διαθεβαιώ-
σεις των χωρικών, οτινες πολλάκις ως ένε γνω-
τόν, διηγούνται και πιστεύουσι πολλά' επέστρεψα
έκ του μέρους εκείνου και ήρώτησα την γραΐν τί
ειξεύρει από τους γουνέους της περί του τόπου
τούτου, μ' είπε δ' οσα και ο 'Αραβαντινός διηγεί-
ται έν σελ. 44η της πραγματείας του προσθέσασα
και τοϋτο ότι άχ τὸ λάλημα τῶν ξουθκιῶν κα-
ταλαβαίνομεν ἂν θά γυρέψ' ὁ ἄρρωστος' τὸ χω-
ρίον Βιτακό κατά την πρώτην Μαΐου έκάστου ἔ-
τους βλέπει σωρείαν κομνόντων και ἄλλων συνο-
θευόντων τούτους ποσειραχμένους εκεί, και ή θέ-
σις αὐτῆ περικλύπτεται από τὰ λύτρα των δῶ-
ρα φερόντων σὺν οἰκνοῖς ἀγαθοῖσιν' ὀλίγον μακρὰν
τοῦ Βιτακοῦ και πλησιέστερον τοῦ Παπίγκου κεί-
ται μοναστήριον κεκλυμμένον, ὡς συνήθως, ὑπὸ
δένδρων τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου,
ένθα τὴν 15ην Αὐγούστου γίνεται μεγάλη πα-
νήγυρις' ἄνω σχεδόν τοῦ Βιτακοῦ κείται τὸ βουνον
τῆς Βίτσας (Βεζίτσας), και εις τὸ βουνὸν τοῦτο
ὑπάρχει θέσις τις καλουμένη 'πισκόπη, και ὀλίγον
κάτωθεν Δουρόπλη, και ἔτι χθαμαλωτέρου Βου-
δίνου' ὁ δὲ περίφημος Βίκος πλησιάζει εις τὸ Βι-
τακό τὰ τελευταία ταῦτα παρεθέσαμεν χάριν των
θέσεων τοῦ 'Αραβαντινοῦ ἄπορον εις χρονογράφον,
τοπογράφον, και ἔθιμογράφον τῆς 'Ηπείρου νὰ ἦ
ἄγνωστος ἢ δεισιμοδαίμων' αὐτῆ, αἱ θέσεις πάσαι,
διότι πρὸ πολλοῦ ήθέλαμεν ἔχει τὴν Δωδώνην εις
τὸ Βιτακό και ἔχει εις τὸ Πάτερον' και ὄντως χω-
ρίς νὰ ἀστειώωμαι κατά τὰ ὑπὸ τοῦ 'Αραβαντινοῦ
έκτεθέντα ὀρίζεται και ἄλλη θέσις τῆς Δωδώνης,
και ἔχει μόνον ένταῦθα, ἀλλὰ και εις Βωδούσαν,
Βελτοσίσαν, Λαμίαν, εις πολλάς νήσους και ἄλλα
χαῦ, ὡς συνέπε' ε' ν' ἀκούσωμεν και μάς ἐβεβαίω-
σαν φίλοι μας, πρὸς οὓς ἐκράξω δημοσίῃ τὴν εὐ-
γνωμοσύνην μου διὰ τὴν χάριν ταύτην.

(ἀκολουθεῖ).

Γ. ΧΡ. ΧΑΣΙΣΤΗΣ.

Ο ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗΣ ΘΑΛΑΜΟΣ.

(Συνέχεια ἴδε φιλιάδ. 43. Τόμ. β.)

ΤΗΝ προτεραιάν της ἡμέρας καθ' ἣν συνέβησαν
ταῦτα, ὁ Δὲ Ζωκούρτ, ἀναχωρήσας ἐκ της συναν-
στροφῆς τοῦ πρίγκηπος Λέοντος, ἔγραψε πρὸς τὴν
σύζυγόν του ἐπιστολὴν λίαν σχολιοστανῆ, ἐν ἣ τέ-
λος πάντων ἐξηγεῖτο, χωρὶς ὅμως πάλιν νὰ ὑπερ-
βῆ τὰ ὅρια της συνήθους αὐτῷ φιλοφροσύνης. Ἐν

τῇ ἐπιστολῇ του ἀνέφερε τὴν πρόσφατον ὕβριν,
ἣτις ὡς δύστομος μάχιρα διεπέρασθ' τὴν καρ-
δίαν του, μετὰ δὲ τὴν περιγραφὴν τῆς ὀδύνης
του ἐπανήρχετο εις τὸ παρελθόν. Τὴν τελευταίαν
ταύτην περικοπήν νομίζομεν ἐπάναγκας νὰ πα-
ραθέσωμεν εις τοὺς ἀναγνώστας μας.

« Ἡ ὕβριστικὴ αὐτῆ διαθεβαιώσις, ἔγραφεν
έννοῶν τὴν διήγησιν τοῦ ἱπποτοῦ Λανζεκουδρᾶ,
ἦν πάντῃ περιττὴ, διότι ἀπερχόμενος ἐκ Ρωβίλ-
λης ἤμην έντελῶς πεπεισμένος ὅτι ἄνθρωπος ξέ-
νος ἐκοιμήθη εις τὸν πύργον, και τοῦτο ἐπληρο-
φορήθην ἰδίῳις ὄμμασιν κατά τὸν ἐξῆς τρόπον.
Εἷς ἐκ των προγόνων μου, δὲν ένθυμοῦμαι ἀκρι-
βῶς ποῖος, περιπεσὼν δυστυχῶς εις οἶαν ἐγὼ
τώρα εὐρίσκουμαι λυπηρὰν περίστασιν και νυμφου-
θεῖς σύζυγον νέαν και ὠρσίαν ἐξήλοτύπει, ὡς ἄν-
θρωπος συναισθανόμενος ὅτι ὑπερέβη τὴν κατάλ-
ηλὸν πρὸς γάμον ἡλικίαν' ὑποψιασθεῖς δὲ τὴν
σύζυγόν του και θέλων νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθειαν
ἐμχανεύθη μηχανήμα παραδόξον. Κατεσκεύασε
δηλαδή ὑπὸ τὴν κλίνην τῆς σύζυγου του κινήτων
πάτωμα συγκοινωνοῦν μετὰ τροχαλίας παρενθετι-
μένης έντός τοῦ ἀντικρῦ τοίχου και ὑποδοσταζού-
σης μεγάλην εἰκόνα κρημικμένην ἄνωθεν στενοῦ
ἀνοίγματος κατασκευασθέντος ἐπὶ τοῦ ὀροφώμα-
τος. Οὕτω δὲ πως ἦτο διατεθειμένη ἡ μηχανὴ,
ὥστε ἡμὰ προσετίθετο μεγαλύτερον βάρος ἐπὶ τῆς
κλίνης, πρὸ ὅσον εἶχε τὸ λεπτοφυές σῶμα τῆς
σύζυγου, τὸ κινήτων πάτωμα, διαταραττομένης
τῆς ἰσορροπίης, ὑπεχώρει ὀλίγον και ταυτοχρόνως
διὰ τῆς κινήσεως ταύτης κατέπιπεν ἀφορητὴ ἡ
ἀπὸ τῆς ὀροφῆς εἰκὼν και ἐκάλυπτεν ἐξ ὀλοκλήρου
τὴν ἐπὶ τοῦ ἀντικρῦ τοίχου ὑπάρχουσαν ζωγρα-
φίαν. Ὅθεν, τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ σύζυγος προ-
σεποιήθη ὅτι εἶχεν ὑποθέσεις ἐκτός τοῦ πύργου
και ἀνεχώρησε, μετὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν του εὐ-
ρὸν τὴν δευτέραν εἰκόνα καταβιβασμένην και ἐν-
νοήσας ἐκ τούτου τὴν προδοσίαν, προσεκάλεσε
τὸν ἐραστὴν τῆς σύζυγου του εις μονομαχίαν και
εις τὴν μονομαχίαν ταύτην ἐφρονεύθη ὑπὸ τοῦ
ἐραστοῦ.

« Ἐπανεῆλθον λοιπὸν και ἐγὼ εις τὸν πύργον
μετὰ φόβου πάντοτε, ἀλλ' οὐδὲν ὑποπτευόμενος,
διότι εἶχον πρὸς ὅμους, κυρία, ἀπεριόριστον ἐμπι-
στοσύνην. Καὶ εὖρον μὲν τὴν εἰκόνα καταβιβα-
σμένην, ἀλλ' ἐκ τούτου ἐσυμπέρανα ἄπλῶς ὅτι ξέ-
νος τις διενυκτέρευσε ἐν τῷ πύργῳ και οὐδεμίαν
ἄλλην ὑποψίαν μοι ἐπέβλη κατά νοῦν' ὅταν ὅμως
σὺς ήρώτησας και ἠρονήθητε καθ' ὀλοκλήρην τὸ

γεγονός, τότε κατενόησα ἐναργῶς ὅλην τὴν συμ-
φορὰν μου.

« Μοὶ ὑπαλείπετο νὰ μάθω τὸ ὄνομα τοῦ ἄν-
θρώπου τούτου, ἡ δὲ τύχη μὲ ἔφερεν ἐπὶ τὰ ἴχνη
του και αὐριον μέλλω νὰ μονομαχήσω μετ' αὐτοῦ
ἕως θανάτου εὐχομαι δὲ εις τὸν Θεὸν νὰ μὲ ἀξιώσῃ
τοῦ τέλους, ὅπερ ἔλαβε και ὁ ἀπατηθεὶς προπά-
τωρ μου! »

Εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνῃ ὅποιαν ἀλ-
γενην έντόπωσιν ἐπροξένησεν εις τὴν κυρίαν Δὲ
Ζωκούρτ ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. Ἡ
αἰφνιδία ἀναχώρησις τοῦ συζύγου της και αἱ σπᾶ-
νικαι και ψυχραὶ ἐπιστολαὶ του ἐνέβαλον αὐτὴν
εις σπουδαίους φόβους, οὐχ ἦττον ὅμως δὲν ἐτόλ-
μα οὐδ' ἤθελε νὰ πιστεύσῃ ὅτι τὴν ὑποπτεύετο ὁ
σύζυγός της' ἀλλ' ἤδη πάσα ἐλπίς ἀπέπη και οἱ
πρὶν φόβοι μετετράπησαν εις λυπηρὰν θετικότητά'
ἤρχισε λοιπὸν νὰ κλαίῃ ἀπαρηγόρητος και ἐν σιγῇ
και ἠρόνη νὰ ἀποκριθῇ εις τὰς ἐρωτήσεις της
κυρίας δ' Ὀπεμᾶρ, ἣτις κινήθεισα εις τὸν ὕπατον
βαθμὸν τῆς περιεργείας προσεπάθησε πλὴν εις μά-
την νὰ καταλάβῃ τὸ μυστικὸν των δακρύων της,
ἕως οὐ ἀποκαμῶσα ἀπεσύρθη. Ἡ δὲ Κλαίρη ἀπαλ-
λαγείσα των ὀληκρῶν ἐρωτήσεων τῆς θείας της
κατέπεσεν ἐπὶ ἐνὸς ἀνακλίντρον καταβεβλημένη
ὑπὸ τῆς λύπης, και ἔμεινεν εις τὴν θέσιν ταύτην
μέχρι τῆς ἐσπέρας. Ἡ λύπη ἐπέφερεν εις αὐτὴν
τόσον ἀτονίαν ὥστε οὐδὲ κἂν ἐσκέπτετο πλὴν,
και ἂν ποτὲ ἐβρέγοντο τὰ βλέφαρά της ὑπὸ δα-
κρύων, τοῦτο προήρχετο ἐκ τοῦ ἀορίστου εκείνου
αἰσθημάτος τοῦ ἐμφύτου εις τὰς μεγάλας λύπας,
δασκίαι ἀποκοιμίζονται ἐπὶ τινὰ καιρὸν. Περὶ τὴν
ένδεκάτην ὥραν ἡ θύρα τῆς αἰθούσης ἠνοίχθη ἡ-
ρέμα και ὁ Ραῦμόνδος ἐπαρουσιάσθη ἐπὶ τοῦ κα-
τωφλίου, ἰδὼν δὲ ὅτι δὲν ἐπαρτηρήθη ἡ ἔλευσις
του ἐπροχώρησεν ἀθρόβως πρὸς τὴν ἐξαδέλφητον.

Πρὸ τριῶν ἡδὴ μηνῶν δὲν τὴν εἶχεν ἰδεῖ, ἀλλ'
οἱ τρεῖς οὗτοι μῆνες διεληθόντες ἐν ἀενάφῳ ἀγωνίᾳ
ἐπέφερον θλιβεράν ἀλλοίωσιν εις τὴν νεκρὰν γυ-
ναϊκά' αἱ παρειὰ της ἐκοιλώθησαν και τὴν πρὶν
ἀνθηρότητα τοῦ προσώπου της διεδέχθη καχεκτι-
κὴ ὠχρότης. Ὁ Ραῦμόνδος τὴν ἐκύτταξε σιωπῶν
και ἠσθάνθη τὴν ὥραν ἐκείνην ἐλεγγον συνειδότης
και εἰλικρινῆ μετάνοιαν.

— Κλαίρη! ἐψιθύρισε μετ' ὀλίγον.

Ἡ κόμησας ἀκούσασα τὴν φωνὴν ταύτην ἐσκιρ-
τησεν, ἀνήγειρε τοὺς ὀφθαλμοὺς και ἐξέβαλε κραυ-
γὴν τρόμου. Ταυτοχρόνως ἠκούσθησαν βήματα
εις τὸν παρακείμενον ἀντιθάλαμον.

— Ὅλα τὰ γνωρίζω, εἶπεν ὁ Ραῦμόνδος μετὰ
σπουδῆς, σοὶ ἐπροξένησα μέγα κακὸν, διότι ὁ
κόμης σὲ θεωρεῖ ἔνοχον, ἀλλ' ἂν θέλῃ ὁ θεὸς θὰ
τὸν ἐξάξωμεν τῆς ἀπάτης.

— Ἄθλιε! ἀνέκραξεν ἡ Κλαίρη, πνιγομένη ὑπὸ
ὄργης, ἐξελεθε ἀμέσως!

— Σιώπα! εἶπεν ὁ Ραῦμόνδος ἔντρομος.

Ἡ δεσποσύνη Ὀλίβα προέτεινε τὸ πανάργαιον
πρόσωπόν της διὰ μέσου τῆς ἡμικανονομένης
θύρας.

— Κυρία, ὑπέλαθεν ὁ νέος μετ' ἐπισήμου φι-
λοφροσύνης προσποιούμενος τὸν ἀδιάφορον, εἰσῆλ-
θον ένταῦθα ἐπ' ἐλπίδι ὅτι θὰ εὕρω τὴν θείαν μου,
τὴν κυρίαν Δ' Ὀπεμᾶρ, ἀλλ' ἠπατήθη και ἐξαιτου-
μαι συγγνώμην.

— Καλὲ ἀνεψιέ μου, ἀνέκραξεν ἡ Ὀλίβα εἰ-
σερχομένη, τί ἐπαθες και δὲν γνωρίζεις πλὴν τὴν
ἐξαδέλφην σου τὴν κόμησσαν Δὲ Ζωκούρτ;

Ὁ Ραῦμόνδος ἐκύτταξε τότε μετὰ πλείονος
προσοχῆς τὴν νέαν, ἣτις εἰσελθούσης τῆς Ὀλίβας,
ἔκραυε πάλιν τὸ πρόσωπον έντός των χειρῶν της,
και ὡς ἂν τότε πρῶτον τὴν ἐβλεπε.

— Τρόντι, εἶπεν ἀδιαφόρως, ποῦ εἶχον τὸν
νοῦν μου; Ἄλλ' ἄς ἦναι, δὲν πρόκειται τώρα περὶ
τούτου. Ἐπιθυμῶ, φιλότατη θεία, νὰ σᾶς ὀμιλήσω
ἰδιαιτέρως εις τὸ δωμάτιόν σας.

— Ἰδιαιτέρως εις τὸ δωμάτιόν μου! ἐπανέλα-
θεν ἡ Ὀλίβα μετὰ τρόμου. Δὲν συλλογίζεσθε ἀνε-
ψιέ μου ὅτι δὲν εἶσθε πλέον παιδί, και ὅτι εἶναι
ὀλίγον τι σκανδαλώδες μία νέα, μόνη . . .

Ὁ Ραῦμόνδος ἤλθεν εις τὸν πύργον τῆς Ρωβίλ-
λης διὰ νὰ παρατῆσῃ ἀστειοτάτην κωμωδίαν,
τὴν ὅποιαν ἐλησμένησε πάραυτα ἡμὰ εἶδε τὴν
Κλαίρην. Ἀλλ' ένθυμηθεῖς πάλιν ἐγκρίτως ὅτι ἡ
ἀποστολή του ἂν και κατ' ἐπιφάνειαν γελοία, ἦτον
ὅμως ἱερὰ και σπουδαία, καθόσον δι' αὐτῆς ἠλπίζε
νὰ ἐπανορθώσῃ μίαν ἀνοσίαν, ἣς τὰς ὀλεθρίας συ-
ναπειάς ἐβλεπον ἰδίῳις ὄμμασιν, ἔφησε κατά μέ-
ρος τὴν τρυφερὰν εἰκόνα τῆς ἐξαδέλφης και ὠπλί-
σθη δι' ὅλης της ἀταραξίας. Ὅτε δὲ εἰσῆλθεν εις
τὸ δωμάτιον τῆς Ὀλίβας ἐκείνη τὸν παρεκάλεσε
νὰ καθίσῃ, ἀλλ' ὁ Ραῦμόνδος ἔμεινεν ὄρθιος.

— Δὲν ἀρμόζει νὰ κάθηται, εἶπε, πρὸς τοὺς ἐρ-
χόμενος νὰ ἱκετεύσῃ, ὅπως ἐγὼ σήμερον . . . Γνω-
ρίζετε, φιλότατη θεία, τὸν ἱπποτὴν Λανζεκουδρᾶν;

— Πρὸς τί, παρακαλῶ ἀνεψιέ μου, τοιαύτη
ἐρώτησις;

— Σᾶς καθικετεύω με ὅλην τὴν ταπεινώσιν,
ἀγαπητὴ θεία, νὰ μὲ ἀποκριθῆτε.

— Έννοείται, τὸν γνωρίζω, εἶπεν ἡ Ολίβια μὲ τόνον φωνῆς δυσηρεστημένον, διότι τὸ παρελθὸν ἔτος μίαν ἑσπέραν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ δουκὸς Ἀρικοῦρ, κατεσκύασεν ὁ ἀρχεὶος μὲ τὰ παλαιοφάλιδά του μίαν γελοιογραφίαν ἐπάνω εἰς ἕνα χαρτί καὶ εἶπεν ὅτι μοὶ ὁμοίαζεν. Εἶναι ἄνθρωπος διστραμμένος, σὰς λέγω.

— Ἀλλὰ . . . ἀντέταξεν ὁ Ραῦμόνδος.

— Μάλιστα οἱ χαρακτηριστὲς ἦσαν ἀσχημότητοι, ἀνεψιέ μου.

— Τοῦτο δὲν μὲ ἐκπλήττει ποσῶς, εἶπεν ὁ νέος σοβαρῶς καὶ μάλιστα κρατούμενος ἀπὸ τοῦ νὰ γελάσῃ.

— Πῶς, κύριε! . . .

— Ἀκούσατέ με σὰς παρακαλῶ, ἀγαπητὴ μου θεία, μὴ λησμονήτε ὅτι καὶ ὁ ἀριστος ζωγράφος εἶναι καὶ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὑποκειμένος εἰς ὅλα τὰ πάθη καὶ ἐπομένως ἄλλοτε ἀπὸ ὄργην, ἄλλοτε ἀπὸ ἔρωτα συμβαίνει ὥστε νὰ τρέμῃ ἡ χεὶρ του, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἔρωτα! . . . ἄχ! ὦραία μου θεία δὲν καταλαμβάνετε τί τρέχει;

Ἡ Ολίβια ἤρπασε τὸ ἀνεμιστήριόν της καὶ κρατήσασα τὴν ἀναπνοὴν της προσεπάθησε νὰ κωκινήσῃ.

— Τέλος πάντων μὲ καταλαμβάνετε, ἀνεκράξεν ὁ Ραῦμόνδος γονυπετήσας, ἡ ἐντολή μου ἐξετελέσθη ὁ ἀξιότιμός μου φίλος ὁ ἱππότης Λανζεκουδρὰς μὲ ἐτίμησεν ἐκλέξας με διερμηνέα τῶν αἰσθημάτων του, καὶ ἐγὼ ἐκπληρῶν τὴν ἐπιθυμίαν του καταθέτω εἰς τοὺς πόδας σας τὸ ὄνομα, τὴν περιουσίαν καὶ τὴν καρδίαν του.

Ἡ δεσποσύνη δ' ὤτεμὲρ κατείχετο ἀπὸ ἀπερίγραπτον ταρχήν, διότι θέλουσα νὰ ἐπιδείξῃ παρθενικὴν συμνότητά, προσεπάθει παντὶ σθένει νὰ ἀρνηθῇ τοῦλάχιστον ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν συγκατάθεσίν της, ἐνῶ ἐνδομύχως δὲν ἔβλεπε τὴν ὄραν πότε νὰ τὴν δώσῃ.

— Δὲν ἤξεύρω . . . δὲν δύναμαι . . . φοβοῦμαι! . . . ἐτραύλισεν.

— Θέλετε λοιπὸν νὰ προζηνήσητε τὸν θάνατον τοῦ φίλου μου; ἀνέκραξε τραγικῶς ὁ Ραῦμόνδος.

— Ἀλλὰ πάλιν νὰ δώσω ἀμέσως τὴν συγκατάθεσίν μου εἰς ἕνα ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μάλιστα γνωρίζω, καὶ ὅστις ποτὲ δὲν μοὶ ἐξεφράσθη. . .

— Μὴ πρὸς θεοῦ! θεία μου, μὴ τὸν συκοφαντήτε, διότι δὲν γνωρίζετε πόσα καὶ πόσα ὑπέφερον ὁ ταλαίπωρος οὗτος ἱππότης ἀφότου σὰς ἤρασθη. Πιστεύετε ὅτι ἐν μέτῳ τοῦ χειμῶνος, ἐνῶ ἐπάγονεν ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ἀμίμητος

αὐτὸς ἐραστὴς περιήρχετο νυχθημερὸν ὑπὸ τὰ παράθυρα τοῦ πύργου αὐτοῦ νῆστις καὶ αὐπνος; ὁ δυστυχὴς ἐτρέφετο μὲ τὸν ἔρωτά του . . .

— Ἀληθινά! εἶπε στεναζούσα περιπαθῶς ἡ Ολίβια.

— Πιστεύετε, ἐξηκολούθησε λέγων ὁ Ραῦμόνδος ἐπωφελούμενος ἐκ τῆς συγκινήσεως της, ὅτι κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ ἕως καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πύργου . . . μὴ τρομάξῃτε, κυρία, διότι ὅσον σὰς ἀγαπᾷ τόσο καὶ σὰς σέβεται . . . Πιστεύετε ὅτι νύκτα ὅλην διήλθεν ἐντὸς τοῦ φοβεροῦ μυστηρίου θάλαμου;

— Καὶ τί εἶδεν ἐκεῖ μέσα; διέκοψεν αὐτὸν ἡ Ολίβια δ' ὤτεμὲρ, ἧς ἡ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου περιέργεια πρὸ τεσσαρακονταετίας ἀποκοιμηθεῖσα, ἀφυπνίσθη αἰφνης τώρα διὰ μιᾶς.

— Ὅ,τι εἶδε θὰ σὰς τὸ εἶπῃ ὁ ἴδιος, καὶ θὰ πεισθῆτε τότε ὅτι ὅσα σὰς λέγω ἐν ὀνόματί του εἶναι ἡ μὴν καὶ καθαρὰ ἀλήθεια.

— Δὲν θὰ μὲ ἀφήσητε τοῦλάχιστον ὀλίγον νὰ σκεφθῶ;

— Ἐλεος! κυρία, ἔλεος! Δὲν ἤξεύρετε ὅτι ὅταν ἡ Ἀφροδίτη σκέπτεται, ὁ δυστυχὴς ὁ Ἄδωνις πνίγεται εἰς ποταμούςς δακρῶν;

Ἡ Ολίβια ἐμειδίασε, τουτέστιν εἰς ἄλλους λόγους ἐνικήθη, καὶ ὁ ἱππότης ὅστις ἀνέμενε μετὰ παλμῶν τὴν ἐκβασίν της διαπραγματεύσεως εἰς τὸ παρακείμενον ξενοδοχεῖον νητύχησε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τῆς παρθένου . . . Ἀλλ' ἄμα κατὰ πρόωτον τὴν εἶδεν ἐτρόμαξε, φρίκη τὸν κατέλαβεν, ἡ δὲ Ολίβια καὶ αὐτὴ ἀπόλεσε μέρος τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς πρὶν ποιήσεως. Ἡ στιγμιαία ἄμα αὐτὴ ἐντύπωσις παρήλθεν ἐν ἀκραιῇ.

— Καλὸν πρᾶγμα εἶναι, διελογίσθη ἡ δεσποσύνη δ' ὤτεμὲρ, ἡ σύζυγος νὰ ἦναι ὠραιότερα τοῦ ἀνδρός; εἶμαι τώρα βεβαία ὅτι ποτὲ δὲν θὰ μὲ ἀρνηθῇ.

— Ἄν ἦναι ἄσχημος, θὰ ἦμαι τοῦλάχιστον ἡσύχος, διελογίσθη ὁ ἱππότης, διότι θὰ τὴν ὑπερέχω κατὰ τὴν σωματικὴν καλλονήν.

Συνεπεία τῆς ὀρθοτάτης ταύτης σκέψεως ἀφοτέρα τὰ συμβαλλόμενα μέρη ἔμειναν λίαν εὐχαριστημένα καὶ ἡ ἀμοιβαία συμπάθεια ὑπερκύβησεν. Ὁ δὲ Ραῦμόνδος, ἵνα μὴ παρῆλθῃ καιρὸς ἐπὶ ματαίῳ, ἀνεβίβασε τοὺς δύο ἐραστάς παρά τα εἰς τὴν ταχυδρομικὴν ἄμαξαν καὶ τοὺς προέτρεψε μάλιστα νὰ νυμφευθῶσι κρυφῶς. Ἡ δὲ δεσποσύνη δ' ὤτεμὲρ ἀκούσασα τὴν βωμαντικωτάτην ταύτην ἰδέαν περὶ κρυφίου γάμου ἐτρελλάθη

τὴν ταύτην ἰδέαν περὶ κρυφίου γάμου ἐτρελλάθη

ἐντελῶς ἀπὸ τὴν χαράν της καὶ τόσο, ὥστε ἐλησμόνησεν ἀναχωροῦσα ν' ἀποχαιρετήσῃ τὴν ἀνεψιάν της.

Δεκαπέντε ἡμέρας μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ὁ πύργος τῆς Ῥωβίλλης εἶχεν ὄψιν ἐορτάσιμον καὶ πλῆθος ξένων συνωθεῖτο εἰς τὰς εὐρυχώρους αἰθούσας του. Τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡ κυρία Ολίβια δὲ Λανζεκουδρὰ εἶχε προσκαλέσει τοὺς οἰκονομικούς φίλους διὰ νὰ ἀναγγείλῃ αὐτοῖς καὶ δημοσιεύσῃ τρόπον τινὰ τὸν ἐν τῷ κρυπτῷ συναφθέντα γάμον της. Ἡ δὲ ἀνωφελὴς αὐτῆ προφύλαξις καὶ μυστικότης, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ θέα τοῦ συζυγικοῦ ζεύγους, ἀνεζωπύρει τὰ μέγιστα τὴν φαιδρότητα τῶν προσκεκλημένων.

Εἰς μίαν τῶν γωνιῶν τῆς αἰθούσης τρεῖς ἄνθρωποι συνωμίλουν χαμηλοφώνως ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Λανζεκουδρὰ καὶ ὁ κόμης δὲ Ζωκούρτ.

Εἰς τοῦ τελευταίου τούτου τὸ μέτωπον ἐνουπῆρχεν εἰσέτι νέφος μελαγχολίας καὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐρρίπτε βλέμματα λαθραία πρὸς τὴν σύζυγόν του, ἧτις παρὰ τὴν ἐστίαν παρακαθημένη ἐδεξιοῦτο ἐπιεικῶς πῶς τοὺς προσκεκλημένους φίλους. Ὁ δὲ Ραῦμόνδος ἐκεῖ πλησίον ἱστάμενος κατεσκόπευεν ἀνησύχως τὰς κινήσεις καὶ τὴν ὄψιν τοῦ ἀντιστρατήγου.

Ἡ δεκαπενθήμερος προθεσμία ἦν σὰς παρακάλεσε νὰ μοὶ παραχωρήσητε, κύριε κόμη, ἔλεγεν ὁ Λανζεκουδρὰς, ἔλθῃτε ἤδη καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ δοθεῖσα ἐξήγησις σὰς εὐχαρίστησεν ἀκούτως.

— Ὁ Δοριμὼν λοιπὸν εἰσθε ὑμεῖς; ἠρώτησεν ὁ κόμης διὰ φωνῆς προηγουμένης λείψανον ἀμφιβολίας.

— Αὐτὸς ἦτο, μάλιστα, προέλαβεν εἰποῦσα ἡ κυρία Λανζεκουδρὰ ἦτο ὁ σύζυγός μου, προσέθηκε μετ' ἀλαζονίας.

— Ἀλλὰ πρὸς τί τότε τόσαι ὑπεκφυγί, ἀντεῖπεν ὁ Ζωκούρτ, δικαί δὲν μοὶ ὁμολογήσατε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν ἀλήθειαν;

— Διότι δὲν εἶχον εἰσέτι λάθει τὴν συγκατάθεσιν τῆς κυρίας μου, ἀπεκρίθη ὁ ἱππότης. Ἠδυνάμην ἄρα νὰ ὁμολογήσω τὴν λαθραίαν καὶ διὰ νυκτὸς παρουσίαν μου εἰς τὴν οἰκίαν γυναικός, ἧτις δὲν ἦτο ἰλική μου;

— Καὶ ἡ ἱστορίαν τὴν ὁποίαν διηγῆθητε; εἶπε πάλιν ὁ κόμης.

— Τὴν μετέπλασα ἐπίτηδες, διὰ νὰ δώσω εἰς τὸ συμβάν μου τὴν χροιάν τοῦ μύθου.

— Ἐπραξεν ἱποτικώτατα, προσέθηκεν ἡ νεο-νυμρος.

Ὁ Ραῦμόνδος ἐν τούτοις ἤρχισε νὰ σκέπτεται μετὰ φόβου ὅτι τὸ στρατήγημά του δὲν ἐπέτυχεν ὅσον ἤλπιζε καὶ τῶντι ὁ κόμης ἀείποτε μελαγχολικός ἀπισύρθη πλησίον ἐνὸς παραθύρου καὶ παρεδόθη εἰς σκέψεις. « Ἐὰν ὁ διανυκτερεύσας εἰς τὸν πύργον ἦτο ἀληθῶς αὐτὸς, διελογίζετο, ἡ Κλαίρη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τὴν παρουσίαν του καὶ δὲν ἐφέυσθη ἀρνηθεῖσα τὸ πρᾶγμα ἐπομένως ὀφείλω νὰ τῇ ἐξικιτήσω συγγνώμην διὰ τὰς κατ' αὐτῆς ἀνυποστάτους ὑπονοίας μου. Ἀλλ' ἦτο ἄρα γε πραγματικῶς αὐτός; »

— Κατ' ὀλίγον, προϊούσης τῆς νυκτὸς, οἱ προσκεκλημένοι βαθμηδὸν ἀπεχώρησαν καὶ ἐπὶ τέλους ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία δὲ Ζωκούρτ ἔμειναν μόνοι. Τότε ὁ κόμης ἐπλησίασε πρὸς τὴν ἐστίαν, ἐκεῖ ὅπου ἐκάθητο ἡ σύζυγός του,

— Σὰς παρακαλῶ, κυρία, εἶπε, νὰ λησμονήσῃτε καὶ νὰ θεωρήσητε ὡς μὴ γραφεῖσαν τὴν ἐπιστολήν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν σὰς ἔγραψα ἐν ὄρα σφοδρᾶς θλίψεως ὁμολογῶ ὅτι περιέπεσα εἰς πλάνην.

Ἡ Κλαίρη εἰσίγα, ἀλλ' οἱ ὀρθαλμοί της ἐνεπλήσθησαν δακρῶν.

— Μόλις πρὸ ὀλίγου τὴν ἑσπέραν ταύτην μοὶ ἐξήγησαν . . .

— Τὴν ἑσπέραν ταύτην σὰς ἠπάτησαν, κύριε, εἶπε δικαίφασα αὐτὸν ἡ Κλαίρη.

Ὁ κόμης τὴν ἐκύτταξεν ἐκπεπληγμένος. Ἡ δὲ Κλαίρη διηγῆθη τότε ἐν πάσῃ τῇ εὐλικρινείᾳ καὶ οὐδὲ παραλείψασα τὰ συμβάντα τῆς πολυβυρλήτου ἐκείνης νυκτὸς. Ὁ Ζωκούρτ τὴν ἤκουε σιγῶν καὶ βαθμηδὸν τὸ πρὶν σκυθρωπὸν μέτωπόν του ἐφαιδρούετο.

— Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀλήθεια, εἶπεν ἡ νέα, καὶ ὅσοι σὰς παρέστησαν τὰ πράγματα ὑπὸ ἄλλην ὄψιν ἐπραξάν τοῦτο κινήσαντες ἀπὸ γενναίαν πρόθεσιν, ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἀνέχομαι νὰ ἀνακτήσω τὴν ἐμπιστοσύνην σας διὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀπάτης.

— Κλαίρη, εἶπεν ὁ κόμης Ζωκούρτ, οὕτινος τὸ ἄλλοτε ψυχρὸν πρόσωπον ἀνεζωπυρώθη τότε διὰ μιᾶς ὑπὸ τρυφερωτάτης συγκινήσεως, πιστεύω εἰς τοὺς λόγους σου καὶ σοὶ εὐγνωμονῶ, καὶ ἐκ βάθους καρδίας, τώρα πλέον, σὲ ἱκετεύω νὰ μὲ συγχωρήσῃς.

Ἡ κόμηςσα ἔτεινε τὴν χεῖρα καὶ ὁ σύζυγος ἠσπάσθη τὴν χεῖρα ἐκείνην μετὰ μεγάλης τρυφερότητος.

Χλωμασμένο τὸ φεγγάρι
μισοακτινίζε βαθειά
λέ, κ' ἡ ὥρα του σιμώνει
νὰ σβυθῆ παντοτεινά.

Ἀπὸ ἕνα ἄστρο εἰς ἄλλο ἐπηκίαν
Ἀρχαγγέλοι φωτεινοί
κ' εἰς τὸ κάθε πᾶτημά τους
ἄσπας ἐδύνανε φωνή.

Ἄλλ' ἀγνάντια μέσ' στήν δύση
ἄκοὺς βρόντο ποταμοῦ,
ἤβλεπες φυσσομανούσαν
νέφη ὀλόμαυρα παντοῦ,

Καὶ μιὰ ζώνη αἰματωμένη
ἔσχιζε τὸν οὐρανὸ
ἄκοις ἄλογα νὰ τρέχουν
μὲ χλιμίντρισμα συχνό

Τῶν ἀνέμων στὰ πτερούγια
δριμαῖς ἔρχοντο φωναῖς
καὶ σπαθιά ἐλαμποκοπούσαν
σταῖς οὐράνιαις συγνεφιαῖς» . . .

— Ἐσὺ τότες τρομασμένη
εἶπες εἰς τὸν ἀδελφὸ,
ἀδελφέ μου, τί εἶναι τούτα
ποῦ στὰ μάτια μου θωρῶ ;

Εἰς τὸν κόρπον σου χυμένε
τὰ ξανθὰ σου τὰ μαλλιά
μὲ τὸν κτύπον τῆς καρδίας
ἐκυμάτιζαν κ' αὐτά.

Κόρη ὠραία μου, μὴ φοβῶσαι
τούτα δὲν εἶναι κακὰ
ἄκουσε νὰ σοῦ ζητήσω
τῆς νυκτὸς τὴν ὀπτασιά.

Ὅσα φῶτα σοῦ ἐφάνηκαν
ὀλοστόλιστα χρυσὰ
εἶναι ἡ δόξα ποῦ θὰ λάμψη
στὴν ἀγνάντια γειτονία.

Καὶ ὅσα ἐξάνοιζες μαυράδια
εἶναι οἱ ἴσκιοι τῶν ἐχθρῶν
ποῦ θὰ πέσουν σκοτωμένοι
τοῦ πολέμου εἰς τὸν χορὸν.

Καὶ ὅσαις ἤκουσες στὴν σφίξαν

ἁρμονίαις ἀγγελικαῖς,
εἶν' τῆς λύρας τοῦ Διονύσιου
ἢ ὀλόχρυσαις χορδαῖς

Μελοῦδ(αῖς) πάντα λαλοῦνε,
κ' ὅτι στέκει ἐκεῖ ἐμπροσθε
βρύσαις, δένδρῃ καὶ τὰ οὐράνια
γένονται ἕλα μελοῦδ(α)

Στὰ πτερά τῆς ἁρμονίας
θὰ ἔχουν ἄσυστη ζωή
οἱ γενναῖοι, διὰ τὴν πατριά
ἔπου ἔχουν θυσιασθῆ.

Κι' ἡ ψυχὰς τους ἀνεβαίνουν
εἰς τὸν εὐμορρο οὐρανὸ
κ' ἀναβαλόντας, ὡς εἶδες,
πέρνουν σχῆμα ἀγγελικό.

Λοιπὸν κόρη μὴν φοβῶσαι
εἶδες ὄνειρο καλὸ,
εἶδες ὄνειρο ποῦ φέρνει
στοὺς ἐχθροὺς ἀφηνισμό.

ΣΗΜ. ΧΡΥΣ. Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὸ παλαιὸν τοῦτο ὄνειρον σιγουρηγμένον τότε παρὰ τοῦ Κ.Γ. Τερτσέτου. Τὸ ὄνειρον εἶδε νέα δεκακοκταετής ἐν Ζακύνθῳ κατὰ τὸ ἔτος 1823, Τασοῦ κλυομένη, θυγάτηρ τοῦ εὐγενοῦς Κ. Α. Μάτση. Τὸ ὄνειρον τοῦτο δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπιχείρημα τῆς εἰς τὰ ὄνειρα πίστεως, τόσας ἔχει ἀληθείας καὶ μαντεῖαν τοῦ μέλλοντος ἢ ἐρημος φυσικῶ τῶ λόγῳ ἔπου εὐρίσκετο ἢ νέα εἰκονίζει τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ἔθνους κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἀπέναντι ἰσχυροῦ πολεμίου καὶ τῆς ἐχθρικής πολιτικῆς τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, συνάμα ὅμως οἱ φωτισμένοι οὐρανοὶ μαρτυροῦν τὴν βούλησιν τῆς θείας Προνοίας πρὸς βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν τῶν χριστιανῶν, καὶ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν εἰείνην πρὶν τῶν διχονοιῶν καὶ τοῦ κατηραμένου ἐμφυλίου πολέμου μεταξὺ Πελοποννησίων, νησιωτῶν καὶ Ῥουμελιωτῶν. Τὸ σκοτάδι τῆς σεληνῆς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἐξηγήσεως. Οἱ ποταμοὶ ἀφρισμένοι τῆς δύσεως, τὰ μαῦρα σύννεφα, παρασταίνουν φανερά τὸν κρότον τῶν πυροβόλων καὶ τοὺς καπνοὺς τῆς πυρίτιδος τῆς ναυμαχίας εἰς τὸν κόλπον τοῦ Νεοκαστροῦ.

Οἱ ἄγγελοι εἶναι αἱ ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων τῶν πεφρονεμένων εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα. Αἱ ἁρμονίαι τοῦ ὄνειρου ἁρμόζουν εἰς τὸ κάλ-

λος τῆς ποιήσεως τοῦ Σολωμοῦ, εἰς τὸν ὕμνον του-
τάστι τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὴν ᾠδὴν τοῦ Βύρωνος.

Ὁ τότε ἐξηγητὴς τοῦ ὄνειρου δὲν εἶδ' ἵνατο παρὰ
νὰ ἐξηγήσῃ γενικῶς τὴν οὐσίαν τῆς ὀπτασίας, ὁ
καιρὸς ἐμαρτύρησε τὰ καθέκαστα.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΠΟΙΑΣ ΕΓΓΡΑΦΟΝ ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ

Οἱ ΠΑΛΑΙΟΙ μετεχειρίζοντο πολλὰς ὕλας πρὸς
γραφὴν, ἀλλ' εἶναι δυσδιάγνωστον ποία ἐξ αὐτῶν
ἦτον ἡ πρώτη καὶ ἀρχική· τὸ βέβαιον δὲ εἶναι
ὅτι ἄλλῳ τρόπῳ ἔγραφον δημοσίως καὶ ἄλλῳ ἰ-
διωτικῶς. Καὶ δημοσίως μὲν ἔγραφον ἐπὶ λίθων,
μετάλλων καὶ ξύλων, ἰδιωτικῶς δὲ ἐπὶ φύλλων,
φλοιῶν δένδρων, βραδύτερον δὲ ἐπὶ δερμάτων, ἐν-
τέρων ζώων, πνιῶν καὶ ἐλεφαντίνων καὶ ξυλίνων
πινάκων ὅτε μὲν κηρῶ ἠλειμμένων, ὅτε δὲ καὶ μὴ.
Ἐπῆλθεν ὕστερον ἡ ἐφεύρεσις τοῦ αἰγυπτιακοῦ
παπύρου καὶ τῶν διφθερῶν, ἀλλὰ διὰ τὸ δυσώ-
νητον ἔνεκεν τῆς ὑπερόγκου τιμῆς των, οἱ πλεί-
στοι ἐποιοῦν χρῆσιν τῶν φλοιῶν τῶν δένδρων καὶ
τοῦ ἐκ βράμβακος χάρτου ἐκ τοῦ τελευταίου δὲ τού-
του ἐπήγαγε κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ἡ ἀπὸ
παλαιὰ καὶ ἀχρηστα βράχη κατασκευὴ τοῦ χάρτου.

Μαρτυρίας περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐπὶ λίθων
καὶ μετάλλων γραφῆς εὐρίσκομεν εἰς τὴν παλαιὰν
γραφὴν αἱ δέκα ἐντολαὶ τοῦ Μωϋσέως ἦσαν ἐπὶ
λίθου γεγραμμέναι καὶ ὁ Ἐπιφανίσιος λέγει ὅτι τὰ
νόματα τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἦσαν
γεγραμμένα ἐπὶ Σαπφείρου, ὁ δὲ Ἰωβ εὐχεταὶ νὰ
γραφῶνται οἱ λόγοι αὐτοῦ εἰς πλάκας μολυβδί-
νους φθίνονται δὲ ὅτι μετὰ τοὺς λίθους ἐπῆλθεν
ἡ χρῆσις τοῦ γράφειν ἐπὶ μετάλλων, καὶ κατὰ
πρῶτον ἐπὶ μολύβδου, τούτου δὲ μαρτυρεῖ καὶ ὁ
Πλίνιος καὶ ὁ Πανυσάσιος λέγοντες ὅτι εἶδος πολ-
λοὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ἡσιόδου Ἔργα καὶ Ἡ-
μέραι γεγραμμένον ἐπὶ μολυβδίνων πλακῶν. Με-
τὰ τὸν μολύβδον ἐγένετο χρῆσις τοῦ χαλκοῦ καὶ
τοιαῦτα μνημεῖα σώζονται μέχρι τῆς σήμερον
εἰς διάφορα εὐρωπαϊκὰ μούσεια. Ἐν τούτοις καὶ
ἡ τοῦ ξύλου χρῆσις πρὸς γραφὴν ἦν ἀρχαιοτάτη,
διότι παραδείγματός χάριν, καὶ οἱ νόμοι τοῦ Σό-
λωνος ἦσαν γεγραμμένοι ἐπὶ ξυλίνων πινάκων ἐκ
πίξου καὶ διασώζονται ἔτι καὶ νῦν σκηνίδες ἀλειμ-
μέναι μὲ κηρὸν ἐνεπίγραφοι, οἱ δὲ πλοῦστοι ἀντι-
ξύλινων μετεχειρίζοντο ἐλεφαντίνους πίνακας.

Ἄλλ' ὄχι μόνον τὸ ξύλον καὶ οἱ φλοιοὶ τῶν
δένδρων ἐχρησίμευσον πρὸς γραφὴν, ἀλλὰ καὶ τὰ
φύλλα των, καὶ ὁ Πλίνιος μαρτυρεῖ ὅτι τὰ τῆς
δάφνης φύλλα ἦν ἡ παλαιότατη χρῆσις· οἱ δὲ Συ-
ρακοῦσιοι μετεχειρίζοντο τὰ φύλλα τῶν ἐλαιῶν
εἰς τοὺς ἐξωστρακισμοὺς, ὅπως οἱ Ἀθηναῖοι τὰ
ὄστρακα καὶ τοὺς κεράμους, τὸ δὲ τοῦ Ἑλλείου
Κίννα γνωμικὸν μᾶς πιστοποιεῖ ὅτι ἔγραφον
καὶ ἐπὶ φύλλων καλαχῆς. Ὁ Βιργίλιος λέγει ὅτι
καὶ ἡ Σιδύλλα ἐπὶ φύλλων ἔγραφον, ἀν καὶ ὁ Σύμ-
μαχος μαρτυρεῖ ὅτι οἱ χρῆσιμοι τῆς Σιδύλλης
ἦσαν ἐπὶ πανίου γεγραμμένοι, ὅπως καὶ τὰ χρο-
νικά τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τὸν Αἰβίον.

Καὶ τὰ ζῶα παρεῖχον ὕλην εἰς τὸ γράφειν, τὰ
δέρματα δηλαδὴ αὐτῶν καὶ τὰ ἔντερα. Ὁ Ἰσί-
δωρος λέγει ὅτι ἔγραφον ἐπὶ τῶν ἐντέρων τοῦ ἐλέ-
φαντος, εἰς ἕνα δὲ ἐμπρησμένῳ τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως ἐπὶ Καίσαρος Βασιλείτου κατεκῆ τὸ ἐν-
τερον ἐνὸς δράκοντος ἔχον ἑκατὸν εἴκοσι ποδῶν
μῆκος, ἐπὶ τοῦ οὗοῦ ἦσαν γεγραμμένα χρυσοῖς
γράμμασιν ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου. Πρὶν
δ' ἐφευρεθῶσιν αἱ διφθεραὶ ἢ μεμβράναι μετεχει-
ρίζοντο ἀκατέργαστα τὰ δέρματα τῶν ζώων, ἀ-
ποξέοντες μόνον τὰς τρίχας ἐπὶ τοιούτων δερμά-
των γεγραμμένα βιβλία σώζονται καὶ ἄλλα καὶ
τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἑσδρα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς
Βολωνίας.

Ἀρχαιοτάτη εἶναι καὶ ἡ χρῆσις τοῦ παπύρου
παρὰ τῆς Αἰγυπτίας. Ὁ πάπυρος οὗτος εἶναι εἶ-
δος καλάμου φυόμενον εἰς τὰ ἐλώδη μέρη τῆς
Αἰγύπτου καὶ ἰδίως παρὰ τὰς ἔχθρας τοῦ Νείλου·
φθάνει δὲ εἰς ὕψος ὀλίγων σπηθαίων, ἔχει τὸ στέ-
λεχος αὐτοῦ σχῆμα τριγωνικὸν καὶ συνίσταται ἐκ
πολλῶν συνεχῶν λευμμάτων. Ἐκ τοῦ καλάμου
τούτου κατασκευάζετο ὁ πρὸς γραφὴν πάπυρος
οὕτω πως,

Τὰ λέμματα τοῦ καλάμου διὰ βελόνης ἀπ'
ἀλλήλων διαχωρίζοντες εἰς πολλὰς λεπτάς ται-
νίας ἢ φύλλα παρέθετον ἐπάνω εἰς σκηνίδας βρέ-
χοντες αὐτὰ μὲ ὕδωρ τοῦ Νείλου, τὸ ὅποιον ἔχει
τι κολλῶδες, μετὰ ταῦτα ἐλάμβανον καὶ ἄλλα
τοιαῦτα φύλλα καὶ ἀφοῦ τὰ ἔδρεχον κατὰ τὸν
ἴδιον τρόπον τὰ ἐπέθετον σταυροειδῶς ἐπὶ τῶν
πρώτων, ὥστε ἐσχηματίζετο ἐν μέγα τετραγωνι-
κῶν φύλλον. Τὰ τοιαῦτα δὲ φύλλα ἐπέθετον ὕστε-
ρον εἰς πιστήρια καὶ κατόπιν τὰ ἐξήρπινον διὰ
τοῦ ἡλίου καὶ τὰ ἐστίλθονον ἐνίοτε μὲ στιλπνοῦς
ὀδόντας ἢ ὄστρακα· συνθέτοντες δὲ συνήθως εἴ-
κοσιν ἐξ αὐτῶν τῶν φύλλων ἐσχηματίζον σύνδε-

σμον, ἢν ἐκάλουν δέσμην ἢ βιβλίον. Παρὰ τῷ Πλινίῳ καὶ Ἰσιδώρῳ εὐρίσκονται διάφοροι τρόποι τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ παπύρου, ἀλλ' ἡ ἀπόκτησις τοῦ ἦν λίαν πολυδάπανος καὶ διὰ τὸ ἔχει πάντοτε πρόσφορον τοῦ καιροῦ πρὸς βλάστησιν τοῦ παπύρου καὶ πρὸ πάντων διότι οἱ Αἰγύπτιοι εἶχαν μονοπόλειον αὐτοῦ.

Τὴν καλλιτέραν ποιότητα τοῦ οὗτω παρασκευαζομένου χάρτου ἐκάλουν οἱ Αἰγύπτιοι ἱερὸν πάπυρον, καθότι τὸν μετεχειρίζοντο ἀποκλειστικῶς πρὸς γραφὴν θερησκευτικῶν πραγμάτων καὶ ἦτο ἀπηγορευμένη ἡ πώλησις διὰ τὸν φόβον μὴ γίνῃ ἄλλη τις χρῆσις ἀσεβῆς. Οἱ δὲ πλούσιοι Ῥωμαῖοι ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποκτήσωσι καλὸν χάρτην ἠγόραζον θερησκευτικὰ βιβλία ἐκ τῶν Αἰγυπτίων, τὰ ὅποια ὕστερον πλύνοντες καὶ ἀπαλείφοντες οὗτω τὰ πρὶν γεγραμμένα, μετεχειρίζοντο ἐκ νέου πρὸς γραφὴν, ἀποκαλοῦντες αὐτὸν χάρτην Λυγούστιον.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ πάπυρος ἦτο διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους δυσερέτος καὶ δυσώνητος, οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμῶν κατέφευγον εἰς τὴν χρῆσιν τῶν δερμάτων ἢ μεμβρανῶν, τῶν ὁποίων τὴν κατεργασίαν προήγαγον βαθμηδὸν εἰς ἐντέλειαν, ἰδίως οἱ Περσικῶν ἐξ ὧν καὶ ἐκλήθη *περγαμνή*. Λέγεται δὲ ὅτι εἰς τελειοποίησιν τῆς μεμβράνης παρέσχεν ἀφορμὴν ἡ μεταξὺ Πτολεμαίου βασιλέως τῆς Αἰγύπτου καὶ Εὐμενοῦς βασιλέως τῆς Περσικῆς ἀντιζήτησις καὶ ἀμιλλα περὶ καταρτίσεως πλουσίας βιβλιοθήκης, καὶ ἡ τοῦ Πτολεμαίου ἀπαγόρευσις τῆς ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἐξαγωγῆς τοῦ παπύρου.

Τὴν μέθοδον ἣν μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς πορισμὸν χάρτου, ἀπαλείφοντες δηλαδὴ τὰ πρῶτα γράμματα τῶν ἱερῶν αἰγυπτιακῶν βιβλίων, μετεχειρίσθησαν κατόπιν οἱ καλόγηροι τῶν μοναστηρίων. Οἱ εὐσεβεῖς οὗτοι ἄνθρωποι καταγιγνώμενοι νυκτιμερῶν εἰς συγγραφὰς καὶ ἀντιγραφὰς τροπικῶν καὶ δυσκολοῦστων εἰς πορισμὸν μεμβρανῶν, ἐλάμβανον ὅσα περιέπιπτον εἰς χεῖρας τῶν συγγραμμάτων ἀρχαῖα, πολυτιμώτατα πολλὰκις, καὶ ἀπαλείφοντες ἀπ' αὐτῶν διὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἀποξέοντες τὰ γράμματα, ἔγραφον αὐτοὶ τὰ τροπικά τιν. Καὶ πολλὰ μὲν ἀτίμητα συγγραμματα οὗτω πως ἐξηφανίσθησαν, τινὰ δὲ ἀνευρέθησαν, ὑπὸ λόγιων ἀνδρῶν, οἵτινες δι' ἀόκνου ὑπομονῆς καὶ ἐξησκημένου ὀφθαλμοῦ κατώρθωσαν ν' ἀναγνώσωσι τὰ ὑπὸ τῶν καλογῆρων σθεσθέντα. Μεταξὺ τῶν τοιοῦτοτρόπως ἀνευρεθέντων συγγραμμάτων καταλέγονται καὶ αἱ *Εἰσηγήσεις τοῦ*

Γαίου. Ἐπὶ τῶν σελίδων τοῦ πολυτίμου τούτου νομικοῦ συγγράμματος εἰς καλόγηρος ἕκαστος τὸν μέσον αἰῶνα εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ βαρβαρότητας καὶ ἀμαθειᾶς ἔγραψε, ζήσας τὰ προϋπάρχοντα γράμματα, τὰς *ἐπιστολάς τοῦ ἀγίου Ἰερωνύμου*. Τῷ δὲ 1818 δύο σοφοὶ γερμανοὶ ὁ Νιεβούρ καὶ ὁ Σαβιγνὸν ἰδόντες τὴν ἱερὰν ταύτην βιβλίον εἰς τι μοναστήριον τῆς Βερόνης ἀνεγνώρισαν ὅτι ἐνουπήρην ἐν αὐτῷ ἀνεκτίμητος θησαυρὸς, καὶ τῶντι διὰ πολλῶν κόπων καὶ μεγάλης ὑπομονῆς κατώρθωσαν ἐπὶ τέλος νὰ ἀναγνώσωσι τὰ παλαιὰ γράμματα καὶ ν' ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον σχεδὸν ἀλώθητους τὰς εἰσηγήσεις τοῦ Γαίου

Θ. Ν. Φ.

ΓΡΑΦΙΚΗ.

ΠΑΙΣΙΣΤΗΝ ἠδονὴν αἰσθανόμεθα ὁσάκις λαμβάνομεν ἀφορμὴν, ἔστω καὶ ἐλαχίστην, ἵνα γράψωμέν τι περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι τέχνης καὶ τῆς προόδου αὐτῆς. ἔχομεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν φωτογραφικὸν ἀπομίμημα σχεδιογράφητός τινος τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας Κ. Ν. Ξυδιᾶ, καλλιτέχνη σπουδασκῆτος ἐπὶ πολλὰ ἔτη τὴν ζωγραφικὴν εἰς διαφόρους τῆς Εὐρώπης πόλεις, νῦν δὲ διατρίβοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὸ σχεδιογράφημα τοῦτο εἶναι ἀλληγορικὴ τις παράστασις, ἡ Ἄποθεώσις ὡς καλοῦνται συνήθως αἱ τοιαῦται παραστάσεις. Ἡ γραφὴ ἄψαξ διαιρεῖται κυρίως εἰς τρία μεγάλα συστήματα, περιλαμβάνοντα ἅπαντα πλείονα τῶν ἐβδομηκοντα προσώπων. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς εἰκόνης, ἐν μέσῳ νεφέλης, παρίσταται ἐπὶ θρόνου ὁ πατήρ ἁ γ δ ρ ω ν τ ε θ ω ν τ ε, ἔχων σύνθρονον αὐτοῦ τὴν Ἥραν. Περὶ τὸν θρόνον δὲ αὐτοῦ, ἔνθεν καὶ ἔνθεν, ἵστανται οἱ λοιποὶ θεοί. Κάτωθι τοῦ πρώτου τούτου συστήματος, ἄρχεται τὸ δεύτερον σύστημα, ἔχον διάθεσιν ἡμικυκλίου, οὗ τὰ δύο ἄκρα εἰσίδονται εἰς τὰς δύο παρά τὴν βᾶσιν γωνίας τοῦ Πίνακος. Ἐν μέσῳ τοῦ ἡμικυκλίου τούτου καὶ ὑπὸ τὸν Δία, ἵσταται ἐπὶ ἀποτόμου καὶ σκληροῦ Βράχου, τοῦ Παρνασσοῦ ἴσως, ὁ Ὀμηρος, βασιτάζων εἰς τὴν ἀριστερὰν λύραν. Δεξιόθεν τοῦ μεγάλου ἐκφωδοῦ ἡ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς ἐξεληοῦσα Ἀθηνα, κράνος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἔχουσα, ἀγορεύει πρὸς μέγανον θίασον σοφῶν καὶ ἄλλων τῆς Ἑλλάδος νομοθετῶν. Ἐνταῦθα φαίνεται καὶ ὁ Ὀλύμπιος Περικλῆς καὶ ἡ πολυθρόνητος Ἀ-

σπασία καὶ ὁ δημιουργὸς τῆς ἑλληνικῆς τέχνης Φειδίδης προσέτι ὁ Ἀπελλῆς, ὁ Δημοσθένης, ὁ Ἰκτινός καὶ ἄλλοι, ἅπαντες ἐν ποικίλοις καὶ γραφικωτάτοις σχήματι. Ὀλίγον ἄνωθι τοῦ θιάσου τούτου παρίσταται ἐν μέσῳ τῶν Πιερίδων ὁ θεὸς τῆς κάλλωνος βασιτάζων λύραν, αἱ δὲ κύκλω αὐτοῦ ἐννέα παρθέναι φαίνονται προσέχουσαι ἀλορέστως εἰς τὴν ἀπὸ τῆς λύρας τοῦ θεοῦ ἀποπεμπομένην ἁρμονίαν. Ὀπίσω τοῦ συμπλέγματος τούτου καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς εἰκόνης ἡ ταχύπτερος φήμη ἀνοίγει ἤδη τὰς πτέρυγας καὶ ὄρμη εἰς τὸ ἄπειρον διάστημα.

Ἀριστερόθεν τοῦ Ὀμήρου, ἡ Ποίησις, μορφήν λαμβάνουσα θεολογικῆς νεανίδος, παραδίδει διὰ μιᾶς χειρὸς τὴν λύραν τῷ νέῳ Ἠσιόδῳ, ὅστις ἔνθεν παραλαμβάνει αὐτὴν πολλοὶ δ' ἕτεροι δαρνοστερεῖς ποιηταί, ἕτερον ἀποτελοῦντες θίασον, προσβλέπουσι τὴν διὰ τῆς ἑτέρας χειρὸς τοῦ θεοῦ δεικνύουσαν νεανίδα. Κάτωθι τοῦ θιάσου τούτου φαίνονται πολλοὶ ἐνδοξοὶ στρατηγοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδης συνδιαλεγόμενος μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐσχάτος πάντων φαίνεται ὁ Φωκίων μὴ εἶναι ἄρα οὗτος καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων; Ἄνω δὲ τοῦ ἰδίου θιάσου, ἐν ἑτέρῳ ἀμυδρῶς φωτιζομένῳ συμπλέγματι, ἀντιστοίχῳ τοῦ τῶν Μουσῶν, ἵστανται οἱ Ἥρωες καὶ ὀπισθεν αὐτῶν Ἴρις ἱπταμένη.

Ἐν καὶ μόνον συμπλέγμα κατέχον τὴν βᾶσιν τοῦ πίνακος, εἴτε τὸ κέντρον αὐτοῦ, ἀποτελεῖ τὸ τρίτον σύστημα. Τὸ συμπλέγμα τοῦτο σύγκαιται ἐκ τριῶν προσώπων. Ἐν μέσῳ δύο καθεζομένων γερόντων, τοῦ Ἡροδότου καὶ τοῦ Χρόνου, εὐειδῆς νεῆς, ἵσταμένη ἐρθία, προσβλέπει ἰλαρῶς τὸν ἀναφαιαντίαν καὶ γυμνὸν Χρόνον, τὰς πτέρυγας ἔχοντα εἰς τοὺς ὤμους, καὶ δρέπανον βασιτάζοντα ταῖς χερσὶ διὰ κινήσεως δὲ μεστῆς χάριτος δεικνύει συνάμα τὸν πατέρα αὐτῆς Ἡροδότον, ὅστις κρατεῖ εἰς τὰς χεῖρας χάρτην, οὗ ἡ ἀνάγνωσις τοσαῦτα ἀπέσπασε δάκρυα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ νέου Θουκυδίδου.

Ἐν τῷ ἄλλῳ τούτῳ σχεδιογράφηματι, ἐν ᾧ ὁ καλλιτέχνης ἀμυδρῶς πως διέγραψε τὴν ἰδέαν του, δὲν δυνάμεθα βεβαίως ν' ἀπαιτήσωμεν ἐν πᾶσι τὴν περὶ τὸ διάγραμμα τελειότητα. Καὶ ὅμως εἰσὶ τινὰ τῶν προσώπων κάλλιστα ἐσχεδιασμένα, καὶ ἰδίως τὸ τοῦ Ἡροδότου, τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἱστορίας, ἅτινα καὶ πλησιέστερα εἰσὶ τῷ θεατῇ. Ἄλλως τε καὶ ἡ κατάταξις τῶν προσώπων ὑπάρχει μετὰ τέχνης καὶ τῆς προσοκούς εὐρυ-

θμίας, ὡς ἐπίσης καὶ ἡ τοῦ φωτός ἐν τῷ πίνακι διανομή.

Ἀλλὰ ἕτερος ἀγών, ἐπίσης ἐπίπονος τοῦ καλλιτέχνη, ἄρχεται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Τότε ἀπαιτεῖται καὶ μελέτη τῆς φύσεως συντονωτέρα, καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ χρημάτων πολλῶν καταναλώσεως ὅπως τὸ ἔργον ἀποβῇ ἄξιον ὑπολήψεως καὶ τιμῆς. Δυστυχῶς οἱ Περικλεῖς τῆς Ἑλλάδος εἰσέτι δὲν ἐγεννήθησαν, καὶ οἱ δυστυχῆς καλλιτέχναι, ἐγκαταλιμπανόμενοι εἰς τοὺς ἰδίους αὐτῶν πόρους, τοὺς γλίσχρους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ἀνεπαρκεῖς, συνθᾶπτονται πολλάκις μετὰ τὰς ἰδέας των. Ἡ ἰδέα τοῦ καλλιτέχνη ἁμοιάζει πρὸς τὸν σπόρον τοῦ γεωργοῦ τὸν ῥιπτόμενον εἰς τὴν γῆν, ὅστις ἂν δὲν ποτισθῇ ὑπὸ τῆς βροχῆς καὶ δὲν θερμανθῇ ἀκολούθως ὑπὸ τοῦ ἡλίου, οὐδ' ἀναπλασθῆναι οὐδὲ καρπὸν τὸ παράπαν ἀποφέρει. Ἐν τούτοις εὐρίσκονται πολλοὶ καὶ παρ' ἡμῖν Κροῖτοι, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐνθαρρύνωσι διὰ τῆς συνδρομῆς των τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων, ἅτινα θὰ ἔφερον τιμὴν εἰς ὀλόκληρον τὸ ἔθνος. Τὸ σχεδιογράφημα τοῦ Κ. Ξυδιᾶ, ὅπερ ἀνωτέρω περιεγράψαμεν, τοιοῦτον ἔργον προαναγγέλλει, ἡμεῖς δὲ ἐγκαρδίως εὐχόμεθα ὅπως φιλόκαλός τις τῶν ἡμετέρων πλουσίων ἐνθαρρύνῃ τὴν γραφίδα τοῦ νέου καλλιτέχνη εἰς τὸ νὰ δώσῃ ζωὴν καὶ σῶμα εἰς ὅ, τι μένει ἤδη ἀπλή καλλιτεχνικὴ ἰδέα.

Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ.

ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ

Εἰς ΜΕΚΚΑΝ ΚΑΙ ΜΕΔΙΝΑΝ.

ΜΩΣΤΟΝ ὑπάρχει ὅτι ἡ προσκύνησις τῆς Μέκκας, τῆς πατρίδος τοῦ Μωάμεθ, εἶναι ἱερὸν καθήκον, τὸ ὅποιον πᾶς πιστὸς Μουσοῦλμάνος ὀφείλει ἅπαξ τοῦλάχιστον ἐπὶ ζωῆς νὰ ἐκπληρώσῃ, ὡς ἡ Μέκκα ἐγένετο μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μωάμεθ ὁ πολικὸς ἀρχὴ τῆς Ἀνατολῆς πέπλος ὅμως πυκνὸς καλύπτει τὴν πόλιν ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν ἀσεβῶν καὶ εἰ νόμοι τοῦ κερανίου ἀπαγγέλλουσι θάνατον κατὰ τὸ ἀπίστου τοῦ τολμήσαντος νὰ θέσῃ τὸν πύδα ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ περιβόλου. Μολταῦτα περιηγηταί τινες ἀρνησάμενοι ἢ τοῦλάχιστον προσποιοῦμενοι ἀρνηθηρῶσιν κατώρθωσαν νὰ εἰσχωρήσωσιν εἰς τὴν ἱερὰν πόλιν καὶ νὰ ὑπεγείρωσι τὸν πέπλον τὸν καλύπτοντα τὰ μυστήρια τῆς Μωαμεθανικῆς λατρείας. Εἰς τῶν περιηγητῶν τούτων ὁ Ἑλβετὸς

Βυρχάρδος ἐδημοσίευσεν λεπτομερῆ καὶ ἀξιόπιστον περιγραφὴν τῆς εἰς Μέκκην καὶ Μεδίην μεταβάσεώς του.

Παραλείποντες τὴν ἐξιστόρησιν τῶν δυσχερειῶν ὅσας ὁ Βυρχάρδος οὗτος κατώρθωσε νὰ ὑπερνικήσῃ, θέλομεν τὸν ἀκολουθήσει φθάσαντα πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ἱερᾶς πόλεως.

Πρὶν εἰσελθῶ εἰς Μέκκην, λέγει, ἐτυλίχθην καὶ ἐγὼ εἰς τὸ Ἰχράμιον ὑπερ ἐπιβάλλει ὁ νόμος νὰ ἐνδύονται οἱ τὸ πρῶτον εἰς προσκύνησιν πορευόμενοι. Καὶ τὸ μὲν εἰς τοὺς ἄνδρας ὠρισμένον Ἰχράμιον εἶναι δύο τεμάχια ὑφάσματος λευκοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀποικίλτου καὶ οὐδεμίαν βροχὴν ἔχοντος, ὧν τὸ μὲν περιβάλλει τὸ ἦμισυ τοῦ σώματος ἀπὸ τῆς ὀσφύος καὶ κάτω, τὸ δὲ καλύπτει τοὺς ὤμους μόνον, διότι ἡ κεφαλὴ καὶ οἱ ταρσοὶ πρέπει νὰ μένωσιν ἀσκεπεῖς. Τὸ δὲ γυναικεῖον Ἰχράμιον συνίσταται ἐξ ἑνὸς ἐπενθύτου περικαλύπτοντος ὀλόκληρον τὸ σῶμα καὶ ἐνὸς πέπλου ἀποκρύπτοντος ἐντελῶς τὸ πρόσωπον, ὥστε μόνον ὁρατὰ μέρη τοῦ σώματος μένουσιν αἱ χεῖρες καὶ τὰ σφυρᾶ.

Ἡ Μέκκα, κειμένη ἐντὸς κοιλάδος περιοριζομένης ὑπὸ ἀπροσίτων βράχων, δὲν ἔχει τι τὸ μεγαλοπρεπές, οὐχ ἦττον ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς πόλεως εἶναι χαριστέρα τῆς τῶν ἄλλων ἀνακτολικῶν πόλεων, αἵτινες συνήθως εἶναι τόσον ἀκαθεῖς καὶ σκυθρωπαὶ ἕνεκα τῶν στενῶν καὶ ἀκαθάρτων ἀγυιῶν των. Τοῦναντίον αἱ ἀγυαὶ τῆς Μέκκας εἶναι ἀρκετὰ εὐρεῖαι, ὥστε δὲν παρέχουσι στενοχωρίαν εἰς τὸ ἄμετρον πλῆθος τὸ παρακολουθοῦν τὰς περιδρομικὰς λιτανεῖας, τὰ δὲ παράθυρα τῶν οἰκιῶν εἶναι ἐπίτηδες μεγάλα καὶ λαμπροστόλιστα, διὰ νὰ ἐφελκύνται ἡ προσοχὴ τῶν προσκυνητῶν, διότι οἱ κτηματῖαι τῆς πόλεως ταύτης τὸ μέγιστον μέρος τῶν εἰσοδημάτων των πορίζονται ἐκ τῆς ἐνοικιαστικῆς δωματίων.

Ἡ Μέκκα ἐκτὸς τοῦ τζαμίου, ὑπερ καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων, οὐδὲν ἄλλο ἀξιόλογον οἰκοδόμημα περιέχει καὶ τοῦτο ἴσως προέρχεται ἐκτῆς εὐλαβοῦς προλήψεως τῶν Ἀράβων, θεωρούντων ἔγχλημα νὰ οἰκοδομήσῃσι πλησίον τοῦ ναοῦ των ἄλλο κτίριον ἵσως ἢ καὶ μεγαλειότερας λαμπρότητος. Τὸ μέγα τοῦτο τζαμίον καλεῖται Βαῖταλλάχ, τουτέστιν οἶκος θεοῦ, καὶ εἶναι τὸ εὐρυχωρότατον πάντων τῶν θρησκευτικῶν μνημείων, οἱ πιστοὶ μάλιστα φρονοῦσιν ὅτι χεῖρ ἀόρατος εὐρύνει τὸ ἐμβυχθὸν του ἀναλόγως τῆς πληθῆος τῶν προσερχομένων προσκυνητῶν, καὶ ἔτι ἐν ἀνάγκῃ

δύναται νὰ περιλάβῃ ἀνέτως ἕλον τὸ μουσουλμανικὸν γένος. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι χωρεῖ τοῦλάχιστον 35 χιλιάδας προσκυνητῶν, καὶ παρεμφερεῖ ὄχι τόσον πρὸς κτίριον ἀρχιτεκτονικὸν ὅσον πρὸς μεγάλην τετραγώνων πλατεῖαν περικυκλωμένην ὑπὸ 500 καὶ ἐπέκεινα στηλῶν τῶν μὲν ἐκ μαρμάρου, τῶν δὲ ἐκ λίθου κοινοῦ κομισθέντος ἐκ τῶν πλησιοχώρων ὄρεων. Οἱ κίονες οὗτοι συνδέονται δι' ἀψίδων ὑποθακτῆζουσῶν. 152 θόλους, ἀπὸ δὲ τῶν ἀψίδων κρέμονται λυχνίαι, τινὲς μὲν τῶν ὁποίων ἀνάπτονται καθ' ἐσπέραν, ὅλαι δὲ ἀνεξαιρέτως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμαζαρίου, ὑπερ ἐστὶν ἡ κορυφαία ἐορτὴ τῶν μουσουλμάνων, τελομένη πρὸς ἀνάμνησιν τοῦ μηνὸς καθ' ὃν κατήλθεν οὐρανῶθεν τὸ Κοράνιον. Ὀλόκληρος ὁ ναὸς εἶναι ἐστρωμένος διὰ μεγάλων πλακῶν καὶ πρὸς τῶν τοίχων κρέμονται ποικιλόχροοι ταινίαι. Θύραι δὲ ὑπάρχουσι πλέον τῆς μίας εἰς ἐκάστην τῶν πλευρῶν, καὶ τὰ ἐκ τούτων σχηματιζόμενα βεῦμακα τοῦ ἀνέμου ἀποδίδουσιν οἱ εὐλαβοῖς εἰς τὸν πάταγον τῶν πτερυγῶν τῶν φυλασσόντων τὰς θύρας ἀγγέλων.

Ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ κεῖται ἄλλο οἰκοδόμημα ἐτι ἀγιώτερον, ὁ Κιαμπές, κτισμένος ἐκ κολοσσαίων λίθων ἐντοπίων ἐπὶ βάρους περιφανοῦς, καὶ μίαν μόνην θύραν ἔχων, εἰς ἣν ἀνέρχονται διὰ κλίμακος ξυλίνης τετορευμένης καὶ φυλασσομένης εἰς τὸ σκευοφυλάκιον τοῦ ναοῦ. Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος θύρα εἶναι πεπλακωμένη διὰ πετάλων ἀργυρῶν καὶ κεκοσμημένη χρυσοῖς ποικίλμασι, καθ' ἐσπέραν δὲ καίουσι πρὸ τοῦ κτωφλίου αὐτῆς λαμπάδας καὶ ἀρωματικὰ θυμιάματα, καὶ δὲν ἀνοίγεται παρά τρεῖς τοῦ ἔτους, κατὰ τρεῖς ἐπισήμους ἐορτάς.

Ὁ Κιαμπές εἶναι κεκαλυμμένος ὑπὸ τρισημίτου ἐκ μελανοχρόου μεταξωτοῦ παραπετάσματος μέχρι γῆς διήκοντος, ὥστε τὸ μόνον ὁρατὸν μέρος εἶναι ἡ ὀροφή. Τὸ παραπέτασμα τοῦτο καλούμενον κεζούα ἀνανεοῦται ἐτησίως δαπάνῃ τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ὑπάρχουσι κεντημένα χρυσοῖς γράμματα χωρὶα ἐκλεκτὰ τοῦ κορανίου ὅταν δὲ φθάσῃ τὸ νέον παραπέτασμα ἐκβάλλουσι τὸ παλαιὸν καὶ τὸ διανεμοῦσι τεμαχιδὸν εἰς τοὺς προσκυνητὰς καὶ τοὺς κατοίκους τῆς Μέκκας, οἱ εὐσεβέστεροι μάλιστα συναΐζουσιν ἀπλήστως καὶ τὸν ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ κιαμπέ συσσωρευμένον κονιορτὸν καὶ πωλοῦσιν αὐτὸν ἀντὶ πολλῶν φλωρίων.

Ὁ κιαμπές, κατὰ τὴν δόξαν τῶν ὀθωμανῶν, ὠκοδομήθη ἐν τῷ οὐρανῷ διαχίλια ἔτη πρὸ τῆς

κοσμογονίας καὶ φυλάσσεται ὑπὸ ἐβδομηκοντάκις χιλίων ἀγγέλων ἐπιταγῶν ἐχόντων νὰ ἐπαναγάγῃσιν αὐτὸν εἰς τὸν παράδεισον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Δεξιόθεν τῆς θύρας ὑπάρχει ἔγκτιστος ἐντὸς τοῦ τοίχου ὁ λίθος μέλας ἀτσῆαρ ἀλλασοῦντ τὸν ὁποῖον ὁ ἄγγελος Γαβριὴλ, περὶντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ μετὰ τοῦ Ἀδάμ, ὅτε οὗτος ἐξέβληθη τοῦ παραδείσου, ἐφύλαξε καὶ παρέδωκεν εἰς τὸν Ἰσμαὴλ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀβραάμ, διὰ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ, ἐν ἔλλειψει ἄλλου καταλλήλου λίθου εἰς ἐπισκευὴν τοῦ κιαμπέ. Ἐχει πῆχος πέντε ἢ ἐξ δακτύλων καὶ συνίσταται ἐκ πολλῶν συντριμμάτων ραιοχρόων, συνηρηολογημένων καὶ συνδεδεμένων δι' ἀργυροῦ πλαστίου· οἱ μουσουλμάνοι λέγουσιν ὅτι ὁ λίθος οὗτος (ὁ πιθανῶς ἀερόλιθος) ἀρχῆθεν ἦν λευκότερος, ἀλλ' ὅτι θαυμηθὸν διὰ τῆς ἐπαφῆς χειρῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων ἡμαρτωλῆ δὲν ἐπιτρέπεται δὲ νὰ ἀσπασθῇ τις αὐτὸν πρὸς κατὰ τὰς τρεῖς ἐπισήμους ἐτησίας ἐορτάς.

Ἐντὸς τοῦ ναοῦ ὑπάρχει καὶ ἕτερος λίθος ἐπὶ τοῦ ὁποῖου διατείνονται οἱ εὐσεβεῖς ὅτι φαίνονται τὰ ἴχνη τῶν ποδῶν τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ οἵτινες ἴσταντο ἐπὶ τοῦ λίθου ἐκαίοντο, διαρκούσης τῆς ἐπισκευῆς τοῦ κιαμπέ. Ὑπάρχει δ' ἐκεῖ πλησίον καὶ φρέαρ Ζεμζέμ καλούμενον, τοῦ ὁποῖου τὰ θυματωρῆ ὕδατα ἔχουσι τὴν δύναμιν ν' ἀποπλύνωσι τὸν βῆπον τῶν ἀμαρτημάτων καὶ νὰ θεραπεύωσι πᾶν εἶδος νόσου. Πλῆθος εὐσεβῶν μουσουλμάνων ἀντλοῦσι διὰ δερματίνων ἀσκῶν ἐκ τοῦ ἱεροῦ ὕδατος καὶ ἀπλήστως ποτίζονται. τινὲς μάλιστα εἰς τοσούτην κατάχρησιν εὐλαβεῖς φθάουσαι, ὥστε ἕνεκεν τῆς κατὰ κέρον πόσεως πίπουναι κατὰ γῆς ἀνκίσθητοι. Τὸ ὕδωρ τοῦ Ζεμζέμ φυλάσσεται εἰς φυλάκα, αἵτινες ἀγοράζονται ἀδρότακα ὑπὸ τῶν ἀπανταχοῦ Μωαμεθανῶν.

Ἡ ἀμυαία ἐποχὴ τοῦ τζαμίου εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ βραμαζανίου· τότε ὀλόκληρον ἀπκστράπτει καὶ μάλιστα τὴν ὥραν τῆς ἐσπερινῆς προσευχῆς, ὅτε φωτίζεται ὑπὸ χιλιάδων φώτων καὶ ἐν μέσῳ τοῦ φωτεινοῦ ἐκείνου ὠκεανοῦ ἀνυψοῦται ὁ μέλας κιαμπές μετὰ τοῦ πολυπτύχου παραπετάσματος τοῦ τρώντι τὸ θέαμα εἶναι μεγαλοπρεπές. Οὐχ ἦττον ὅμως ἔχει καὶ τὰ κακὰ ἐπεισοδία του διότι ὁ πολὺς κάματος, ἡ βρυκρότης καὶ ἡ ἀθλία δίαιτα προξενοῦσι συχνὰς θανάτους εἰς τοὺς προσκυνητὰς, καὶ πολλοὶ τούτων μετακομίζονται κληνῆρας πέραξ τοῦ κιαμπέ ἐπ' ἐλπίδι θεραπείας ἢ ἐπιθυμοῦντες ν' ἀποθάνωσιν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ προφήτου.

Ἐπειδὴ ὡς ἐν ἀρχῇ εἶπομεν ὁ Μωαμεθανικὸς νόμος ἐπιβάλλει ὡς καθήκον ἱερὸν τὴν εἰς Μέκκην προσκύνησιν ἀπαξ τοῦλάχιστον τοῦ βίου, ἀμὰ οὐδὲν ἡ ἐποχὴ τοῦ βραμαζανίου, κατασθάνουσαι ὡς ἐκ συνθήματος, εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν πανταχόθεν τοῦ μωαμεθανικοῦ κόσμου πολυάριθμοι συνοδεῖται προσκυνητῶν, ὧν τέσσαρες εἶναι αἱ διασημότεραι, ἡ Συριακὴ, ἡ Αἰγυπτιακὴ, ἡ Περσικὴ καὶ Ἀφρικανικὴ ἢ τῶν Μογραβίνων ἐπικαλούμενη.

Καὶ ἡ μὲν τῆς Συρίας ἀρχίζουσα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ὅθεν παραλαμβάνονται καὶ τὰ διὰ τὴν Μέκκην σουλτανικὰ δῶρα, καὶ καθ' ὁδὸν ἀπαύστως αὐξανομένη, κέντρον ἔχει τὴν Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖ διοργανίζεται καὶ ἐφοδιάζεται μετὰ καμήλους καὶ μετὰ τὰ ἄλλα ἀναγκαῖα διὰ τὴν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου ὁδοιπορίαν μέχρι τῆς Μέκκας. Ὅσα δὲ μικρὰ καὶ ἂν τύχη ἡ συνοδεία αἱ κάμηλοι οὐχ ἦττον εἶναι πάντοτε πολυάριθμοι, διότι δι' αὐτῶν μετακομίζονται τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ τροφίμα τῶν προσκυνητῶν καὶ τῶν συνοδούντων αὐτοὺς στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων των. Πολυκριθμότατοι πρὸ πάντων ἦσαν ὅτε αὐτοπροσώπως οἱ Σουλτάνοι ἤγουντο τὰς συνοδείας τῶν προσκυνητῶν, διότι τότε 1,000 κάμηλοι μόνις ἐξήρουν πρὸς μεταφορὰν τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν τροφίμων τοῦ σουλτάνου καὶ τῶν αὐλικῶν του. Ἡ συνοδεία ὁδοιπορεῖ ἀπὸ τῆς 3 ὥρας μετὰ μεσημβρίας ἐκάστης ἡμέρας μέχρι τῆς ἐπασύριον μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῆς κρατοῦντες μεγάλας λαμπάδας φωτίζουσι τὴν ὁδὸν ἐν κεντρῷ νυκτός. Ὑπάρχουσι δὲ κατ' ἀποστήματα σταθμοὶ ὅπου ἀναπαύονται καὶ ποτίζονται αἱ κάμηλοι.

Ἡ δὲ συνοδεία τῶν προσκυνητῶν τῆς Αἰγύπτου, ὀρηκτῆριον ἔχουσα τὸ Κάιρον, εἶναι ἡ ὀλιγαριθμωτέρα καὶ πτωχότερα, ἕνεκεν τοῦ ἐπιπόνου καὶ κινδυνώδους τῆς ὁδοῦ, διότι πορευομένη διὰ μέσου ξηρῶν καὶ ἀγόνων ὄρεων καὶ πολλῶν ἀγρίων φυλῶν εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς διηνηκεῖς ἐπιθέσεις καὶ κινώσεις.

Ἡ Περσικὴ συνοδεία σχηματίζεται εἰς Βαβυλωνίαν ἢ Βαγδάτιον καὶ ἀπκρτίζεται ἐξ ὄχι πολλῶν προσκυνητῶν.

Ἡ τῶν Μογραβίνων τέλος ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐν Τύνιδι, διέρχεται κατὰ μένος τὸ βαρβαρικὸν κράτος καὶ καταπνᾶ εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον μετὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς.

Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν τακτικῶν τούτων συνοδειῶν

πάμπολλοι ἄλλοι προσκυνηταὶ μεταβαίνουσι εἰς Μέκκην διὰ τῆς ἑρυθρᾶς θαλάσσης. Τὸ ἐπίπνον ὅμως ἐν γένει τῆς ὁδοιπορίας καὶ ἡ ὁσημέρην αὐξουσα θρησκευτικὴ ἀδικφορία ἠλάττωσεν ἐπαισθητῶς τὸ πλῆθος τῶν εἰς προσκύνησιν πορευομένων, καὶ τὴν σήμερον οἱ πλείστοι τῶν μουσουλμάνων πᾶν προθύμως παραιτοῦνται τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ δυσχεροῦς τούτου καθήκοντος.

Αἱ διάφοροι αὐταὶ συνοδεῖαι τῶν προσκυνητῶν πολλαχόθεν, ὡς εἶδομεν, ὁρμώμεναι, εἰσέρχονται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ εἰς Μέκκην μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ κρατάζουσιν κροτούντων τῶν πυροβόλων καὶ παιανίζουσιν τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς. Πρῶτον δ' ἔργον τοῦ προσκυνητοῦ ἡ χατζὴ ἅμα φθάσῃ εἰς Μέκκην εἶναι νὰ ἐπισκεσθῇ τὸν Βεϊτ-ἀλλάχ δηλαδὴ τὸ τζαμίον καὶ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν ὅτι τῷ ἐπέτρεψε νὰ πατήσῃ τὴν ἱεράν ταύτην γῆν, μετὰ τὴν εὐχαριστίαν ἔρχεται ἡ περὶ τὸν κιαμπὲ περιδρομὴ *Touaaf* ἡ γουμένου ἐνὸς τῶν ἱμάμιδων (*ieréων*). Ἡ περιδρομὴ αὕτη γίνεται ἐπτάκις ἐκ δεξιῶν πρὸς ἀριστερά, βραδέως τὸ πρῶτον, ὕστερον δὲ τροχάδην καὶ συνοδεύεται διὰ προσευχῶν καὶ πολλῶν κινήσεων τῶν ὤμων καὶ ἄλλων ἀστειῶν χειρονομιῶν, ὧν τὴν τάξιν καὶ τὸν τρόπον διδάσκει ὁ προηγούμενος ἱμάμις. Ἀφοῦ δὲ τελειώσῃ καὶ ἡ προσκύνησις τοῦ κιαμπὲ οἱ προσκυνηταὶ μεταβαίνουσι εἰς τὸ ἱερὸν ὄρος Ἀραράτ διὰ νὰ ἀσπασθῶσι πολλὰ ἐκεῖ εὐρισκόμενα μνημεῖα. Ὁ Ἀβραάμ ἐπανερχόμενος ἐκ τῆς προσκύνησεως τοῦ ὄρους Ἀραράτ, λέγει ἡ Μωαμεθανικὴ παράδοσις, συνήντησε καθ' ὁδὸν τὸν δάξιμονα *Εὐθὴρ*, ὅστις ἤθελε νὰ τῷ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασιν, τότε ὁ Ἀβραάμ προτροπῇ τοῦ συνοδεύοντος αὐτὸν ἀγγέλου Γαβριὴλ, ἔρριψε κατὰ τοῦ Σκτανᾶ ἐπτά λίθους καὶ τὸν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν ἢ αὐτὴ σκηνὴ ἐπανελήφθη μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ὥρων ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος Μασουᾶ, ἀλλ' ὁ Ἀβραάμ μὴ λησμονήσας τὸ μάθημα τοῦ Γαβριὴλ διεύθυνε κατ' αὐτοῦ χάλαζαν λίθων καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ κακῶς ἔχων. Ὁ Μωάμεθ λοιπὸν εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ἐκείνης τοῦ Ἀβραάμ ἀνήγειρεν ἐν μέσῳ τῆς κοιλάδος τρεῖς λιθίνους στύλους, παρὰ τοὺς ὁποίους φθάνων ὁ προσκυνητὴς ὀφείλει νὰ ῥίψῃ κατ' αὐτοὺς ἐπτά καὶ ὕστερον δεκατέσσαρας πέτρας πρὸς ἐνθύμησιν τῆς νίκης ἐκείνης, ὕστερον λαμβάνει ἓνα ἐκ τῶν ἁμῶν τοὺς ὁποίους φέρει μετ' ἑαυτοῦ καὶ γυρίζων τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ κιαμπὲ ἐμπήγει εἰς τὸν λαϊκὸν τοῦ ζώου τὴν μάχαιραν λέ-

γων *Βισμύλλαχί ῥαμανὶ ῥαχίμ!* Ἀλλάχου ἐκδάρ! τουτέστιν «ἐν ὀνόματι τοῦ πολυελέου καὶ παντοδυνάμου Θεοῦ.» μετὰ τὴν τελετὴν τῆς θυσίας ὁ χατζὴς μέρος μὲν τοῦ προβάτου τρώγει, μέρος δὲ διανέμει τοῖς πτωχοῖς ὕστερον προσκαλεῖ τὸν κουρέα διὰ νὰ τῷ ξυρίξῃ ὀλόκληρον τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀπεκδυόμενος τὸ ἱχράμιον ἐνδύεται καθάρια ἐνδύματα καὶ ἐπανέρχεται εἰς Μέκκην διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὸ ῥαμαζάνιον.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐορτῆς τοῦ ῥαμαζάνιου αἱ συνοδεῖαι τῶν προσκυνητῶν, ἀποχαιρετῶσι τὴν Μέκκην καὶ ἀπέρχονται δι' ἧς ἦλθον ὁδοῦ, συσσωματωμένοι ὡς καὶ τὸ πρῶτον, εἰς τὰς ἐστίας τῶν. Ἡ δὲ εἰς Μεδίαν προσκύνησις ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον παραλείπεται διὰ τὸ ἐπίπνον τῆς ὁδοιπορίας καὶ διότι θεωρεῖται μᾶλλον ὡς ἔργον περιεργείας καὶ ὑπερβολῆς εὐσεβείας ὁ μεταβάς εἰς Μέκκην εἶναι τέλειος χατζὴς καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ μεταβῇ καὶ εἰς Μεδίαν. Ἡ Μέκκα εἶναι ἡ πόλις τοῦ Κυρίου, ἡ δὲ Μεδίνα τοῦ προφήτου.

Οὐχ ἥττον τινὲς, τῶν προσκυνητῶν ἐξάλλω θρησκευτικῶς ζήλω κινούμενοι μεταβαίνουσι πρὸς προσκύνησιν καὶ τοῦ τάφου τοῦ προφήτου εἰς Μεδίαν, ἀπέχουσαν τῆς Μέκκας δεκατριῶν ἡμερῶν ὁδόν. Τὸ κἀύχημα τῆς Μεδίνας εἶναι τὸ τζαμίον *Ἐλ-χράμ* καλούμενον τὸ περικλειὸν τὸν τάφον τοῦ Μωάμεθ. Τὸ τζαμίον τοῦτο εἶναι μὲν μικρότερον τοῦ τῆς Μέκκας, ὠκοδομημένον δὲ ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ αὐτοῦ σχεδίου καὶ τοῦτο περικυκλοῦται ὡς ἐκεῖνο ὑπὸ σειρᾶς κιόνων ὑποβασταζόντων μικροὺς θόλους. Ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς πρὸς μεσημβρίαν πλευρᾶς τοῦ ναοῦ ὑπάρχουσι ἐγκολλημένοι μαρμαρίνοι πλάκες ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι πολλὰ ἐπιγραφαὶ χρυσοῦς γράμμασι παρὰ τὴν πλευρὰν δὲ ταύτην κεῖται καὶ ὁ περίφημος τάφος τοῦ Μωάμεθ εἰς τὸ κέντρον μεγάλου καὶ ὠραίου ψηφιδωτοῦ, περικυκλοῦται δὲ ὑπὸ κυγκλίδων σιδηρῶν θαυμασιῶς ἐπεξεργασμένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι συμπεπλεγμένα τόσα πολλὰ ἐπιγραφὰ ὀρειχαλκίνοις γράμμασι, καὶ τόσα κοσμήματα, ὥστε μετὰ δυσκολίας διαφαίνεται διὰ μέσου αὐτῶν ὁ τάφος. Τὸν τάφον τοῦ προφήτου δωρεὰν βλέπουσι μόνον οἱ πικράδες καὶ ἄλλοι ἰσχυροὶ προύχοντες, πάντες δὲ οἱ λοιποὶ λαμβάνουσι τὴν πρὸς τοῦτο ἄδειαν ἀντὶ ἀδράς ἀμοιβῆς. Διὰ τὸν λόγον λοιπὸν τούτου καὶ διότι, καὶ τὴν ἄδειαν ἔχοντες πάλιν δὲν βλέπουσι σχεδὸν τίποτε, οἱ πλείστοι τῶν προσκυνητῶν παραλείπουσι τὴν εἰς Μεδίαν ὁδοιπορίαν.

ΟΙ ΟΠΑΔΟΙ ΤΟΥ ΙΗΟΥ.

(Συνέχεται ἰδε φυλλίδ. 48. Τόμ. β'.)

Εἰς τὴν ἀκρὰν τοῦ τοίχου ἡ συνοδεία ἐστράφη πρὸς ἀριστερά.

Αἰφνης διὰ τοῦ ἀνοίγματος, τὸ ὅποιον εὐρίσκετο τότε μεταξύ τοῦ κήπου καὶ τῆς μεγάλης ἀγορᾶς, ὁ Μοργάν παρατήρησε τὴν λαϊμητόμον, ἣτις ὕψου πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰ δύο πέταυρα αὐτῆς, ἐρυθρὰ, ὡς δύο ἀνθρωπίλους ἡματομένους βραχίονας.

— Πᾶ! εἶπεν, οὐδέποτε εἶδον λαϊμητόμον, καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐγνώριζον πόσον ἀηδὴς εἶνε.

Καὶ χωρὶς νὰ προσθέσῃ ἄλλο τι, σπασάμενος ἐκ τῆς ζώνης αὐτοῦ ἐν μαχαίριον, τὸ ἐβύθισε μέχρι τῆς λαβῆς εἰς τὸ στῆθος του.

Ὁ μοίραρχος τῆς χωροφυλακῆς εἶδε τὸ κίνημα τοῦτο χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ προλάβῃ, ἀλλὰ κεντήσας τὸν ἵππον τοῦ ὤρμησε πρὸς τὸν Μοργάν, ὅστις ἴστατο ὀρθίος, πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν ὄλου τοῦ κόσμου καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀκόμη.

Ἀλλὰ τότε ἐκεῖνος ἐξαγαγὼν τῆς ζώνης του ἐν πιστόλιον καὶ διευθύνων αὐτὸ πρὸς τὸν ἀξιωματικόν.

— Σ' τὸν τόπον, εἶπεν, ἔσυμφωνήσαμεν νὰ μὴ μὲ ἐγγίσῃ κἀνεὶς· θ' ἀποθάνω μόνος ἢ θ' ἀποθάνωμεν τρεῖς. Ἐκλέξατε ὅποιον σᾶς ἀρέσκει.

Ὁ μοίραρχος ἐκράτησεν ἀμέσως τὸν ἵππον του.

— Ἄς ὑπάγωμεν! εἶπεν ὁ Μοργάν.

Καὶ πραγματικῶς ἤρχισε νὰ περιπατῇ. Φθάσας πρὸ τοῦ ἱκρίωματος, ὁ Μοργάν ἐξαγαγὼν ἀπὸ τὴν πληγὴν του τὴν μάχαιραν, ἐκτυπήθη καὶ δευτέρον μὲ τὴν αὐτὴν ὡς τὸ πρῶτον ὀρμήν.

Ἄλλ' ἀφῆκεν ἀμέσως κραυγὴν λύσεως μᾶλλον ἢ πόνου.

— Βεβαίως, εἶπεν, ἡ ψυχὴ μου εἶνε κολλημένη εἰς τὸ σῶμά μου.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ βοηθοὶ τοῦ δημίου ἦλθον νὰ τὸν βοηθήσωσιν ὅπως ἀναβῇ ἐπὶ τὸ ἱκρίωμα, ἔθα τὸν περιέμενον ὁ δήμιος,

— Ὁ! ἐκραύγασε. Κἀνεὶς μὴ μ' ἐγγίσῃ.

Καὶ ἀνέβη τὰς ἐξ βαθμίδας χωρὶς νὰ κλονισθῇ. Φθάσας δὲ εἰς τὸ ἀνώγειον, ἐξήγαγε τὸ μαχαίριον ἐκ τῆς πληγῆς του, καὶ ἐκτυπήθη καὶ τρίτον ἤδη εἰς τὸ στῆθος του.

Τότε φρικώδης καγχασμός ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ στόματός του, καὶ ῥίπτων εἰς τοὺς πόδας τοῦ δημίου τὴν μάχαιραν, ἣν ἀπέσπασεν ἐπὶ τὴν τρίτην πληγὴν του, ἐπίσης ἀνωφελῆ οὖσαν ὡς καὶ τὰς δύο πρώτας,

— Μὰ τὴν πίστιν μου! εἶπεν, ἐγὼ ἔκαμα τὸ χρέος μου κάμε καὶ σὺ τὸ ἰδικόν σου ὅπως δυνηθῆς.

Καὶ μετὰ μίαν στιγμὴν ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀτρομήτου νεανίου ἔπεσεν ὑπὸ τὴν λαϊμητόμον, καὶ συμφώνως πρὸς τὴν μεγάλην ζωτικότητα αὐτοῦ, ἐπήδησε κυλινδουμένη ἐκτὸς τοῦ σάκκου τῆς λαϊμητόμου.

Ὑπάγετε δ' εἰς Βοῦργον, καθὼς ἐγὼ ὑπέγα, καὶ θὰ σᾶς εἴπωσιν ὅτι πηδῶσα ἡ κεφαλὴ ἐκείνη ἐπρόφερε τὸ ὄνομα τῆς Ἀμαλίας.

Οἱ νεκροὶ ἀπεκεφαλίσθησαν μετὰ τὸν ζῶντα, εἰς τρόπον ὡς οἱ θεαταὶ ἀντὶ νὰ χάσωσιν τι ἐκ τῶν γεγονότων, ἀ διηγῆθημεν, ἀπῆλυσαν διπλοῦν θέαμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΩΔΕΚΑΤΟΝ.

Ἡ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὰ συμβάντα αὐταὶ διηγῆθημεν, περὶ τὴν ἐβδόμην ὥραν τῆς ἑσπέρας, ἐν ὄχημα κεκοιμημένον καὶ συρόμενον ὑπὸ δύο ταχυδρομικῶν ἵππων λευκῶν ἐκ τοῦ ἀφροῦ ἐστάθη πρὸ τῶν κιγκλίδων τοῦ Πύργου τῆς Μαυροκρήνης πρὸς μεγίστην δ' ἐκπληξιν ἐκεῖνου ὅστις ἐφαίνετο τόσον κατεσπευσμένος νὰ φθάσῃ, αἱ κιγκλίδες ἦσαν ἠνεωγμέναι, πτωχοὶ ἐπλήρουσαν τὴν αὐλὴν αὐτοῦ καὶ τὸ πόδιον ἐκαλύπτετο ὑπ' ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν γονυκλιτούντων.

Ὁ νεωστὶ ἐλθὼν ἠνοιξε τὴν θύραν τῆς ἀμάξης, κατήλθεν αὐτῆς, διέβη ταχεῖ βήματι τὴν αὐλὴν καὶ εἶδε τὴν πρὸς τὸ πρῶτον ὀρφωμα ἄγουσαν κλίμακα πλήρη ἀνθρώπων.

Ἀνέβη τὴν κλίμακα καὶ τῷ ἐφάνη ὅτι ἠκουσε θρησκευτικὰς δεήσεις γινομένας εἰς τὸ δωμάτιον τῆς Ἀμαλίας.

Ἐπροχώρησε λοιπὸν πρὸς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο, ὅπερ ἦτο ἀνοιχτόν.

Παρὰ τὸ προσκεφάλαιον τῆς κλίνης ἦσαν γονυκλιτεῖς ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ καὶ ὁ μικρὸς Ἐδουάρδος, ὀλίγον δὲ παρέκει ἡ Καρλόττα, ὁ Μιχαὴλ καὶ ὁ υἱὸς του.

Ὁ ἐφημέριος τῆς Ἀγίας Κλαίρης μετέδιδεν εἰς τὴν Ἀμαλίαν τὰ ἀχραντα μυστήρια, τὴν δὲ πένθυμον ταύτην σκηνὴν, καθίστα πενθυμωτέραν ἢ ὠχρὰ λάμψις τῶν λαμπάδων.

Ὁ εἰσελθὼν νέος, ὁ καταβάς ὡς προείπομεν ἐκ τῆς ἀμάξης, ἦτον ὁ Ρολάνδος. Ἐκαμαν τόπον πρὸς αὐτὸν, εἰσῆλθεν ἀσκε-

πῆς τὴν κεφαλὴν καὶ ἐγονυπέτησε πλησίον τῆς μητρός του.

Ἡ θνήσκουσα, κεκλιμένη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων, μὲ χεῖρας συνδεδεμένας, μὲ κεφαλὴν ὑψωμένην ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου, μὲ ὀφθαλμούς ἀσκαρδαμικτῆ ἀτενίζοντας πρὸς τὸν οὐρανόν, ὡς ἐν ἐκστάσει, οὐδόλως παρετήρησε τὴν ἔλευσιν τοῦ Ρολάνδου. Ἐδύνατό τις εἰπεῖν περὶ αὐτῆς ὅτι τὸ μὲν σῶμά της ἦτον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἀλλ' ἡ ψυχὴ της ἐπέτα μεταξύ γῆς καὶ οὐρανοῦ.

Ἡ χεὶρ τῆς κυρίας δὲ Μοντρεβέλ ἐζήτησε τὴν τοῦ Ρολάνδου, καὶ ἡ πτωγὴ μήτηρ εὐρούσα αὐτήν, ἄφησεν ὀλολύζουσα νὰ πῆσῃ ἢ κεφαλὴ της ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ υἱοῦ της.

Ἡ Ἀμαλία καθὼς δὲν παρετήρησε τὴν παρουσίαν τοῦ Ρολάνδου, ἐπίσης οὐδὲ τοὺς ὀλολυγμούς της μητρός της ἤκουε, διότι ἐτήρει πάντοτε τὴν αὐτὴν ἀκίνησιαν.

Μόνον ὅταν μετέλαβε τῶν ἀγράντων μυστηρίων καὶ ἡ αἰωνία μακαριότης τῆ ἐπιγγέλθη διὰ τοῦ παρηγόρου στόματος τοῦ ἱερέως, τὰ μαρμάρια χεῖλη της ἐφάνησαν λαμβάνοντα ζωὴν καὶ ἐψιθύρισε μετ' εὐδιακρίτου, ἀλλ' ἀσθενοῦς φωνῆς.

— Ἀμήν!

Τότε ὁ συνοδεύων τοὺς ἱερεῖς τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας κατὰ τοιαύτας περιστάσεις κωδωνίσκος ἤχησε, καὶ ἐξῆλθον οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐκκλησίας, δηλονότι πρῶτος ὁ φέρων τὸν κωδωνίσκον παῖς, μετὰ τοῦτον οἱ δύο κρατοῦντες τὰς λαμπάδας, τρίτος ὁ φέρων τὸν σταυρὸν καὶ τέλος ὁ ἱερεὺς ὁ φέρων τὴν ἀγίαν κοινωσίαν.

Ὅλοι οἱ ξένοι παρῆκολούθησαν τὴν συνοδείαν, ὥστε εἶμιναι μόνοι ἐν τῇ οἰκίᾳ οἱ ἄνθρωποι αὐτῆς καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας, ἡ δὲ τῶς πλήρης θορύβου καὶ κόσμου οἰκία ἐκείνη, ἔμεινε σιωπηλὴ καὶ σχεδὸν ἔρημος.

Ἡ θνήσκουσα δὲν εἶχεν ἀλλάξει θέσιν, τὰ χεῖλη της ἦσαν κεκλεισμένα, αἱ χεῖρές της ἦνωμένα, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ της ἠτενίζον πρὸς τὸν οὐρανόν.

Μετὰ τινὰς στιγμὰς, ὁ Ρολάνδος ἐκλίνε πρὸς τὸ οὖς της Κ. δὲ Μοντρεβέλ, καὶ τῆ εἶπε χαμηλῆ τῆ φωνῆ,

— Ἐλθετε, μητέρα μου, ἔχω νὰ σὰς ὁμιλήσω.

Ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ ἠγέρθη καὶ ὤθησε τὸν μικρὸν Ἐδουάρδον πρὸς τὴν κλίνην τῆς ἀδελφῆς του τὸ δὲ παιδίον ὑψωθὲν εἰς τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν του, ἠσπάσθη τὴν Ἀμαλίαν εἰς τὸ μέτωπον

Μετὰ ταῦτα ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ ἔλαβε τὴν θέσιν της, καὶ κλίνασα ἐπὶ τῆς θυγατρὸς της, ἀπέθηκεν ὀλολύζουσα ἐπὶ τοῦ μετόπου αὐτῆς πένθιμον ἀσπασμόν.

Κατόπιν ἦλθε καὶ ὁ Ρολάνδος μετὰ καρδίας συντετριμμένης, μὲ ὀφθαλμούς ζωηρούς. Πολλὰ βεβᾶ ὡς πράγματα ἤθελε προσφέρει ἂν ἐδύνατο νὰ γύση τὰ δάκρυα, ἀτινα ἐπλυμμήρουν τὴν καρδίαν του.

Περιεπτύχθη λοιπὸν τὴν Ἀμαλίαν καὶ ἠσπάσθη αὐτήν ὡς ἡ μήτηρ καὶ ὁ ἕτερος ἀδελφός της. Ἀλλὰ ἡ δυστυχῆς κόρη ἐφάνη ἀναισθητος καὶ εἰς τοὺς τρεῖς ἐκείνους ἀσπασμούς.

Τοῦ Ἐδουάρδου βαδίζοντος πρῶτου, τῆς δὲ Κ. δὲ Μοντρεβέλ καὶ τοῦ Ρολάνδου ἐπομένων, ἐπροχώρησαν πάντες πρὸς τὴν θύραν ἀλλὰ πρὶν ἢ πατήσωσι τὴν φλιάν αὐτῆς, καὶ οἱ τρεῖς ἠσθάνθησαν φρικίαν καθ' ὅλον τὸ σῶμα.

Εἶχον ἀκούσει προφερόμενον εὐδιακρίτως τὸ ὄνομα τοῦ Ρολάνδου ὑπὸ τῆς ἀσθενοῦς... Καὶ λοιπὸν ὁ Ρολάνδος ἐπέστρεψεν.

Ἡ Ἀμαλία, δεῦτερον ἤδη ἐφώνησε τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ της.

— Μὲ φωνάζεις, Ἀμαλία; ἠρώτησεν ὁ Ρολάνδος.

— Ναι, ἀπεκρίθη ἡ φωνὴ τῆς θνησκούσης.

— Μόνον ἢ μετὰ τῆς μητρός μου;

— Μόνον.

Ἡ φωνὴ αὐτῆ ἢ ἄνευ τόνου, ἀλλ' εὐδιακρίτως ἐκφερομένη, εἶχέ τι τὸ παγετώδες, ὁμοίαιζε μᾶλλον πρὸς ἡχὴν τοῦ ἄλλου κόσμου.

— Ὑπάγετε μητέρα μου, εἶπεν ὁ Ρολάνδος, βλέπετε ὅτι μόνον πρὸς ἐμὲ ἐπιθυμεῖ νὰ ὁμιλήσῃ ἡ Ἀμαλία.

Ὡ! Θεέ μου! ὑπετονθόρισε ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ, ὑπάρχει ἀκόμη καμμία ἐλπίς;

Ὅσω χαμηλοφώνως καὶ ἂν εἶπε τοὺς λόγους τούτους, ἡ θνήσκουσα ὁμῶς τοὺς ἤκουσεν.

— Ὅχι, εἶπε, μητέρα μου. Ὁ Θεὸς ἐπέτρεψε νὰ ἐπανιδῶ τὸν ἀδελφόν μου, ἀλλὰ τὴν νύκτα ταύτην θὰ ἦμαι μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ ἐξέπεμψε μύχιον στεναγμόν.

— Ρολάνδε, Ρολάνδε, εἶπε, δὲν πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν εἶνε μετὰ τοῦ Θεοῦ;

Ὁ Ρολάνδος τῆ ἐνευσε νὰ τὸν ἀφήσῃ μόνον, ἡ δὲ Κ. δὲ Μοντρεβέλ ἀπεμακρύνθη μετὰ τοῦ μικροῦ υἱοῦ της. Τότε ὁ ἕτερος

κλείσας τὴν θύραν, ἐπανῆλθε μετ' ἀπεριγράπτου θλίψεως πρὸς τὴν κλίνην τῆς Ἀμαλίας.

Ὅλον τὸ σῶμα αὐτῆς εἶχε τὴν παγετώδη ἐκείνην ψυχρότητα τοῦ θανάτου, μόνη δὲ ἡ ἀσθενῆς πνοή, ἐδείκνυεν ὅτι ἐξῆ ἀκόμη τὸ πτώμα ἐκείνο· καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ δὲ αὐτοῦ ἠνεωγμένοι ὑπερμέτρως ἐλαμπον λάμψιν ἐξῆλλον, ὡς εἰ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τοῦ ὠραίου ἐκείνου ἄλλοτε πλάσματος, καὶ πᾶσα ἡ ζωὴ αὐτοῦ εἶχεν εἰς μόνους τοὺς ὀφθαλμούς συγκεντρωθῆ.

Ὁ Ρολάνδος ἤκουσε πολλάκις νὰ ὁμιλῶσι περὶ τῆς ἐπιθανατίου ἐκείνης ἐκστάσεως, ἥτις καλεῖται παρὰ τοῖς χυδαίοις ἀγγέλευμα, ἀλλὰ οὐδέποτε εἶδε καὶ τὴν τοιαύτην κατάστασιν. ἐνόησε λοιπὸν ὅτι εἰς τοιαύτην θέσιν εὐρίσκετο ἡ ἀγαπητὴ ἀδελφὴ του.

— Ἴδου ἐγὼ, εἶπε τέλος, ἀδελφὴ μου, λέγε τί θέλεις.

— Ἐγνώριζον ὅτι ἐμελλες νὰ ἔλθῃς, ἀπεκρίθη ἡ νέα κόρη πάντοτε ἀκίνητος, καὶ ἐπερίμενον.

— Πῶς ἐγνώριζες ὅτι ἐμελλον νὰ ἔλθω; εἶπεν ὁ Ρολάνδος.

— Σ' ἐβλεπον ἐρχόμενον.

Ὁ Ρολάνδος ἐφρικίασε.

— Καὶ ἠρώτησεν, ἐγνώριζες διατί ἤρχομην;

— Ναι· καὶ παρεκάλεσα τὸν Θεὸν ἐκ βάθους τῆς καρδίας μου νὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ ἐγερθῶ καὶ σοὶ γράψω.

— Πότε;

— Τὴν παρελθούσαν νύκτα.

— Καὶ ἡ ἐπιστολή;

— Εἶνε ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν μου, λάβε τὴν καὶ ἀνάγνωσε.

Ὁ Ρολάνδος ἐδίστασε πρὸς στιγμὴν, μὴ ἢ ἀδελφὴ του διατελῆ εἰς πυρέσσουσαν κατάστασιν.

— Δυστυχῆς Ἀμαλία, ἐψιθύρισε.

— Δὲν πρέπει νὰ μὲ λυπησῶ, εἶπεν ἡ νέα κόρη. Ὑπάγω νὰ τὸν εὐρω.

— Ποῖον; ἠρώτησεν ὁ Ρολάνδος.

— Ἐκεῖνον τὸν ὅποιον ἠγάπων, καὶ ὃν σὺ ἐφόνευσες.

Ὁ Ρολάνδος ἐξέπεμψε κραυγὴν σπαραξικάρδιον, μὴ γνωρίζων τί λέγει ἡ ἀδελφὴ του.

— Ἀμαλία, εἶπεν, ἦλθα νὰ σ' ἐρωτήσω.

— Περὶ τοῦ λόρδου Τάνλεϋ, τὸ ἡξεύρω, ἀπεκρίθη ἡ νέα κόρη.

— Τὸ ἡξεύρεις! καὶ πῶς;

— Δὲν σοὶ εἶπον ὅτι σὲ εἶδον ἐρχόμενον καὶ ὅτι ἐγνώριζον διατί ἤρχεσο;

— Λοιπὸν ἀποκρίθητί μοι.

— Μὴ μὲ ἀποστρέψῃς ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἀπ' αὐτόν, Ρολάνδε. Σοὶ ἔγραψα, ἀνάγνωσε τὴν ἐπιστολήν μου.

Ὁ Ρολάνδος ἔθιξε τὴν χεῖρά του ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον, πεπεισμένος ὅτι ἡ ἀδελφὴ του ἐπύρεσεν ἀλλὰ πρὸς μεγίστην του ἐκπληξιν, ἠσθάνθη χαρτίον τι ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον.

Ἦτο δὲ πραγματικῶς ἐπιστολή τις μὲ περικάλυμμα, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἦσαν γεγραμμένα αἱ λέξεις αὗται,

« Πρὸς τὸν αὐριον ἐρχόμενον Ρολάνδον. »

Καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν λυχνίαν, ἐν ἀναγνώσῃ εὐχερέστερον. Καὶ ἀνέγνωσε ταῦτα

« Ἀδελφέ μου, ἔχομεν ἀμφοτέροι κατὶ τί, διὰ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ συγχωρήσωμεν ἀλλήλους ».

Ὁ Ρολάνδος παρετήρησε τὴν ἀδελφὴν του, ἥτις ἔμεινε εἰς τὴν αὐτὴν ἀκίνησιαν. Καὶ λοιπὸν ἐξηκολούθησεν.

« Ἡγάπων τὸν Κάρολον δὲ Σαιντ' Ἐρμίν, μᾶλλον δὲ τὸν ἐλάτρευον, ἦτον ἐραστής μου »

— Ὡ! ὑπετονθόρισε μετὰ τῶν ὀδόντων τοῦ ὁ Ρολάνδος, ὅ' ἀποθάνῃ.

— Ἀπέθανεν! εἶπεν ἡ Ἀμαλία.

Ὁ Ρολάνδος ἀφῆκε κραυγὴν φρίκης, διότι εἶπε τοσοῦτον χαμηλοφώνως τοὺς λόγους ἐκείνους εἰς οὖς ἀπήντησεν ἡ Ἀμαλία, ὥστε μόλις καὶ ὁ ἴδιος τοὺς ἤκουσεν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ του λοιπὸν ἔπεσαν αὐθις ἐπὶ τὴν ἐπιστολήν.

« Οὐδεμία ἐνωσις δυνατὴ ὑπῆρχε μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ρολάνδου δὲ Μοντρεβέλ, καὶ τοῦ ἀρχηγῶ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἰηοῦ. Τοῦτο ἦτο τὸ τρομερὸν μυστικὸν τὸ ὅποιον δὲν ἐδυνάμην νὰ ἐξομολογηθῶ, καὶ τὸ ὅποιον μὲ κατεβίβρωσεν. »

« Εἰς μόνος ἔπρεπε νὰ τὸ μάθῃ καὶ τὸ ἔμαθεν, οὗτος δ' εἶνε ὁ σὴρ Ἰωάννης Τάνλεϋ. »

« Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῆσῃ τὸν εὐγενῆ καὶ ἀγαθὸν αὐτὸν ἄνθρωπον, ὅστις μοὶ ὑπεσχέθη νὰ διαλύσῃ τὸν ἀδύνατον αὐτὸν γάμον, καὶ ἐτήρησε τὸν λόγον του. »

« Ἡ ζωὴ τοῦ λόρδου Τάνλεϋ, ἃς σοὶ ἦνε ἱερά, ὦ Ρολάνδε, αὐτὸς ἦτον ὁ μόνος φίλος, ὃν εἶχον ἐν τῇ δυστυχίᾳ μου, ὁ μόνος ἄνθρωπος, οὗ τὰ δάκρυα ἐμίχθησαν μετὰ τῶν ἐμῶν. »

« Ἡγάπων τὸν Κάρολον δὲ Σαιντ' Ἐρ-

μιν, ἤμην ἐρωμένη του. Ἴδου τὸ πρᾶγμα ὅπερ ἔχεις νὰ μοὶ συγχωρήσης.

» Ἀλλὰ σὺ εἶσαι ἡ αἰτία τοῦ θανάτου του, ἰδου τὸ πρᾶγμα ὅπερ ἐγὼ σοὶ συγχωρῶ.

» Καὶ ἤδη ἐλθὲ τάχιστα, ὦ Ρολάνδε, διότι δὲν θὰ ἀποθάνω, εἰμὴ ὅταν ἐλθῶς σὺ. Θὰ ἀποθάνω διὰ νὰ τὸν ἐπαναῖδω. Θὰ ἀποθάνω διὰ νὰ ἦμαι πάντοτε πλησίον του! Ὡ πόσον εἶμαι εὐτυχῆς ἀποθνήσκουσα.»

Τὰ πάντα ἦσαν καθαρὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, οὐδ' ἐδύνατό τις νὰ τὴν ὑπολάβῃ ὡς ἀποτέλεσμα πυρέσσοντος πνεύματος· δι' ὃ ὁ Ρολάνδος τὴν ἀνέγνω κατ' ἐπανάληψιν, καὶ ἔμεινε ἀκίνητος, σιωπηλός, πνευστιῶν, πλήρης ἀγωνίας· τέλος ὁ οἶκτος διεδέξατο ἐν τῇ καρδίᾳ του τὴν ἀγανάκτησιν. Ἐπλησίασε λοιπὸν πρὸς τὴν Ἀμαλίαν, ἔτεινε τὴν χεῖρά του πρὸς αὐτὴν καὶ με φωνὴν γλυκεῖαν,

— Ἀδελφὴ μου, εἶπε, σὲ συγχωρῶ.

Λεπτὴ φριχίασις ἐτάραξε τὸ σῶμα τῆς θνησκούσης.

— Πρασκάλεσον τώρα, εἶπε, τὴν μητέρα μας, διότι εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς ὀφείλω ν' ἀποθάνω.

Ὁ Ρολάνδος ὑπῆγεν εἰς τὴν θύραν καὶ ἐκάλεσε τὴν Κ. δὲ Μοντρεβέλ, ἣτις ἐπερίμενε ἐξωθεν, καὶ ἔτρεξεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην.

— Τί νέον; ἠρώτησεν ἡ δυστυχῆς μήτηρ. — Τίποτε, ἀπεκρίθη ὁ Ρολάνδος· ἡ Ἀμαλία θέλει ν' ἀποθάνῃ εἰς τοὺς κόλπους σας.

Ἡ Κ. δὲ Μοντρεβέλ εἰσελθοῦσα ἐγονυπέτησε πρὸ τῆς κλίνης τῆς θυγατρὸς τῆς, ἣτις τότε ἐγερθεῖσα βραδέως, ὡς εἰ χεῖρ τις ἀόρατος τὴν ὑπεβάσταζεν, ἔτεινε τὴν χεῖρά τῆς πρὸς τὴν τῆς μητρὸς τῆς καὶ εἶπε,

— Μητέρα μου, μοὶ ἐδώσατε τὴν ζωὴν, μοὶ τὴν ἀφῆρέσατε, ἐστὲ εὐλογημένη. Αὐτὸ ἦτο τὸ μόνον ὅπερ ἐδύνασθε νὰ πράξετε δι' ἐμὲ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχε πλέον διὰ τὴν θυγατέρα σας εὐδαιμονία δυνατὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ἐπειτα δε στραφεῖσα πρὸς τὸν Ρολάνδον, ὅστις εἶχε γονατίσει εἰς τὸ ἕτερον μέρος τῆς κλίνης, ὡς καὶ ἡ μήτηρ του, καὶ τείνασα πρὸς αὐτὴν τὴν ἑτέραν τῆς χεῖρα,

— Ἐσυγχωρήθημεν καὶ οἱ δύο, ἀδελφέ, εἶπε.

— Naί, δυστυχῆς Ἀμαλία, ἀπεκρίθη ὁ Ρολάνδος, καὶ πιστεύω, ἐσυγχωρήθημεν ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας.

— Μίαν μόνην τελευταίαν σύστασιν ἔχω νὰ σοὶ κάμω.

— Ποῖαν;

— Μὴ λησμονήσης ὅτι ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἦτον ὁ καλλίτερός μου φίλος.

— Ἐσο ἡσυχος, εἶπεν ὁ Ρολάνδος, ἡ ζωὴ τοῦ λόρδου Τάνλεϋ μοὶ εἶνε ἱερά.

Ἡ Ἀμαλία ἐστέναξεν· εἶτα δὲ μετὰ φωνῆς ἀσθενεστάτης,

— Χαῖρε, Ρολάνδε, εἶπε, χαῖρε, μητέρα μου. Ἀσπάσθητε τὸν Ἐδουάρδον ἐκ μέρους μου.

Καὶ μετὰ κραυγῆς ἐξελοῦσης ἐκ τῆς καρδίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκρύπτετο χαρὰ μᾶλλον ἢ λύπη, ἐβόησε

— Κάρολε! ἰδου ἐγὼ! ἰδου ἐγὼ!

Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς σύρουσα πρὸς ἑαυτὴν διὰ τῆς κινήσεως ταύτης τὰς δύο χεῖρας, αἵτινες ἠνώθησαν ἐπὶ τοῦ στήθους τῆς.

Ὁ Ρολάνδος καὶ ἡ μήτηρ του ἐγερθέντες ἐκλιναν ἐπ' αὐτῆς ἕκαστος ἐκ τοῦ μέρους του Ἡ Ἀμαλία εἶχε λάβει τὴν πρώτην αὐτῆς θέσιν τὰ βλέφαρα ὁμως αὐτῆς ἐκλείσθησαν καὶ ἡ ἀσθενὴς πνοή, ἣτις ἐξήρχετο τοῦ στήθους τῆς ἐσβέσθη... Ἡ Ἀμαλία ἦτον ἤδη νεκρά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

ΕΝΘΑ ΑΙ ΕΛΠΙΔΕΣ ΤΟΥ ΡΟΛΑΝΔΟΥ,
ΚΑΙ ΤΟΙ ΚΑΛΩΣ ΒΑΣΙΛΟΜΕΝΑΙ ΜΑ-
ΤΑΙΟΥΝΤΑΙ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ.

Ἡ Ἀμαλία ἀπέθανε τὴν νύκτα τῆς Δευτέρας πρὸς τὴν Τρίτην, ἦτοι τὴν 2 πρὸς τὴν 3 Ἰουνίου 1800.

Τὴν ἑσπέραν τῆς Πέμπτης, ἦτοι τῆς 5, ὑπῆρχε πολὺς κόσμος εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μελοδράματος, ἐνθα ἔπαιζον τὴν δευτέραν παράστασιν τοῦ Ὀσσιανῆ ἢ τῶν Βάρδων.

Γνωστὸς ὑπάρχει ὁ βαθὺς θαυμασμός τὸν ὁποῖον ὁ πρῶτος ὑπατος ἐπρέσβευε πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Μακφερωῶνος συναχθέντα ποιήματα, καὶ ὅτι ἡ βασιλικὴ Ἀκαδημία τῆς Μουσικῆς ἐκ κολακείας μᾶλλον ἢ ἐξ ἐτέρας φιλολογικῆς ἢ μουσικῆς ἀξίας, εἶχε συνθέσει ἐν μελόδραμα, τὸ ὁποῖον εἶχε τελειώσει ἕνα μῆνα ἔπειτα ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης ἀνεχώρησεν ἐκ Παρισίων, ὅπως ὑπάγη παρὰ τῷ στρατῷ τῆς ἐπιφυλακῆς.

Γνωστὸν ἐπίσης ὑπάρχει τὴν ὁ στρατὸς οὗτος, τὸν ὁποῖον ἀφήσαμεν μετὰ Καζάλε καὶ Τουρίνцу, ἐγένετο.

Ἐπὶ τι θεωρεῖον τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, φίλος τις τῆς μουσικῆς διεκρίνετο, προσέχων ἀτενῶς εἰς τὸ μελόδραμα, ὅταν ὁ θεατρικός

ἐργολάβος, προσελθὼν εἰς αὐτὸν τῷ εἶπε. — Συγγνώμην, κύριε, δὲν εἶσθε ὁ λόρδος Τάνλεϋ;

— Naί, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος.

— Τότε λοιπὸν, μυλόρδε, εἰς νέος ἔχει νὰ σας ἀνακοινώσῃ σπουδαῖόν τι, καὶ σας παρακαλεῖ νὰ εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐξέλθητε εἰς τὸν πρόδομον.

— Ὡ! Ὡ! εἶπεν ὁ σὶρ Ἰωάννης· εἶνε ἀξιωματικός;

— Ὅχι, πολίτης, μυλόρδε, ἀλλὰ τὸ ἦθος του πραγματικῶς εἶνε στρατιωτικόν.

— Καλὰ! εἶπεν ὁ σὶρ Ἰωάννης, γνωρίζω τίς εἶνε.

Καὶ ἐγερθεὶς ἐξῆλθεν εἰς τὸν πρόδομον· ἐκεῖ δὲ τὸν περιέμενε ὁ Ρολάνδος.

Ὁ Λόρδος Τάνλεϋ οὐδεμίαν ἐκπληξιν ἔδειξε βλέπων αὐτόν· μόνον τὸ αὐστηρὸν πρόσωπον τοῦ νεανίου ἔλαμπεν ἐκ τῆς λαμπρόδος ἐκείνης τῆς βαθείας φιλίας, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἐπεθύμει νὰ ριφθῆ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ προσκαλέσαντος αὐτόν.

— Ἴδου ἐγὼ, κύριε! εἶπεν ὁ σὶρ Ἰωάννης.

— Ἐρχομαι ἐκ τοῦ οἴκου σας, μυλόρδε, ἀπεκρίθη ὁ Ρολάνδος κλίνας, φαίνεται δὲ ὅτι ἐλάβετε ἀπὸ τίνος τὴν πρόνοιαν νὰ λέγητε ποῦ ὑπάγετε, ὥστε ὅσοι σας ζητοῦσι νὰ δύνανται νὰ σας εὑρωσι.

— Τῷ ὄντι, κύριε,

— Ἡ πρόνοια αὕτη εἶναι καλὴ, καὶ ἰδίως δι' ἐκεῖνους, οἵτινες ἐρχόμενοι κατεσπευσμένως μακρόθεν, ἐπείγουσιν ὡς ἐμὲ, καὶ δὲν ἔχουσι καιρὸν νὰ χάνωσι.

— Τότε, ἠρώτησεν ὁ σὶρ Ἰωάννης, παρητήσατε τὸν στρατὸν καὶ ἦλθετε εἰς Παρισίους μόνον διὰ νὰ με ἴδητε;

— Μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ λάβω τὴν τιμὴν ταύτην, μυλόρδε, καὶ ἐλπίζω ὅτι βλέποντες τὴν σπουδὴν μου, θέλετε μαντεύσει τὴν αἰτίαν καὶ με ἀπαλλάξει πάσης ἐξηγήσεως.

— Κύριε, εἶπεν ὁ σὶρ Ἰωάννης, ἀπὸ τοῦδε εἶμαι ὑπὸ τὴν διάθεσιν σας.

— Κατὰ ποῖαν ὥραν δύο τῶν φίλων μου δύνανται νὰ παρουσιασθῶσι παρ' ὑμῖν αὐριον, μυλόρδε;

— Ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ὥρας τῆς πρωίας μέχρι τοῦ μεσονυκτίου, κύριε· ἐκτός ἂν θέλητε καὶ ἀμέσως.

— Ὅχι, μυλόρδε, διότι πρὸ μικροῦ ἔφθασα, καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ εὑρω τοὺς δύο τούτους φίλους καὶ τοῖς δώσω τὰς ὁδηγίας μου. Δὲν θὰ σας ἐνοχλήσωσι δὲ, πιστεύω, εἰμὴ

αὐριον περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν τῆς μεσημβρίας· μόνον θὰ σας παρακαλέσω, ἂν ἦνε δυνατόν, ἡ ὑπόθεσις τὴν ὁποῖαν διὰ τῆς μεσολαβήσεως των θὰ ρυθμίσωμεν νὰ ρυθμισθῆ αὐθημερόν.

— Πιστεύω ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶνε δυνατόν, κύριε, καὶ προκειμένου νὰ εὐχαριστηθῆ μία ἐπιθυμία σας, ἡ ἀναβολὴ δὲν θὰ προέλθῃ ἐξ ἐμοῦ.

— Ἴδου ὅ,τι ἐπεθύμουν νὰ μάθω, μυλόρδε, καὶ λυποῦμαι διότι σας ἠνώχλησα.

Καὶ ὁ Ρολάνδος ἐχαίρετῆσεν ὁ δὲ σὶρ Ἰωάννης τοῦ ἀνταπέδωκε τὸν χαιρετισμόν. Ὅτε δὲ ὁ πρῶτος ἀπεμακρύνθη, ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν θέσιν του.

Ὅλοι οἱ ἀνταλλαχθέντες οὗτοι λόγοι ἀπηγγέλθησαν ἑκατέρωθεν μετὰ φωνῆς τοσοῦτον ταπεινῆς καὶ μετὰ προσώπου τοσοῦτον ἀπαθοῦς, ὥστε καὶ οἱ πλησιέστερον ἰστάμενοι δὲν ἐδύναντο νὰ ὑποθέσωσι καὶ ὅτι ἐπρόκειτο περὶ συμπλοκῆς μεταξὺ τῶν οὕτω συνδιαλεγομένων.

Ἦτον ἤδη ἡ ἡμέρα τῆς ὑποδοχῆς παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν στρατιωτικῶν ὁ Ρολάνδος μετέβη εἰς τὸ ξενοδοχεῖόν του, ἐνεδύθη καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τίνος ὀχήματος, τὴν δεκάτην ὥραν, ἀνηγγέλθη παρὰ τῷ πολίτῃ Καρνῶ.

Δύο αἰτία τὸν ἔφερον ἐκεῖ· πρῶτον, προφορικὴ τις ἀνακοίνωσις, ἣν κατὰ διαταγὴν τοῦ πρώτου ὑπάτου ὀφείλε νὰ κάμῃ εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν στρατιωτικῶν, καὶ δευτέρον ἡ ἐλπίς νὰ εὑρῆ δύο μάρτυρας ὅπως κανονίσῃ τὴν μετὰ τοῦ σὶρ Ἰωάννου ἔριν του.

Ἀμφότερα δὲ ταῦτα ἐπέτυχεν ὁ Ρολάνδος κατὰ τὰς προσδοκίας του· διότι καὶ ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου ἐπληροφορήθη παρ' αὐτοῦ λεπτομερῶς περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ στρατοῦ, καὶ δύο μάρτυρες, φίλοι του, εὑρέθησαν ὅπως τῷ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας των.

Ὀλίγοι λόγοι ἤρκεσαν ὅπως τοῖς δώσῃ νὰ ἐννοήσωσι περὶ τῶν συμβαινόντων· ἀλλ' ὡς τε οἱ στρατιωτικοὶ ἐννοοῦσιν εὐκόλως τὰς τοιοῦτου εἶδους ὑποθέσεις.

Ὁ Ρολάνδος τοῖς εἶπεν ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἰκανοποιηθῆ διὰ μίαν σπουδαίαν ὑβριν, ἣτις ἔπρεπε καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς μάρτυράς του νὰ μείνῃ κρυφία. Εἶπεν ὅτι ἐξυβρίσθη καὶ ἐζήτησεν ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀπλων καὶ τὸν τρόπον τῆς μονομαχίας, κατὰ τὸ δικαίωμα τῶν ἐξυβρισθέντων. Οἱ δύο λοιπὸν μάρτυρές του εἶχον ἐντολὴν νὰ παρουσια-

σθώσι τὴν ἐπιούσαν, περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς πρωίας εἰς τὸ ξενοδοχεῖον Μιραβώ, ὁδὸς 'Ρισχελιέως, καὶ συνεννοηθῶσιν ἐκεῖ μετὰ τῶν δύο μαρτύρων τοῦ λόρδου Τάνλεϋ, μετὰ δὲ ταῦτα νὰ ἔλθωσι καὶ εὔρωσι τὸν 'Ρολάνδον εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Παρισίων, ἐν τῇ αὐτῇ ὁδῷ.

Ὁ 'Ρολάνδος ἐπέστρεψεν εἰς τὸ κατάλυμά του περὶ τὴν ἐνδεκάτην ὥραν, ἔγραψεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ κατακλινθεὶς ἐκοιμήθη· περὶ δὲ τὴν ἐνάτην καὶ ἡμίσειαν ὥραν οἱ δύο φίλοι του ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς αὐτόν, ἐρχόμενοι ἐκ τοῦ λόρδου Τάνλεϋ.

Ὁ σὶρ 'Ιωάννης εἶχεν ἀναγνωρίσει ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ 'Ρολάνδου, εἶπεν ὅτι δὲν ἀμφισβητεῖ οὐδένα τῶν ὄρων τῆς μονομαχίας, καὶ ὅτι ἀφοῦ ὁ 'Ρολάνδος ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ὑβρισθέντα, τῷ ἀνῆκε νὰ ὑπαγορεύσῃ τὰς συμφωνίας. Ἐπὶ τῇ παρατηρήσει δὲ, ἦν τῷ ἐποίησαν, ὅτι ἠλπίζον νὰ συνεννοηθῶσι μετὰ δύο τῶν φίλων του καὶ οὐχὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἀπεκρίθη ὅτι ἅμα ἤθελε φθάσει εἰς τὸ συμφωνηθὲν μέρος, εἰς τῶν φίλων τοῦ 'Ρολάνδου ἤθελε χρησιμεύσει ὡς μάρτυς του ἕνα τὸν συνδράμη. Τέλος ὑπὸ πᾶσαν ἐποψίν ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἐφάνη λίαν εὐγενής.

Ὁ 'Ρολάνδος εὗρεν ὅτι ἡ αἴτησις τοῦ ἀντιπάλου του καθόσον ἀπέβλεπε τὸν ἕνα τῶν μαρτύρων ἦτον οὐχὶ μόνον δικαία, ἀλλὰ καὶ πρέπουσα, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὸν ἕνα αὐτῶν νὰ παραστῇ ὡς ἐκ μέρους τοῦ σὶρ 'Ιωάννου καὶ ἀναλάβῃ τὰ συμφέροντά του· ἔμενε δὲ ἤδη νὰ ὑπαγορεύσῃ ὁ 'Ρολάνδος τοὺς ὄρους τῆς μονομαχίας.

Αὕτη ὠρίσθη νὰ γίνῃ διὰ πιστολίων εἰς ἀπόστασιν τριῶν βημάτων. Εἰς τὸ τρίτον κτύπημα, τὸ ὅποιον οἱ μάρτυρες διὰ τῶν χειρῶν ἤθελον κάμει, θὰ ἐπυροβόλουν.

Ἐκ τούτου λοιπὸν βλέπομεν ὅτι ἡ μονομαχία ἦτο διὰ θάνατον, ἐκτός ἐὰν ἤθελέ τις νὰ μὴ φονεύσῃ τὸν ἀντίπαλόν του.

Οἱ δύο μάρτυρες πολλὰς ἀντέταξαν πρὸς τοῦτο παρατηρήσεις, ἀλλ' ὁ 'Ρολάνδος ἐπέμεινε λέγων ὅτι πρόκειται περὶ σπουδαίας προσβολῆς ἧτις τῷ ἐγένετο, καὶ ὅτι οὕτω πως θεώρει ἀναγκαίαν τὴν ἱκανοποίησιν. Καὶ ὡφείλον πρὸς ταῦτα νὰ ὑποχωρήσωσιν· ἀλλ' ὁ τοῦ σὶρ 'Ιωάννου μάρτυς, ἐπεφυλάξατο τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ὄν ἀντεπροσώπευε, λέγων ὅτι ἄλλως δὲν θὰ ἐπιτρέψῃ τοιαύτην σφαγῆν.

— Μὴ ἐναντιοῦσαι, φίλτατε, τῷ εἶπεν ὁ 'Ρολάνδος· γνωρίζω τὸν σὶρ 'Ιωάννην καὶ πιστεύω ὅτι θὰ δυσαρεστηθῇ διὰ τὴν ἐναντιότητά σου ταύτην.

Οἱ δύο μάρτυρες ἐξεληθόντες, ἐπαρουσιάσθησαν πρὸς τὸν σὶρ 'Ιωάννην, ὃν εὗρον προγευματίζοντα κατὰ τὸν ἀγγλικὸν τρόπον, τουτέστι βιφστέκιον, γαιώμηλα καὶ πίνοντα τέϊον.

Εἰς τὴν θέαν των ἠγέρθη, τοὺς προσεκάλεσε νὰ συμμετάσχῃσι τοῦ προγεύματός του, καὶ ἀποποιηθέντων ἐκείνων, ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς των.

— Πολὺ καλὰ! εἶπεν ἐπὶ τέλους ἀκούσας τὰ καθέκαστα τῶν προτάσεων τοῦ 'Ρολάνδου· ὅτε δὲ ὁ λαβὼν τὸ μέρος αὐτοῦ μάρτυς ἠθέλησε νὰ τῷ κάμῃ παρατηρήσεις τινάς,

— Ὁ Κ. δὲ Μοντρεβέλ, ἀντίειπεν, εἶνε λίαν εὐγενής, καὶ δὲν ἐπιθυμῶ εἰς τίποτε νὰ τὸν δυσαρεστήσω· ὅ,τι εἶπη, εἶνε δεκτὸν παρ' ἐμοῦ.

Ἀπελείπετο ἤδη ὁ προσδιορισμὸς τῆς ὥρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἐτέθη καθ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ 'Ρολάνδου.

Τοιοῦτοτρόπως οἱ δύο μάρτυρες παρήτησαν τὸν λόρδον Τάνλεϋ, λίαν ἠγχαριστημένοι ἐξ αὐτοῦ. Ὁ 'Ρολάνδος τοὺς ἐπερίμενε, ὅτε δ' ἐκείνοι ἐφθασαν παρ' αὐτῷ καὶ τῷ διηγήθησαν πάντα,

— Τί σὰς εἶπον; ὑπέλαθεν ὡσεὶ θαυμάζων τὸν ἀντίπαλόν του.

Ὁ 'Ρολάνδος προσδιώρισε τὴν ἐβδόμην ὥραν τῆς ἐσπέρας καὶ ὡς τόπον συναντήσεως τὴν πάροδον τῆς Μονέττης, δηλαδὴ ὥραν καθ' ἣν τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο σχεδὸν ἔρημον, ἡ δὲ ἡμέρα ἀκόμη φωτεινὴ (ὁ ἀναγνώστης ἐνθυμεῖται ὅτι ὁ μῆν' εἶνε 'Ιούνιος) ὥστε οἱ δύο ἀντίπαλοι νὰ δυνηθῶσι νὰ μονομαχήσωσιν ἐν ἀνέσει.

Οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ πιστολίων, οἱ δὲ δύο μάρτυρες ἐπρότειναν νὰ ἐφοδιασθῶσι τοιαῦτα παρ' ἑνὸς ὀπλοποιῦ.

— Ὅχι, εἶπεν ὁ 'Ρολάνδος. Ὁ λόρδος ἔχει ἐν ζευγὸς λαμπρῶν πιστολίων, τὰ ὅποια μετεχειρίσθη ἄλλοτε· ἂν θέλῃ νὰ κτυπηθῶμεν με' αὐτὰ, τὰ προτιμῶ πάντων τῶν ἄλλων.

Ὁ μάρτυς τοῦ σὶρ 'Ιωάννου μεταβάς παρ' αὐτῷ τὸν ἠρώτησεν ἂν ἡ ὥρα καὶ ὁ τόπος ἦτο κατάλληλος, καὶ ἂν ἐπεθύμει νὰ κτυπηθῶσι διὰ τῶν πιστολίων του· ὁ λόρδος Τάνλεϋ

θυμίσας τότε τὸ ὰρολογιὸν του κατὰ τὸ τοῦ μάρτυρός του, καὶ δούς αὐτῷ τὸ ζευγὸς τῶν πιστολίων, ἐφάνη λίαν πρόθυμος εἰς πάντα,

— Νὰ ἔλθω νὰ σὰς παραλάβω μυλόρδε;

Ὁ σὶρ 'Ιωάννης ἐμειδίασε μελαγχολικῶς. — Εἶνε ἀνωφελὲς εἶπεν. Εἴσθε φίλος τοῦ Κ. δὲ Μοντρεβέλ, καὶ ὁ δρόμος θὰ σὰς ἦνε μᾶλλον εὐάρεστος μετ' αὐτοῦ ἢ μετ' ἐμοῦ. Ὑπάγετε λοιπὸν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐγὼ ἔρχομαι ἔφιππος μετὰ τοῦ ὑπηρετοῦ μου. Ἐκεῖ εὐρισκόμεθα ὅλοι.

Ὁ νέος ἀξιωματικὸς μετεβίβασε τὴν ἀπόκρισιν ταύτην εἰς τὸν 'Ρολάνδον.

— Τί σὰς ἔλεγον; εἶπεν αὐτός.

Μεσημβρία ἦδη ἦτο, καὶ ἐπτὰ ὠραι ἔμενον μέχρι τῆς ὀρισθείσης προθεσμίας· ὁ 'Ρολάνδος τότε ἀπέπεμψε τοὺς μάρτυράς του μέχρι τῆς ἕκτης καὶ ἡμισείας, ὅτε ὡφείλον νὰ εὐρεθῶσι πρὸ τῆς θύρας τοῦ ξενοδοχείου μετὰ τριῶν ἵππων καὶ δύο ὑπηρετῶν, καὶ τοῦτο διότι εἰς οὐδένα τῶν ἐν τῷ ξενοδοχείῳ ἐπεθύμει νὰ δώσῃ ιδέαν τῶν συμβαινόντων, ἀλλ' ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀπλοῦ περιπάτου.

Τὴν ἕκτην καὶ ἡμίσειαν ὠραν ὁ ὑπηρετῆς τοῦ ξενοδοχείου ἀνήγγειλεν εἰς τὸν 'Ρολάνδον ὅτι τὸν ἐπερίμενον εἰς τὴν θύραν δύο ἔφιπποι μετὰ δύο ὑπηρετῶν, ὧν ὁ εἰς ἐκράτει ἐκ τοῦ χαλινοῦ καὶ ἕνα ἵππον.

Ὁ 'Ρολάνδος καταβάς, ἔσφιγγε τὴν χειρὰ τῶν δύο ἀξιωματικῶν καὶ ἐπήδησεν ἐπὶ τοῦ ἵππου του· διήνυσαν δὲ τὴν πλατεῖαν τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ'. καὶ τῶν Ἡλυσιῶν μετὰ τσαύτης ἀτάραξίας, ὥστε οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ ὑποπτεύσῃ τί συνέβαινε. Ὁ 'Ρολάνδος ἰδίως ἐδείκνυε τοιαύτην φαιδρότητα, καθ' ἣν σταγμὴν προσήρχετο εἰς βέβαιον θάνατον, ὥστε οἱ δύο φίλοι του ἔμενον ἐκπληκτοί.

Εἶχον ἤδη φθάσει εἰς τινὰ ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πάροδον τῆς Μονέττης, ὅταν ὁ ἠγούμενος πάντων 'Ρολάνδος, διέκρινεν ἕνα ἵππεά περιφερόμενον, καὶ ἀκολουθούμενον ὑπὸ ἐνὸς ὑπηρετοῦ. Ὁ 'Ρολάνδος ἀνεγνώρισε τὸν λόρδον Τάνλεϋ καὶ ἐν τῷ προσώπῳ του ἐξεδηλώθη, πρὸς μεγίστην ἐκπληξίν τῶν παρατηρούντων αὐτὸν συνοδοιπόρων του, ἔκφρασις εὐχαριστήσεως περιπαθοῦς καὶ ἀγαπῆς.

Ὀλίγα στιγμὰ ἐξήρκεσαν ἵνα ὁ 'Ρολάνδος μετὰ τῶν φίλων του φθάσωσιν εἰς τὸ μέρος ἐνθα ὁ σὶρ 'Ιωάννης παρέμενε. Τὸν ἔχαιρέτησαν, τοὺς ἀντεχαιρέτησε καὶ ἐκείνος

μὲ ἦθος ἀτάραχον μὲν καὶ μεγαλοπρεπές, ἀλλ' ἐμφαίνον βαθεῖαν μελαγχολίαν. Ἡ συνάντησις αὕτη, οὕτω πως γενομένη, μετὰ τοῦ 'Ρολάνδου δὲν τῷ ἦτο εὐχάριστος.

Ἀφιππευσάντων πάντων, εἰς τῶν μαρτύρων ἔλαβε τὸ κιβώτιον με' τὰ πιστόλια παρὰ τινος τῶν ὑπηρετῶν καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ ὑπάγωσιν εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἐν τῇ παρόδῳ ὡς περιφέροντες τοὺς ἵππους, καὶ τότε μόνον νὰ πλησιάσωσιν ἅμα ἀκούσωσι τοὺς πυροβολισμοὺς.

Οἱ δύο ἀντίπαλοι καὶ οἱ δύο μάρτυρες εἰσῆλθον τότε εἰς τὸ δάσος, χωροῦντες πρὸς τὰ μᾶλλον πυκνὰ καὶ βαθύσκια μέρη, καίτοι αὐτὸ ἦτο σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν ἔρημον. Εὐρόντες δὲ μέρος τι κατάλληλον πρὸς τὸν σκοπὸν των, οἱ μάρτυρες ἠτένισαν πρὸς τοὺς ἀντιπάλους, οἵτινες ἀμφότεροι κατένευσαν. — Δὲν μετεβλήθη τίποτε ἐκ τῶν ὄρων; εἶπεν εἰς τῶν μαρτύρων πρὸς τὸν σὶρ 'Ιωάννην. — Ἐρωτήσατε τὸν Κ. δὲ Μοντρεβέλ, ἀπεκρίθη οὗτος. Ἐδῶ εἶμαι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

— Τίποτε! ἀπεκρίθη καὶ ὁ 'Ρολάνδος.

Τότε ἐξήγαγον τὰ πιστόλια ἐκ τῶν θηκῶν καὶ ἤρξαντο νὰ τὰ γερμίζωσι. Προσελθὼν δ' ἐν τῷ μεταξῷ ὁ 'Ρολάνδος πρὸς τὸν ἀντίπαλόν του,

— Μυλόρδε, νομίζω ὅτι δικαιῶμαι νὰ παραπονεθῶ καθ' ἡμῶν ἐπὶ τινος ἀντικειμένου, ἀλλὰ τοῦτο δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ σὰς θεωρῶ ὡς ἄνθρωπον κρατοῦντα τὸν λόγον του.

— Καὶ δικαίως! ἀπεκρίθη ὁ σὶρ 'Ιωάννης.

— Δύνασθε, ἂν ἐπιζήσητε μετ' ἐμὲ, νὰ τηρήσητε καὶ τώρα τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην, ἣν ἄλλοτε μοὶ ἐκάματε εἰς Ἀβινιῶν;

— Δὲν πιστεύω νὰ ἐπιζήσω μεθ' ὑμᾶς, κύριε, ἀπεκρίθη ὁ λόρδος Τάνλεϋ, ἀλλὰ δύνασθε νὰ με διαθέσητε ἐνόσω μικρὰ ἔτι μοὶ μένει πνοή.

— Πρόκειται περὶ τοῦ πτώματός μου. . . .

— Ἐχετε τὰς αὐτὰς διαθέσεις ὡς καὶ εἰς Ἀβινιῶν;

— Ναί, μυλόρδε!

— Δύνασθε νὰ ἦσθε κατὰ πάντα ἡσυχος.

Ὁ 'Ρολάνδος ἐχαιρέτησε τὸν σὶρ 'Ιωάννην καὶ ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς δύο φίλους του.

— Ἐχετε ἐν περιπτώσει δυστυχίας ἰδιαιτέραν τινὰ σύστασιν νὰ μᾶς κάμητε; ἠρώτησεν ὁ εἰς αὐτῶν.

— Μίαν μόνην.

— Ὅποιαν;

— Ὅτι δὲν θ' ἀντιστήτε εἰς ὅ,τι ὁ λόρδος Τάνλεϋ ἀποφασίσει περὶ τοῦ πτώματος καὶ τῆς κηδείας μου. Ἴδου, ἐν τῇ ἀριστερᾷ μου χειρὶ, ἂν φονευθῶ χωρὶς νὰ δυνηθῶ νὰ προφέρω καμμίαν λέξιν, κρατῶ ἐν χαρτίον. Νὰ ἀνοίξητε τότε τὴν χεῖρα μου καὶ νὰ τῷ δώσητε αὐτὸ τὸ χαρτίον.

— Αὐτὸ μόνον;

— Ναί.

— Τὰ πιστόλια εἶνε πλήρη.

— Εἰδοποιήσατε λοιπὸν τὸν μυλόρδον.

Ὁ Φολάνδος ἰδὼν ὅτι ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτον οἷα συνεφωνήθη,

— Συγγνώμην, εἶπε, ἡ ἀπόστασις αὕτη δὲν εἶνε καλὴ. Ἐδῶ εἶνε πέντε βήματα. Ἐγὼ δ' εἶπον τρία.

— Πέντε ἀπεκρίθη ὁ ἀξωματικός.

— Ὅχι φιλάτε, ἀπατάσθε.

Καὶ ἔστρεψε τὸ βλέμμα του πρὸς τὸν σὶρ Ἰωάννην, ὡς δῆθεν ἵνα τὸν ἐρωτήσῃ.

— Τρία εἶνε καλὰ! ἀπεκρίθη οὗτος.

Καὶ ἐπειδὴ, τῶν δύο ἀντιπάλων συμφωνούντων οἱ μάρτυρες δὲν ἐδύναντο ν' ἀντίπωσιν, ἔθηκαν δύο ξίφη ὀριζοντίως εἰς ἀπόστασιν τριῶν βημάτων, ἵνα χρησιμεύσωσιν ὡς ὄρια τῆς διαστάσεως· λαβόντες τότε τὰ δύο πιστόλια οἱ διαμαχόμενοι καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ὠρισμένην θέσιν, ἐχαιρέτησαν ἀλλήλως, ὡς διὰ νὰ δείξωσιν ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι.

Οἱ μάρτυρες ἀπεμακρύνθησαν διὰ νὰ δώσωσι διὰ τῶν τριῶν κτυπημάτων τὸ σημεῖον τοῦ πυροβολισμοῦ.

Εἰς τὸ πρῶτον κτύπημα οἱ ἀντίπαλοι ἠτοίμασαν τὰ πιστόλια των, εἰς τὸ δεύτερον ἐσκόπευσαν, καὶ εἰς τὸ τρίτον ἐπυροβόλησαν.

Ἀλλὰ πρὸς μεγίστην ἐκπληξιν πάντων, οὐδεὶς ἔπεσε, καὶ ἡ μὲν σφαῖρα τοῦ Φολάνδου διετρύπησε τὴν γῆν, ἡ δὲ τοῦ σὶρ Ἰωάννου ἔθραυσε κλάδον ἑνὸς δένδρου· ἕκαστος δὲ τῶν ἀντιπάλων ἔμεινεν ἐστατικός διότι ἔζη ἀκόμη, φεισθεὶς τοῦ ἐναντίου του. Τέλος ὁ Φολάνδος προχωρήσας εἶπε,

— Μυλόρδε, ἡ ἀδελφὴ μου δικαίως μοὶ ἐξέφερον ὅτι εἴσθε ὁ γενναιότερος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου.

Καὶ ρίψας τὸ πιστόλιον, ἔτεινε τοὺς βραχίονας πρὸς τὸν σὶρ Ἰωάννην, ὅστις ἔπεσεν εἰς αὐτούς.

— Ἄ! ἐννοῶ, εἶπε, ἠθέλετε καὶ πάλιν νὰ ἀποθάνητε· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ γείνω ἐγὼ φονεὺς σας.

Οἱ δύο μάρτυρες προσήγγισαν ἀλλήλοις.

— Τί συμβαίνει λοιπὸν; ἠρώτησαν.

— Τίποτε, ἀπεκρίθη ὁ Φολάνδος, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποφασίσας νὰ ἀποθάνω, ἠθέλησα νὰ ἀποθάνω τοῦλάχιστον ἐκ χειρὸς φίλου, τὸν ὁποῖον ἀγαπῶ ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὸν κόσμον. Δυστυχῶς ὅμως καὶ αὐτὸς ἐπροτίμα νὰ φονευθῆ μάλλον ἢ νὰ φονεύσῃ. Βλέπω λοιπὸν ὅτι αὕτη εἶνε μία ἀνάγκη τὴν ὁποίαν πρέπει ν' ἀφήσω εἰς τοὺς Αὐστριακοὺς.

Καὶ ρίφθεις ἐκ νέου εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ φίλου του καὶ σφιγξας τὰς χεῖρας τῶν δύο μαρτύρων.

— Συγχωρήσατέ μοι, κύριοι, εἶπεν· ἀλλ' ὁ πρῶτος ὑπατος σκοπεύει νὰ δώσῃ μίαν μεγάλην μάχην εἰς Ἰταλίαν καὶ δὲν πρέπει νὰ χρονοτριβῶ, ἂν ἐπιθυμῶ νὰ παρευρεθῶ εἰς αὕτην.

Καὶ ἀναθεὶς εἰς τὸν σὶρ Ἰωάννην νὰ δώσῃ τὰς ἐξηγήσεις τῶν συμβαινόντων, ἃς ἐκεῖνοι ἐζήτησαν, ὁ Φολάνδος παρήτησεν αὐτούς, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ἵππου του, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Παρισίους καλπάζων.

Πάντοτε κατείχετο ὑπὸ τῆς ὀλεθρίας ταύτης μανίας τοῦ θανάτου του, εἶδομεν δ' ὁποία ἦτον ἡ τελευταία ἐλπίς του.

Μετά τινος ἡμέρας ἐμάχετο εἰς Μαρέγον ἀπληπισμένως τὴν αὐτὴν δ' ἡμέραν τῆς μάχης, περὶ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς ἑσπέρας, ὁ Βοναπάρτης ἔγραφε τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν πρὸς τὴν Κ. δὲ Μοντρεβέλ.

» Κυρία,

» Σήμερον ἐκέρδισα τὴν ὠραιότεραν μου νίκην, ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη μοὶ ἀφῆρεσε τὸ ἡμισυ τῆς καρδίας μου, τὸν Δεσσαίξ καὶ τὸν Φολάνδον.

» Μὴ κλαίητε διὰ τὸ δυστύχημα τοῦτο, κυρία· διότι ἀπὸ τινος χρόνου ὁ υἱὸς σας ἠθέλε νὰ ἀποθάνῃ, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποθάνῃ ἐνδοξότερον.

Β ο ν α π ά ρ τ η ς . »

Πλεῖστα, πλὴν ἀνωφελεῖς, κατεβλήθησαν προσπάθειαι ὅπως ἀνευρεθῆ τὸ σῶμα τοῦ νέου ὑπασπιστοῦ, ὡς ὁ Ρωμύλος ὅμως, εἶχε γίνοι καὶ αὐτὸς ἀφαντος.

Οὐδεὶς δὲ ἐγνώρισε ποτὲ ὁποία ἦτον ἡ αἰτία, δι' ἣν τοσοῦτον ἐπιμόνως ἐπέζητει τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον ὅμως μετὰ τοσαύτης δυσκολίας εὔρεν.

ΤΕΛΟΣ.